

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedra**

Monikos Masiulionytės,
V kurso, Tarptautinės ir Europos Sąjungos teisės
studijų šakos studentės

Magistro darbas

Individuali tarptautinė baudžiamoji atsakomybė už agresijos nusikaltimą

Vadovas: lekt. dr. Renata Vaišvilienė
Recenzentas: doc. dr. Vygantė Milašiūtė

Vilnius
2018

Turinys

1. Įžanga.....	2
2. Agresijos samprata.....	7
2.1. Agresijos sampratos formavimosi raida.....	7
2.2. Agresijos sąvoka pagal Romos statutą.....	12
3. Individuali tarptautinė baudžiamoji atsakomybė už agresijos nusikaltimą.....	18
3.1. Individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės ir valstybės atsakomybės santykis agresijos nusikaltimo atžvilgiu.....	18
3.2. Agresijos nusikaltimo sudėtis pagal Romos statutą.....	20
3.2.1. Agresijos nusikaltimo objektas.....	20
3.2.2. Agresijos nusikaltimo objektyvioji pusė.....	22
3.2.3. Agresijos nusikaltimo subjektas.....	27
3.2.4. Agresijos nusikaltimo subjektyvioji pusė.....	31
3.3. Jurisdikcijos įgyvendinimas agresijos nusikaltimo atžvilgiu.....	33
3.3.1. Jurisdikcijos įgyvendinimo ribos.....	33
3.3.1.1. <i>Ratione loci</i>	33
3.3.1.2. <i>Ratione temporis</i>	34
3.3.1.3. <i>Ratione materiae</i>	36
3.3.1.4. <i>Ratione personae</i>	37
3.3.2. Papildomumo principas ir priimtumo kriterijai.....	40
3.3.3. Jurisdikcijos aktyvinimas.....	44
3.3.3.1. Valstybės kreipimasis.....	44
3.3.3.2. Saugumo Tarybos kreipimasis.....	45
3.3.3.3. Prokuroro įgaliojimai.....	46
3.4. Tarptautinis bendradarbiavimas ir teisminė pagalba proceso metu.....	49
3.5. Bausmių už agresijos nusikaltimą skyrimas ir vykdymas.....	51
4. Probleminiai Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos realizavimo aspektai	53
4.1. Saugumo Tarybos vaidmuo realizuojant atsakomybę.....	53
4.2. Jurisdikcija trečiųjų valstybių atžvilgiu.....	57
5. Išvados.....	60
6. Literatūros sąrašas.....	62
7. Santrauka.....	67
8. Summary.....	68

1. Įžanga

Temos aktualumas. Pasaulinių karų pasekmės privertė valstybes bendradarbiauti ir imtis priemonių, siekiant tarptautinės taikos ir saugumo. Pokario laikotarpiu taikos ir saugumo siekis įtvirtintas Jungtinių Tautų Chartijoje, kurioje pabrėžta, kad Jungtinių Tautų tikslai yra palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą, plėtoti draugiškus tautų santykius, įgyvendinti tarptautinį bendradarbiavimą.¹ Jungtinės Tautos uždraudė grasinimą karine jėga ir jos naudojimą tarptautiniuose santykiuose. Tolesnis jėgos draudimo įtvirtinimas sietinas su Agresijos apibrėžimu Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1974 m. gruodžio 14 d. priimtoje Rezoliucijoje Nr. 3314 (XXIX), kurios preambulėje konstatuojama, kad „agresija yra sunkiausia ir pavojingiausia neteisėto jėgos panaudojimo forma“. Tačiau negalima būtų teigti, kad priimti tarptautiniai dokumentai visiškai sustabdė valstybių polinkį kariauti. 2008 m. Rusijos ir Gruzijos karas, 2014 m. Rusijos įvykdyta Krymo pusiasalio okupacija bei aneksija ir karas Ukrainoje, palietęs ne tik Ukrainos, kaip nepriklausomos valstybės, bet ir tarptautinės bendrijos interesus ir sutelkusios jos dėmesį į šį konfliktą, rodo, kad taika ir saugumas tarptautinei bendruomenei yra svarbūs, o agresijos nusikaltimo analizė yra aktuali šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje. XXI a. tarptautinė bendruomenė susidūrė su nauju iššūkiu tarptautinei taikai ir saugumui – teroro aktais. 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykdyti teroro išpuoliai Jungtinėse Amerikos Valstijose bei pastaraisiais metais Europos valstybes sukurtę išpuoliai rodo naują tendenciją, kai valstybės kariauja ne viena su kita, o su nevalstybiniais subjektais, kurie siekia kontroliuoti tam tikrą teritoriją arba veikia be teritorijos². Taip pat, stiprėja ir naujos kariavimo formos – pavyzdžiui, kibernetinis karas, todėl svarbu apžvelgti, ar Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcija apima tokius atvejus ir gali padėti atgrasyti asmenis nuo tokių veiksmų įvykdymo. 2010 m. Kampaloje (Uganda) vykusios konferencijos metu priimti Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo, nustatantys agresijos nusikaltimo apibrėžimą, elementus ir jurisdikcijos vykdymo sąlygas. Tačiau buvo sutarta, kad Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcija galės būti aktyvinta tik kai šiuos pakeitimus ratifikuos trisdešimt valstybių, Statuto dalyvių ir ne anksčiau nei 2017 m. sausio 1 d., įvykus valstybių balsavimui ir priėmus sprendimą aktyvuoti Teismo jurisdikciją. Trisdešimtąja valstybe, ratifikavusia Romos statuto pakeitimus 2016 m. birželio 26 d. tapo Palestina, o 2017 m. gruodžio 14 d.

---

¹ 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. Valstybės žinios, 2002, Nr. 15 – 557, 1 straipsnis.

² ŽILINSKAS, J., MAROZAS, T. *Tarptautinė humanitarinė (ginkluotojo konflikto) teisė*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2016, p. 70 – 74.

Niujorke vykusioje sesijoje Statuto dalyvės nusprendė aktyvuoti Teismo jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu nuo 2018 m. liepos 17 d. Tai svarbus žingsnis tarptautinėje teisėje, nes jurisdikcijos aktyvinimu įtvirtinta galimybė už valstybės įvykdytą agresiją prieš kitas valstybes patraukti atsakomybėn individualius asmenis. Nors agresyvi užsienio politika yra draudžiama tarptautiniuose santykiuose, akivaizdu, kad valstybės negali būti užtikrintos, jog agresija nebus nukreipta prieš jas. Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu aktyvavimu siekiama sukurti atgrasantį poveikį pirmiausia valstybių vadovams ir kariuomenės vadams, pabrėžiant, kad už agresyvų karą jie gali būti asmeniškai patraukti atsakomybėn. Agresijos uždraudimas tarptautiniuose santykiuose yra pagrindas kriminalizuoti ir persekioti bei teisti fizinius asmenis, įvykdžiusius ar inicijavusius agresyvaus karo veiksmus pagal Romos statutą. Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos aktyvinimas agresijos nusikaltimo atžvilgiu šiuo metu yra itin aktuali tema tarptautinėje teisėje ir dar nėra aišku, kiek Teismas turės realių galimybių šią atsakomybę pritaikyti ir su kokiomis teisinėmis kliūtimis jis gali susidurti. Ši tema aktuali ir Lietuvai, kaip Romos statuto dalyvei, nes prisijungdamos prie Romos Statuto valstybės pripažįsta Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją. Lietuva Romos statuto dalyve tapo 2003 metais, o 2015 m. ratifikavo Romos statuto pakeitimus dėl agresijos nusikaltimo. Atsižvelgiant į tai, kad Teismas gali vykdyti savo jurisdikciją, jei nusikaltimas įvykdomas valstybės, kuri yra Statuto dalvyė, teritorijoje, ši tema yra aktuali ir Lietuvos nacionalinio saugumo kontekste.

Darbo tikslas. Darbo tikslas yra išanalizuoti individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės už agresijos nusikaltimą sampratą ir jos taikymo sąlygas.

Darbo uždaviniai. Siekiant nurodyto darbo tikslo, pagrindiniai mokslinio tyrimo uždaviniai yra: atskleisti agresijos sampratą ir jos raidą tarptautinėje teisėje, išnagrinėti agresijos nusikaltimo sudėtį pagal Romos statutą, išanalizuoti Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos aktyvinimo sąlygas bei bendrais bruožais nustatyti pagrindines Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos įgyvendinimo praktikoje problemas.

Darbo objektas. Tyrimo objektas – 1998 m. Jungtinių Tautų diplomatinėje konferencijoje priimtas Romos statutas, kuriuo įsteigtas Tarptautinis baudžiamasis teismas ir 2010 m. priimti Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo.

Tyrimo metodai. Darbo uždaviniams pasiekti naudojami teleologinis, lingvistinis, loginis, istorinis, lyginamasis, sisteminis ir kritinis metodai. Teleologinis tyrimo metodas padeda daryti išvadas dėl teisės normų tikslų, taikant jas konkrečiu atveju. Šis metodas kartu su lingvistiniu taikomas nagrinėjant teisės normų turinį. Pavyzdžiui, siekiant

išsiaiškinti teisės normos prasmę, jos turinys aiškintas nagrinėjant tiek teisės normą lietuvių kalba, tiek anglų kalba, siekiant sugretinti šias normas ir palyginti, ar lietuviškas vertimas atitinka angliškos nuostatos prasmę, kurios siekė teisėkūros subjektas. Loginis metodas leidžia suformuoti apibendrinimus ir išvadas, remiantis magistriniame darbe atlikta individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės už agresijos nusikaltimą reglamentavimo analize. Istorinis metodas padeda atskleisti agresijos sampratą, nustatyti individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės už agresijos nusikaltimą koncepcijos atsiradimo priežastis, jų istorinį nuoseklumą, agresijos sampratos vystymosi bei su juo susijusio tarptautinio teisinio reglamentavimo raidos tendencijas, siekiant nutraukti pasaulyje vykdomus agresijos aktus, taip pat suformuluoti išvadas, susijusias su jėgos nenaudojimo principo egzistavimu šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje. Lyginamasis mokslinio tyrimo metodas naudojamas siekiant nustatyti agresijos nusikaltimo vietą bendroje jėgos panaudojimo sistemoje, atsižvelgiant į jos panašumus ir skirtumus su kitomis ginkluotos jėgos panaudojimo formomis. Kartu taikant istorinį metodą, analizuota agresijos sąvokos tarptautinėje teisėje raida. Taip pat, darbe lyginama tarptautinė ir nacionalinė jurisdikcija tokiais aspektais, kaip bausmių rūšys už agresijos nusikaltimą, tarptautinio bendradarbiavimo ypatumai. Taikant sisteminį metodą, tarptautinės teisės normų turinys ir jų taikymas tiriamas „atsižvelgiant į šių normų sisteminius ryšius su kitomis teisės normomis, taip pat susiejant jas su kitais visuomeniniais reiškiniiais bei tarptautinių santykių raida apskritai“.³ Šio metodo pagalba atliktas kompleksinis probleminių aspektų tyrimas, kai negalima šių problemų nagrinėti atskirai nuo kitų susijusių klausimų, pavyzdžiui Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos įgyvendinimo ribų *ratione temporis* ir *ratione materiae* negalima nustatyti neatsižvelgiant į kitas Romos statuto nuostatas bei bendruosius baudžiamosios teisės principus. Taikant kritinį metodą, iškeltos galimos individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės už agresijos nusikaltimą taikymo problemos, kartu su sisteminiu tyrimo metodu siejamos atskiros Romos statuto nuostatos ir vertinamas jų ryšys bei taip įvertinta galimybė šias nuostatas įgyvendinti praktikoje.

Darbo originalumas. Užsienio literatūroje individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės už agresijos nusikaltimą taikymo tema yra pakankamai atskleista, tačiau, atsižvelgiant į tai, kad tik 2017 m. gruodžio mėn. valstybės sutarė aktyvinti Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu, moksliniai tyrimai

---

³ ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005, p. 48

daugiausia apsiriboja moksliniais straipsniais ir publikacijomis, kuriose dažniausiai aptariami tik atskiri šios atsakomybės aspektai, pavyzdžiui, analizuojama tik subjekto specifikacija arba tik jurisdikcijos įgyvendinimo sąlygos. Vieni naujausių ir artimiausių šio mokslinio tyrimo temai darbų užsienyje yra N. Hajdin magistro darbas „*Individual Criminal Responsibility for the Crime of Aggression: Tracking Down the Leaders of a State*“ (Lund University, 2015 m.), G. Kemp disertacija „*Individual Criminal Liability for the International Crime of Aggression*“ (Stellenbosch university, 2008 m.) bei M. S. Wong disertacija „*The Crime of Aggression and Public International Law*“ (Leiden University, 2016 m.). Pastarojoje atskleidžiamas agresijos uždraudimas istoriniame kontekste, analizuojama agresijos sąvoka pagal Romos statuto pakeitimus, nagrinėjama agresijos nusikaltimo sudėtis bei jurisdikcijos vykdymo sąlygos, taigi šis mokslinis darbas yra išsamiausias šio magistro darbo temos kontekste. Lietuvoje, autorės žiniomis, šis magistro darbas yra pirmas mokslinis tiriamasis darbas, kuriame analizuojamas individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės už agresijos nusikaltimą taikymas, nagrinėjant aktualius, 2010 m. priimtus Romos statuto pakeitimus dėl agresijos nusikaltimo ir kuriame išnagrinėti tiek agresijos nusikaltimo sudėties elementai, tiek jurisdikcijos įgyvendinimo sąlygos, tiek galimai praktikoje iškilsiančios problemos, taip visapusiškai įvertinant šios atsakomybės taikymo sąlygas ir galimybes. Lietuvoje yra magistro darbų, analizuojančių valstybių vadovų ir kariuomenės vadų atsakomybę, pavyzdžiui, T. Marozo magistro darbas „Karo vadų pareigos, jų įgyvendinimas ir atsakomybė pagal tarptautinę humanitarinę teisę“ (Vilnius, Mykolo Romerio universitetas, 2010 m.), tačiau pažymėtina, kad tokiuose magistro darbuose analizuota individuali tarptautinė baudžiamoji atsakomybė ne agresijos, o kitų tarptautinių nusikaltimų atžvilgiu. Jurisdikcijos įgyvendinimo agresijos nusikaltimo atžvilgiu klausimai analizuoti R. Vaišvilienės disertacijoje „Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija“ (Vilnius, Vilniaus universitetas, 2018 m.). Tačiau šis magistro darbas yra naujas ir originalus mokslinis tyrimas Lietuvos kontekste, nes jame aptariami Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo, analizuojant tiek agresijos sampratos istorinę raidą, tiek agresijos nusikaltimo sudėtį pagal Romos statutą, tiek Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos įgyvendinimo sąlygas agresijos nusikaltimo atžvilgiu.

Svarbiausi šaltiniai. Atliekant mokslinį tyrimą remtasi normine medžiaga bei specialiąja literatūra. Pagrindinė norminė medžiaga – tarptautinės universalios bei specialios ir regioninės tarptautinės sutartys. Svarbiausi tarptautiniai dokumentai – 1998 m. Romos statutas ir 2010 m. Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo, 1945 m.

Jungtinių Tautų Chartija, taip pat kitos tarptautinės sutartys ir tarptautinių organizacijų institucijų priimti dokumentai, pavyzdžiui, 1974 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Rezoliucija dėl agresijos apibrėžimo. Kadangi Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcija agresijos nusikaltimo atžvilgiu dar nėra aktyvi, teisminės praktikos šiuo klausimu nėra. Kitų naudotų teisės šaltinių dalis yra specialioji literatūra – vadovėliai, monografijos, moksliniai straipsniai. Vienas naujausių darbų individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės už agresijos nusikaltimą srityje yra P. Grzebyk knyga „*Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*“ (2015 m.), kurioje atskleidžiama agresijos sampratos istorinė raida, aptariami agresijos nusikaltimo sudėties elementai bei jurisdikcijos probleminiai aspektai. Išsamiai Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijai priklausantys nusikaltimai ir jurisdikcijos vykdymas jų atžvilgiu nagrinėjamas knygoje „*An Introduction to International Criminal Law and Procedure*“ (R. Cryer, H. Friman, D. Robinson, E. Wilmschurst, 2010 m.). Svarbūs atsižvelgiant į darbo objektą yra doktrininiai šaltiniai, tokie kaip M. C. Bassiouni „*International Criminal Law (Third Edition)*“ ir O. Triffterer Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto komentaras (antrasis leidimas), tačiau abu šie darbai išleisti 2008 m., tad juose nėra aiškinami 2010 m. Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo. Dėl to didelę dalį darbe naudotos specialiosios literatūros sudaro moksliniai straipsniai, daugiausia publikuoti Harvardo universiteto tarptautinės teisės interaktyviame žurnale, pavyzdžiui D. Akande & A. Tzanakopoulos „*The Crime of Aggression in the ICC and State Responsibility*“ (2017 m.), M. Graziano & L. Mei „*The Crime of Aggression under the Rome Statute and Implications for the Corporate Accountability*“ (2017 m.), ir kiti. Taip pat nemažai remiamasi M. Gillett straipsniu „*The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*“ (2013 m.). Naudojama ir kita užsienio autorių literatūra, parengta tarptautinės baudžiamosios teisės srityje. Agresijos sampratai ir Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimo tikslams atskleisti naudotas V. Vadapalo 2006 m. tarptautinės teisės vadovėlis, A. Čiočio Tarptautinės humanitarinės teisės vadovėlis (2002 m.), J. Žilinsko ir T. Marozo Tarptautinės humanitarinės teisės vadovėlis (2016 m.) ir įvairūs straipsniai, pavyzdžiui, atskleidžiant agresijos sampratos istorinę raidą remtasi S. Katuokos straipsniu „*Agresijos samprata tarptautinėje teisėje*“ (2006 m.), jurisdikcijos įgyvendinimo klausimais remtasi R. Vaišvilienės straipsniais (pavyzdžiui, „*Tarptautinės ir nacionalinės baudžiamosios jurisdikcijos santykio aspektai: konkuruojanti papildanti jurisdikcija*“, 2012 m.) ir kitais.

2. Agresijos samprata

2.1. Agresijos sampratos formavimosi raida

Po Pirmojo pasaulinio karo tarptautinei bendrijai pakeitus požiūrį į karą, kaip į teisėtą įvykį bei susirūpinus dėl taikos ir saugumo tarptautiniuose santykiuose, 1919 m. Paryžiaus Taikos konferencijoje įsteigta Tautų Sąjunga, kuri atkreipė dėmesį į būtinybę riboti agresiją. Tautų Sąjungos statusas⁴ įtvirtino, kad Sąjungos nariai pasižada gerbti ir saugoti nuo išorinės agresijos visų Sąjungos narių teritorinę neliečiamybę ir politinę nepriklausomybę, o bet koks karas ar jo grėsmė, keliantys pavojų tarptautinei taikai, yra visos Tautų Sąjungos susirūpinimo objektas. Tautų Sąjungos priimtuose dokumentuose agresyvus karas buvo įvardintas kaip tarptautinis nusikaltimas.⁵ Tačiau Sąjungos statuto nuostatos praktikoje buvo sunkiai įgyvendinamos. Prof. A. Jaščenka pastebėjo, kad ši organizacija neįtraukė daugumos pasaulio valstybių, leido kurtis politinėms ir karinėms sąjungoms, prieštaraujančioms šios organizacijos idėjai, neturėjo vykdomosios galios, vienbalsiškumo principo taikymas sprendimų priėmimo procese trukdė priimti svarbiausius sprendimus, o Sąjungos institucijų veiksnumas ribotas suteikiant teisę teikti tik rekomendacijas – šie trūkumai pasitvirtino ir Tautų Sąjunga netapo organizacija, galinčia užtikrinti taiką ir saugumą.⁶ Tačiau tai nereiškia, kad šios organizacijos veikla nieko nedavė tarptautinei teisei – Tautų Sąjunga tapo Jungtinių Tautų, o Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas – Jungtinių Tautų Tarptautinio Teisingumo Teismo pirmtakais.⁷ 1928 m. priimta Bendroji sutartis dėl karo atsisakymo, dar vadinama Paryžiaus arba Briano – Kelloggo paktu. Tai buvo universalus tarptautinis dokumentas, uždraudžiantis agresyvų karą tarptautiniuose santykiuose ir įpareigojantis tarptautinius ginčus spręsti taikiomis priemonėmis. Tarptautinėje teisės doktrinoje nėra vieningos nuomonės, ar Briano – Kelloggo paktas uždraudė jėgos naudojimą absoliučiaja prasme, kitaip tariant, ar jis uždraudė ne tik jėgos panaudojimą tarptautiniuose santykiuose, bet ir grasinimą ja. Prof. D. Žalimo teigimu, labiau pagrįstas aiškinimas, kad šiuo paktu uždraustas ne tik karinės jėgos naudojimas, bet ir grasinimas karu, nes vertinant Pakto nuostatas sistemiškai bei kartu su kitomis tarptautinėmis sutartimis, abejotina, ar Pakto preambulėje įtvirtintus valstybių

---

⁴ The Covenant of the League of Nations, 1919. Prieiga per internetą: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3dd8b9854.html>, [žiūrėta 2018 m. vasario 23 d.].

⁵ GRZEBYK, P. *Criminal responsibility for the crime of aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 21.

⁶ KATUOKA, S. *Agresijos samprata tarptautinėje teisėje*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, 10(88), p. 16-21.

⁷ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 103.

siekus, tokius kaip sukurti nuolatinius taikius ir draugiškus tarpusavio santykius bei užtikrinti žmonijos gerovę, būtų buvę įmanoma realizuoti, jei karas būtų suvokiamas tik siaurąja prasme, t.y. tik kaip paskelbtas karas ar kitoks tiesioginis karinės jėgos panaudojimas.⁸

Vienas pirmųjų bandymų pateikti agresijos apibrėžimą siejamas su 1933 m. Londono konvencija dėl agresijos apibrėžimo, sudaryta Briano – Kelloggo pakto pagrindu. Joje įtvirtinta, kad agresore bus pripažinta valstybė, kuri pirma paskelbs karą kitai valstybei, išbraus panaudodama ginkluotąsias pajėgas, net karo nepaskelbusi, į kitos valstybės teritoriją, sausumos, jūrų arba oro ginkluotosios pajėgos bombarduos kitos valstybės teritoriją, laivus ar lėktuvus, įves arba išlaidins sausumos, jūrų arba oro ginkluotąsias pajėgas be kitos valstybės leidimo arba pažeis tokio leidimo sąlygas, nustatančias ginkluotųjų pajėgų buvimo laiką ir teritorijos ribas arba paskelbs kitos valstybės pakrančių arba jūrų uostų blokadą.⁹ Londono konvencijoje nurodyti agresijos požymiai turėjo didelę įtaką 1974 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Rezoliucijai dėl agresijos apibrėžimo ir agresijos požymių apibrėžimui po Antrojo pasaulinio karo. Vis dėlto, iki Antrojo pasaulinio karo tarptautinė teisė rėmėsi principu, kad fizinis asmuo negali būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už agresijos nusikaltimą, nes toks asmuo reprezentuoja valstybę ir atsakomybė turi būti taikoma valstybei už jos įvykdytą nusikaltimą.¹⁰ Tokį požiūrį pakeitė *ad hoc* įsteigtas Niurnbergo tarptautinis karinis tribunolas, įsteigtas 1945 m. Didžiosios Britanijos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Prancūzijos ir Sovietų Sąjungos pasirašyto Londono susitarimo pagrindu, siekiant nuteisti Antrojo pasaulinio karo nusikaltėlius. Tribunolas turėjo jurisdikciją nusikaltimų taikai atžvilgiu – tai buvo dabartinio agresijos nusikaltimo prototipas¹¹. Niurnbergo tribunolas buvo pirmasis tarptautinis tribunolas, nagrinėjęs šį nusikaltimą.¹² Jis sukūrė precedentą persekiojant asmenis, atsakingus už nusikaltimų taikai vykdymą. Tribunolas, pabrėždamas, kad tarptautinė teisė sukuria pareigas tiesiogiai fiziniams asmenims, deklaravo, kad individo tarptautiniai įsipareigojimai turi viršenybę prieš jo pareigą vykdyti neteisėtus

---

⁸ ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005, p. 85 – 86.

⁹ KATUOKA, S. *Agresijos samprata tarptautinėje teisėje*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, Nr. 10(88), p. 16-21, iš BASSIOUNI, M., C. *International Criminal Law. Crimes*. New York: Transnational Publishers, 1986, Vol. 1.

¹⁰ GRZEBYK, P. *Criminal responsibility for the crime of aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 192.

¹¹ BERGSMO, M., YAN, L. *State Sovereignty and International Criminal Law*. Beijing: Torkel Opsahl Academic Epubliser, 2012, p. 22 – 23.

¹² CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition*. Cambridge: University Press, 2010, p. 312.

tarptautinės teisės požiūriu įsakymus¹³, be to, pažymėjo, kad valstybių vadovai ir kariuomenės vadai už agresyvaus karo vykdymą negali išvengti atsakomybės. Tribunolo lūkestis buvo, kad teisės viršenybės principas tarnaus kaip atgrasantis ir užkertantis kelią karams bei nusikaltimams žmoniškumui.¹⁴ Prof. P. Kūris pažymėjo, kad Niurnbergo tribunolo nuosprendyje agresija įvertinta kaip didžiausias nusikaltimas žmonijai, be to, nusikaltimu laikyta ne tik pati agresija, bet ir jos paruošiamieji veiksmai.¹⁵ Prof. B. Frenczas pažymėjo, kad Niurnbergo tribunolo sprendime grasinimai panaudoti karinę jėgą kvalifikuojami kaip agresijos aktas.¹⁶ Taip pat, Tribunolo nuosprendyje pažymėtas svarbus principas, tapęs pagrindu individualios atsakomybės už tarptautinius nusikaltimus taikymui – nusikaltimus pagal tarptautinę teisę vykdo individai, o ne abstraktūs vienetai, todėl individai ir turi už tai atsakyti, o valstybės atsakomybė nepašalina fizinių asmenų atsakomybės už tarptautinius valstybių nusikaltimus.¹⁷ Niurnbergo tarptautinio karinio tribunolo jurisprudencija patvirtina platų požiūrį į agresyvaus karo draudimą: Tribunolas karo uždraudimą prilygino agresijos draudimui pagal bendrąją tarptautinę teisę, grasinimas jėga taip pat buvo laikytinas agresyvaus karo aktu, draudžiamu pagal Briano – Kelloggo paktą.¹⁸ Tribunolo jurisprudencija įgyvendino Briano – Kelloggo pakto idėją kriminalizuoti agresyvų karą, įtvirtino karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui sąvokas tarptautinėje teisėje, be to, tai buvo pirmas atvejis, kai asmenys už karo teisės pažeidimus nuteisti individualiai.¹⁹ Nors agresija iki tol nebuvo apibrėžta, buvo aišku, kad jei valstybės lyderiai, nepagrįstai užpuolę kaimynines valstybes, liktų nenubausti tik dėl to, kad niekas anksčiau už šiuos nusikaltimus nebuvo nuteistas, nebūtų įgyvendintas teisingumas. Niurnbergo tribunolo nuosprendis apima ir Lietuvoje vykdytus nacių nusikaltimus, nes nacistiniai nusikaltimai Tribunolo pripažinti nusikaltimais tarptautiniu lygmeniu.²⁰ Agresijos sąvoka, kaip teisinė koncepcija, tarptautinėje teisėje pradėjo prasmingiau vystytis

---

¹³ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 298.

¹⁴ FERENCZ, B. *Epilogue: A Nuremberg Prosecutor's Summation Regarding the Illegal Use of Armed Force*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 90 – 92.

¹⁵ KATUOKA, S. *Agresijos samprata tarptautinėje teisėje*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, Nr. 10(88), p. 16-21, iš KŪRIS, P. *Atsakomybės tarptautinėje teisėje problemos*. Vilnius, 1970, p. 62.

¹⁶ *Ibidem*, iš *Encyclopedia of Public International Law*. North – Holland, 1992, Vol. V., p. 59.

¹⁷ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 336.

¹⁸ ŽALIMAS, D. *Sovietinė agresija prieš Lietuvą 1940 metais: nepagrįsti mėginimai ją pateisinti tarptautinės teisės požiūriu*. Vilnius: Jurisprudencija, 2003, Nr. 46(38), p. 11 – 28.

¹⁹ ŽILINSKAS, J., MAROZAS, T. *Tarptautinė humanitarinė (ginkluotojo konflikto) teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2016, p. 58 – 59.

²⁰ ŽILINSKAS, J. *Tarptautinių nusikaltimų tarptautinio pripažinimo problema ir SSRS okupacijos metu padaryti nusikaltimai*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, Nr. 10(88), p. 33 – 39.

kartu su Jungtinėmis Tautomis.²¹ Jungtinių Tautų Organizacijos įkūrimas buvo vienas svarbiausių įvykių pasibaigus Antrajam pasauliniam karui. Ši organizacija išsamiai aptarė agresijos uždraudimo ir jėgos nenaudojimo klausimus. 1945 m. priimtos Jungtinių Tautų Chartijos 2 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta nuostata, kad visos narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš bet kurios nors valstybės teritorinį vientisumą ar politinę nepriklausomybę, tiek bet kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais.²² Atkreiptinas dėmesys, kad Chartija kalba apie jėgos naudojimą, neminėdama „karo“ sąvokos – jėgos panaudojimas apima platesnį spektrą teisės pažeidimų.²³ Galima teigti, kad Chartijoje įtvirtintas jėgos ir grasinimo ja nenaudojimo principas yra išplėtotas agresijos uždraudimo principas, kuris buvo įtvirtintas Briano – Kelloggo pakte ir kuris kartu su Tautų Sąjungos statuto ir kitų tarptautinių sutarčių nuostatomis draudė naudoti karinę jėgą arba grasinti ja prieš valstybių teritorinį vientisumą ar politinę nepriklausomybę, tačiau svarbu pažymėti, kad Briano – Kelloggo paktas draudžia karą, o Chartija – jėgos naudojimą ir grasinimą ja.²⁴ Jungtinių Tautų Chartija, siekiant aktyvesnio valstybių bendradarbiavimo, leidžia regionines kolektyvinės taikos ir saugumo palaikymo sistemas, tokias kaip Šiaurės Atlanto sutarties organizacija (NATO). Šiaurės Atlanto sutarties²⁵ preambulėje kaip vienas iš šios organizacijos siekių įvardijama kolektyvinė gynyba bei taika ir saugumas, Sutarties 1 straipsnyje šalys įsipareigojo spręsti bet koki tarptautinį ginčą, kuriame jos dalyvautų, taikiomis priemonėmis tokiu būdu, kad nesukeltų pavojaus tarptautinei taikai ir saugumui bei teisingumui ir susilaikyti jų tarptautiniuose santykiuose nuo grasinimo jėga ar jos panaudojimo bet koku būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais. Pirmas oficialus Jungtinių Tautų Organizacijos dokumentas, kuriame pateikta agresijos samprata, požymiai ir patikslintas Jungtinių Tautų Organizacijos įstatuose vartojamas agresijos terminas yra 1974 m. priimta Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Rezoliucija 3314 (XXIX) dėl agresijos apibrėžimo.²⁶ Rezoliucijos preambulėje pažymėta, kad agresija yra rimčiausia ir pavojingiausia neteisėto jėgos panaudojimo forma. Rezoliucijos 1 straipsnis įtvirtina

---

²¹ BASSIOUNI, M., C. *International Criminal Law: Sources, Subjects and Contents. Third edition.* Vol. 1. Leiden: Koninklijke, 2008, p. 207.

²² 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. Valstybės žinios, 2002, Nr. 15 – 557, 2 straipsnis.

²³ BOAS, G. *Public International Law. Contemporary Principles and Perspectives.* Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2012, p. 313.

²⁴ ŽALIMAS, D. *Sovietinė agresija prieš Lietuvą 1940 metais: nepagrįsti mėginimai ją pateisinti tarptautinės teisės požiūriu.* Vilnius: Jurisprudencija, 2003, Nr. 46 – 38, p. 11 – 28.

²⁵ 1949 m. Šiaurės Atlanto sutartis. Valstybės žinios, 2004, Nr. 40 – 1299.

²⁶ 1974 m. gruodžio 14 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 3314 (XXIX) dėl agresijos apibrėžimo. Iš VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija.* Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 52 – 56.

bendrą agresijos apibrėžimą: „Agresija yra valstybės ginkluotos jėgos panaudojimas prieš kitos valstybės suverenitetą, teritorinį vientisumą ar politinę nepriklausomybę arba bet koku kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų Chartija“. Vertinant šį apibrėžimą, primintinas Jungtinių Tautų Chartijos 2 straipsnio 4 dalyje įtvirtintas principas, kad „visos narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo tiek prieš bet kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę, tiek bet kuriuo kitu būdu, nesuderinamu su Jungtinių Tautų tikslais“. Lyginant šias nuostatas, pastebėtina, kad 1974 m. Rezoliucijoje įtvirtintas apibrėžimas neapima grasinimo jėga, nors jis buvo įtvirtintas Chartijoje. Rezoliucijos apibrėžimas įtvirtina papildomą terminą „valstybės suverenitetas“, kas leidžia teigti, jog taip sustiprinama jėgos naudojimo draudimo koncepcija, pabrėžianti valstybių nepriklausomybę ir įpareigojanti apsaugoti ją nuo ginkluotos jėgos.²⁷ Rezoliucija numato: „tai, kad valstybė pirma panaudoja ginkluotą jėgą pažeisdama Chartiją, sudaro agresijos akto *prima facie* įrodymą“.²⁸ Rezoliucijos 3 straipsnis įtvirtina sąrašą aktų, kurie, atsižvelgiant į pirmumo principą ir kitas aplinkybes gali būti laikomi agresijos aktais. Pagal šį straipsnį kaip agresijos aktai kvalifikuojami: valstybės ginkluotųjų pajėgų įsiveržimas į kitos valstybės teritoriją ar jos užpuolimas ar bet kokia karinė okupacija, net laikina, įvykdyta taip įsiveržus ar užpuolus, arba bet kokia kitos valstybės teritorijos ar jos dalies aneksija panaudojus jėgą; valstybės ginkluotųjų pajėgų įvykdytas kitos valstybės teritorijos bombardavimas ar bet kokių ginklų panaudojimas prieš kitos valstybės teritoriją; valstybės ginkluotosiomis pajėgomis įvykdyta kitos valstybės uostų ar pakrančių blokada; valstybės ginkluotųjų pajėgų įvykdytas kitos valstybės sausumos, jūrų ar oro pajėgų arba oro laivynų užpuolimas; vienos valstybės ginkluotųjų pajėgų, dislokuotų kitos valstybės teritorijoje pagal susitarimą su šia kita jai priimančia valstybe, panaudojimas pažeidžiant šiame susitarime nustatytas sąlygas ar jų buvimo pratęsimas šioje teritorijoje pasibaigus susitarimui; vienos valstybės veiksmai, leidžiantys, kad antra valstybė panaudotų jai suteiktą šios pirmosios valstybės teritoriją agresijos aktui prieš trečią valstybę vykdyti; valstybės ar jos vardu siuntimas ginkluotų gaujų, grupių, nereguliarių pajėgų ar samdinių, vykdančių ginkluotus veiksmus prieš kitą valstybę, turintis tokį sunkų pobūdį, kuris prilygsta aukščiau išdėstytiems aktams, arba jos esminis įsitraukimas į juos. Pagal Rezoliucijos 5 straipsnį, agresijai pateisinti negali būti naudojami

---

²⁷ BASSIOUNI, M., C. *International Criminal Law: Sources, Subjects and Contents. Third edition.* Vol. 1. Leiden: Koninklijke, 2008, p. 223.

²⁸ 1974 m. gruodžio 14 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 3314 (XXIX) dėl agresijos apibrėžimo. Iš VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija.* Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 52 – 56.

jokie politinio, ekonominio, karinio ar kitokio pobūdžio sumetimai. Šio straipsnio 2 ir 3 dalys įtvirtina, kad agresyvus karas yra nusikaltimas taikai ir agresija sukelia tarptautinę atsakomybę, o joks teritorijos įgijimas ar kokia nors speciali nauda, gauta iš agresijos, nėra ir negali būti pripažinta teisėta. Prof. S. Katuokos teigimu, „1974 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje pateiktas agresijos apibrėžimas yra ilgos, evoliucinės tarptautinės bendrijos raidos rezultatas, jis atspindėjo pasaulio valstybių politinę brandą ir tarptautinių organizacijų praktikos pokyčius, tokia teisės kodifikacija apibrėžiant agresiją prisidėjo prie tarptautinės teisės transformavimo į taikos ir saugumo teisę“.²⁹ Ši Rezoliucija nepateikia tikslaus agresijos nusikaltimo apibrėžimo, tačiau ji yra aktuali kalbant ir apie individualią tarptautinę baudžiamąją atsakomybę už agresijos nusikaltimą, nes Romos statutas, apibrėždamas agresijos nusikaltimą, remiasi šioje Rezoliucijoje įtvirtintu agresijos aktų sąrašu.

Apibendrintai galima teigti, kad siekį uždrausti agresiją labiausiai paskatino Antrojo pasaulinio karo pasekmės. Tačiau, atsižvelgiant į agresijos sampratos raidą, agresijos nusikaltimas buvo suvokiamas kaip valstybės nusikaltimas ir nuo Niurnbergo tarptautinio karinio tribunolo iki Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimo tarptautinėje teisėje nebuvo įtvirtinta individuali baudžiamoji atsakomybė už agresijos nusikaltimą.

2.2. Agresijos sąvoka pagal Romos statutą

1993 m. Tarptautinės teisės komisija patvirtino Tarptautinio baudžiamojo teismo statuto projektą, kurio pagrindu Jungtinių Tautų diplomatinė konferencija Romoje 1998 m. liepos 17 d. priėmė universalią tarptautinę sutartį – Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutą. Jo pagrindu įsteigtas Tarptautinis baudžiamasis teismas. Tokio teismo įsteigimas yra vienas didžiausių žingsnių į priekį tarptautinėje baudžiamojoje teisėje – tai pirmasis nuolatinis tarptautinis teismas, įkurtas nutraukti fizinių asmenų nebaudžiamumą už sunkiausias ir svarbius visai tarptautinei bendrijai nusikaltimus. Romos statuto priėmimą Jungtinių Tautų Generalinis sekretorius apibūdino kaip „dovaną ateities kartoms ir milžinišką žingnį į priekį žygyje link universalių žmogaus teisių ir teisės viršenybės užtikrinimo“.³⁰ Romos statutas – tai *sui generis* tarptautinis baudžiamasis ir baudžiamojo

---

²⁹ KATUOKA, S. *Agresijos samprata tarptautinėje teisėje*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, Nr. 10(88), p. 16-21.

³⁰ LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*. Cambridge: University Press, 2008, p. 339 iš Statement of the UN Secretary – General Kofi Annan at the closing ceremony of the Rome conference (18 July 1998).

proceso kodeksas.³¹ Jame numatyta atsakomybė už pavojingiausius nusikaltimus, keliančius grėsmę tarptautinei bendrijai bei jos pripažintoms vertybėms. Prie tokių nusikaltimų priskirti karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui, genocido nusikaltimas ir agresijos nusikaltimas. Tačiau priimant Romos statutą valstybės nesuderino bendros pozicijos dėl agresijos nusikaltimo apibrėžimo bei sąlygų, kurioms esant Teismas turės jurisdikciją šio nusikaltimo atžvilgiu. Valstybės, turinčios veto teisę Saugumo Taryboje, reikalavo, kad Teismas negalėtų savarankiškai, be Saugumo Tarybos sprendimo, konstatuoti agresijos, o valstybės, norinčios užkirsti kelią tokiam Saugumo Tarybos dominavimui šioje srityje, laikėsi nuostatos, kad Teismas turi būti nepriklausomas.³² Nepriėmus bendro sutartimo, nutarta, jog Teismas turės įgaliojimus vykdyti jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu tik tada, kai bus priimta atitinkama nuostata, kurioje apibrėžiamas šis nusikaltimas ir nurodoma, kokiais atvejais Teismas vykdo jurisdikciją jo atžvilgiu.³³ 2002 m., įsigaliojus Romos statutui, buvo įkurta speciali grupė, tapusi pagrindiniu mechanizmu rengiant Statuto pakeitimus dėl agresijos nusikaltimo. Šie pakeitimai buvo priimti 2010 m. vykusios konferencijos Kampaloje (Uganda) metu. Kampaloje priimtais Romos statuto pakeitimais nustatytas agresijos nusikaltimo apibrėžimas, jurisdikcijos vykdymo agresijos nusikaltimo atžvilgiu sąlygos ir agresijos nusikaltimo elementai, taip įtvirtinant Tarptautinio baudžiamojo teismo nepriklausomumą bei sukurdami pagrindą Teismui ateityje vykdyti jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu. Tačiau reikalinga išsami analizė, siekiant nustatyti, ar šie pakeitimai iš tiesų tarnaus kaip efektyvus pagrindas Teismo procesams ateityje, siekiant tarptautinės taikos ir saugumo užtikrinimo.³⁴

Pagal Romos statutą Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijai priklauso fiziniai asmenys³⁵. Šia nuostata nustatytas individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės principas, įtvirtinant Niurnbergo tarptautinio karinio tribunolo teiginį, kad tarptautiniai nusikaltimai yra padaromi fizinių asmenų, o ne abstrakčių vienetų. Tą pabrėžia Statuto 25 straipsnio 2 dalies nuostata, kad asmuo, padaręs Teismo jurisdikcijai priklausančią

---

³¹ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 341.

³² ŽILINSKAS, J. *Tarptautinių nusikaltimų tarptautinio pripažinimo problema ir SSRS okupacijos metu padaryti nusikaltimai*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, Nr. 10(88), p. 33 – 39.

³³ 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165, 5 straipsnio 2 dalis: Teismas vykdo jurisdikciją agresijos atžvilgiu tik tuo atveju, kai remiantis 121 ir 123 straipsniais bus priimta atitinkama nuostata, kurioje apibrėžiamas šis nusikaltimas ir nurodoma, kokiais atvejais Teismas vykdo jurisdikciją šio nusikaltimo atžvilgiu.

³⁴ BERGSMO, M., YAN, L. *State Sovereignty and International Criminal Law*. Beijing: Torkel Opsahl Academic Epublisher, 2012, p. 22 – 23.

³⁵ 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165, 25 straipsnio 1 dalis.

nusikaltimą, atsako asmeniškai. Šiuolaikinėje tarptautinėje teisėje visuotinai sutariama, kad individualus asmuo gali būti tarptautinės atsakomybės subjektas. Individualios tarptautinės atsakomybės principas tapo kertiniu akmeniu tarptautinėje baudžiamojoje teisėje.³⁶ Remiantis individualios atsakomybės principu, Statutas vienodai taikomas visiems asmenims, neatsižvelgiant į jų užimamas pareigas – nuo baudžiamosios atsakomybės neatleidžiami valstybės ar vyriausybės vadovas, parlamentaras ar vyriausybės narys arba kitas vyriausybės pareigūnas, pareigos nesuteikia pagrindo ir sušvelninti bausmę. Toks fizinių asmenų baudžiamosios atsakomybės įtvirtinimas tarptautinėje teisėje yra svarbus elementas, padedantis užkirsti kelią karo nusikaltimams, apsaugoti žmogaus teises ir pagrindines laisves, stiprinti valstybių pasitikėjimą ir plėtoti bendradarbiavimą tarp tautų, užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą.³⁷

Priimant Romos statuto pakeitimus dėl agresijos nusikaltimo, koncentruotasi ties dviem sritimis – agresijos apibrėžimu ir sąlygomis, kurios reikalingos vykdyti jurisdikciją šio nusikaltimo atžvilgiu. Pakeitimai išskiria kategorijas asmenų, kurie gali būti patraukti atsakomybėn už agresijos nusikaltimą ir sąrašą specifinių aktų, kurie kvalifikuotini kaip agresija. Po Kampalos konferencijos priimto Romos statuto 8 *bis* straipsnio 1 dalyje įtvirtintas agresijos nusikaltimo apibrėžimas: „tai asmens, galinčio veiksmingai kontroliuoti valstybės politinius ir karinius veiksmus ar jiems vadovauti, planuojamas, rengiamas, inicijuojamas ar vykdomas agresijos aktas, kuris savo pobūdžiu, sunkumu ir mastu akivaizdžiai pažeidžia Jungtinių Tautų Chartiją“. Šis agresijos apibrėžimas apima tris elementus: valstybės ginkluotųjų pajėgų panaudojimą, nusikaltimo subjekto „vadovavimo“ reikalavimą ir Jungtinių Tautų Chartijos pažeidimą. Apibrėžiant agresiją Romos statute remiamasi 1974 m. gruodžio 14 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Rezoliucijoje Nr. 3314 (XXIX) išdėstytų agresijos aktų sąrašu. Romos statuto 8 *bis* straipsnio 2 dalyje taip pat pažymėta, kad veiksmai, nurodyti 1974 m. Rezoliucijoje, vertinami kaip agresijos aktas, neatsižvelgiant į tai, ar buvo paskelbtas karas.³⁸ Kampalos konferencijoje konsensu pasiektas susitarimas ir 2017 m. gruodžio 14 d. valstybių sutarimas aktyvinti Teismo jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu reiškia, kad tarptautinė bendruomenė turės tribunolą, kompetentingą persekioti fizinius asmenis už neteisėtus ginkluotos jėgos panaudojimo atvejus pirmą kartą po Niurnbergo karinio tribunolo – jurisdikcija agresijos

---

³⁶ KREMENS, K. *The Prosecutor of the International Criminal Court – Inquisitorial or Adversarial?* Iš KRZAN, B. (editor) *Prosecuting International Crimes: A Multidisciplinary Approach*. Leiden: Koninklijke Brill NV, 2016, p. 192.

³⁷ ČIOČYS, A. *Tarptautinė humanitarinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 247.

³⁸ 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165, 8 *bis* straipsnis;

nusikaltimo atžvilgiu nebuvo įtraukta į *ad hoc* tribunolų Jugoslavijai ir Ruandai statusus, taip pat ir Kambodžos teisme, Specialiame teisme Siera Leonei ir Libano tribunolui.³⁹ Aktyvius Teismo jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu, bus įtvirtinta galimybė patraukti baudžiamojon atsakomybėn asmenis, esančius vadovaujančiose pozicijose, už neteisėtos valstybės ginkluotos jėgos panaudojimą prieš kitas valstybes. Taip pat Romos statuto pakeitimai pateikė teisinį aiškumą vidinėms diskusijoms dėl jėgos panaudojimo, kadangi Kampalos konferencijos sprendimas, pirmą kartą istorijoje, pateikė agresijos apibrėžimą, kodifikuotą tarptautinėje sutartyje. Per paskutiniuosius dešimtmečius ne vienas ginkluotas konfliktas tarp valstybių galėjo patekti į agresijos apibrėžimą pagal Romos statutą. Valstybės naudojo savo ginkluotąsias pajėgas už savo teritorijos ribų, raskamos teisinį pagrindą pagal tarptautinę teisę pateisinti ginkluotųjų pajėgų buvimą kitos valstybės teritorijoje, pavyzdžiui, 2014 m. Rusijos įvykdyta agresija prieš Ukrainą bei Krymo aneksija, kas buvo akivaizdus tarptautinės teisės pažeidimas, neturintis teisinio pagrindo tokiems veiksams pateisinti. Tačiau šiuo ir kitais atvejais kalbama tik apie nusikaltimus žmoniškumui ir karo nusikaltimus, įvykdytus prieš civilius gyventojus tose valstybėse, o ne apie agresijos nusikaltimą. Vis dėlto, Romos statute įtvirtinta agresijos sąvoka paremta istorine patirtimi ir neprisitaiko prie naujų galimų agresijos formų. XXI a. karas nebėra suvokiamas tik kaip ginkluotas konfliktas tarp dviejų valstybių, tad keltinas klausimas, ar toks Romos statute įtvirtintas požiūris į taiką ir saugumą nėra pasenęs. Pavyzdžiui, Statutas nemini ekonominės prievartos priemonių, kurios gali destabilizuoti valstybę beveik tiek pat, kiek ir ginkluotos atakos – silpnos ekonomiškai valstybės gali smarkiai nukentėti vien dėl grasinimo panaudoti ekonominę prievartą, atimant iš jų galimybę priimti nepriklausomus sprendimus, veiksmai, pažeidžiantys valstybės ekonominį saugumą, atima iš valstybės ekonominius šaltinius, sutrikdo jos ekonominę pusiausvyrą ir turėtų būti traktuotini kaip ekonominė agresija.⁴⁰ Jei kalbėtume apie kibernetines atakas⁴¹ bei jų žalingus padarinius, tai įtrauktų nemažą skaičių valstybių, tarp kurių Jungtinės Amerikos Valstijos, Rusija, Šiaurės Korėja, Kinija, ir galimai kitos.⁴² Galima pastebėti ir tai, kad

---

³⁹ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*. 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>

⁴⁰ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 52.

⁴¹ Kibernetinės atakos yra veiksmai, kai naudojant informacines priemones atakuojami valstybės kompiuteriai, siekiant padaryti žalą komunikacijos ar transporto sistemoms, vandens ir elektros tiekimui, jie gali destabilizuoti finansų, telekomunikacijų sistemas. Sąvoka „*cyber warfare*“ iš Cambridge Business English Dictionary. Cambridge: University Press. Prieiga per internetą: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/cyber-warfare>. [Žiūrėta 2018 m. kovo 14 d.].

⁴² BASSIOUNI, M. C. *The History of Aggression in International Law, Its Culmination in the Kampala Amendments, and Its Future Legal Characterization*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 87 – 89;

šiam globalizacijos amžiuje didesnė tikimybė, jog būtent kibernetinės technologijos gali būti panaudojamos kaip priemonė pasiekti tuos tikslus, kuriuos XX amžiuje buvo galima pasiekti tik tradicine prasme suvokiamais agresyvaus karo veiksmais, tokiais kaip valstybės ginkluotų pajėgų naudojimas kitos valstybės atžvilgiu. Natūralu, kad kibernetinis karas neegzistavo 1974 m., kai priimta Generalinės Asamblėjos rezoliucija, įtvirtinanti agresijos aktų sąrašą, tačiau šiais moderniais laikais jo neįtraukimas į Romos statuto apibrėžiamą yra akivaizdus neveikimas, paralyžiuojantis Tarptautinį baudžiamąjį teismą jam nagrinėjant agresijos nusikaltimą, kuris gali susidaryti ir iš kibernetinių atakų.⁴³ Todėl galima teigti, kad reikalinga nauja teisinė koncepcija, sujungianti karo nusikaltimus, nusikaltimus žmoniškumui bei autonomines ginklų sistemas ir kibernetines technologijas, taip išplečiant tarptautinės baudžiamosios atsakomybės taikymą asmenims, įvykdžiusiems tokius pažeidimus.⁴⁴ Svarbu paminėti ir teroristinius išpuolius, kurie nepatenka į Teismo jurisdikciją pagal Romos statutą kaip agresijos forma. 2001 m. rugsėjo 11 d. teroristiniai išpuoliai Jungtinėse Amerikos Valstijose iškėlė klausimą dėl nebaudžiamumo šioje srityje. Kai kurių mokslininkų teigimu, šių teroristinių išpuolių negalima laikyti valstybės veiksmais, nes nėra pakankamai įrodymų, jog Al Qaeda⁴⁵ būtų vykdžiusi Talibano vyriausybės nurodymus.⁴⁶ Todėl 2001 m. rugsėjo 11 d. įvykiai nelaikytini agresijos nusikaltimu, nes jie nėra priskirti valstybei, Osama Bin Ladeniui neturint galimybės kontroliuoti Afganistano karines pajėgas.⁴⁷ Dėl to ir vėlesni teroro išpuoliai Europoje⁴⁸ nepatektų į agresijos apibrėžimo sritį. Atkreiptinas dėmesys, kad nei Jungtinių Tautų Chartijos 51 straipsnyje, nei, pavyzdžiui, Šiaurės Atlanto Sutarties 5 straipsnyje neminima, kad ginkluotas užpuolimas turi būti atliekamas valstybės⁴⁹, tačiau agresijos apibrėžime

---

⁴³ SCHEFFER, D. *The Missing Pieces in Article 8 bis (Aggression) of the Rome Statute*, Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 83 – 86;

⁴⁴ BASSIOUNI, M. C.. *The History of Aggression in International Law, Its Culmination in the Kampala Amendments, and Its Future Legal Characterization*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 87 – 89;

⁴⁵ *Al Qaeda* – 1998 m. sukurta Islamo fundamentalistų tarptautinė teroristinė grupuotė, vykdanči teroristines operacijas visame pasaulyje.

⁴⁶ VASILIAUSKIENĖ, V. *Teroristų veiksmai kaip ginkluotas užpuolimas*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 66(2), 2008, p. 99 – 111.

⁴⁷ MUHAMMADIN, F., M. *Terrorism and the Crime of Aggression under the Rome Statute*. Jurnal Mimbar Hukum, Vol 27(1), 2015, p. 128 – 144. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3029469>.

⁴⁸ Pavyzdžiui, 2014 m. gegužės mėn. Briuselyje (Belgija) užpuolikas automatinio šautuvu nušovė tris žmones, 2015 m. sausį Paryžiuje (Prancūzija) du ginkluoti teroristai užpuolė satyrinio žurnalo „Charlie Hebdo“ redakciją, 2015 m. lapkritį Paryžiuje (Prancūzija) nugriaudėjo sprogimai prie Prancūzijos nacionalinio stadiono bei įvyko žudynės koncertų rūmuose „Bataclan“, 2016 m. Briuselyje (Belgija) surengti išpuoliai Briuelio Zaventemo oro uoste ir metro stotyje, 2016 m. išpuolis Nicoje (Prancūzija), kai į minią rėžėsi teroristo sunkvežimis, 2016 m. išpuolis Berlyne (Vokietija), kai sunkvežimis rėžėsi į minią Kalėdų mugėje ir kiti.

⁴⁹ VASILIAUSKIENĖ, V. *Teroristų veiksmai kaip ginkluotas užpuolimas*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 66(2), 2008, p. 99 – 111.

Romos statute, kuris remiasi Generalinės Asamblėjos 1974 m. rezoliucija, kaip būtinas agresijos požymis yra aiškiai nurodomi valstybės veiksmai. Tai, kad Jungtinių Tautų Chartija neapžvelgia galimybės, jog ginkluotą užpuolimą galėtų padaryti nevalstybiniai subjektai, gali būti paaiškinama tuo, kad Chartija priimta 1945 m., kaip atsakas į Antrojo pasaulinio karo veiksmus ir jos tikslas buvo reguliuoti tarpvalstybinius konfliktus. Tuo tarpu šiandien nevalstybiniai subjektai gali dominuoti kariniuose veiksmuose. Tačiau pavojingos teroristinių grupių atakos, sukilėlių, nusikalstamų grupuočių ar disidentų grupių atakos neatitiks šio agresijos apibrėžimo, net jei tokios atakos bus įvykdytos dideliu mastu ir sukels sunkias pasekmes, lygiavertes atakai, įvykdytai valstybės ginkluotųjų pajėgų.⁵⁰ Tačiau svarbu pažymėti, kad Teismas turėtų jurisdikciją, jei ginkluotos atakos, įvykdytos nevalstybinių subjektų, įskaitant ir teroristines grupes, būtų remiamos konkrečios valstybės ar priskirtos konkrečiai valstybei, Teismui nustatčius „veiksmingos kontrolės“ kriterijų.⁵¹ Tačiau Teismas negalės persekioti fizinių asmenų už agresijos nusikaltimą, jei jie vadovavo nevalstybiniam subjektams, tačiau nebuvo vykdoma konkrečios valstybės kontrolė jų atžvilgiu.

Bet kokių atvejų, Romos statuto pakeitimų dėl agresijos nusikaltimo priėmimas rodo svarbų pasiekimą tarptautinėje teisėje. Agresijos aktai paskutiniuosius dešimtmečius buvo sankcionuojami tik kaip jėgos nenaudojimo principo pažeidimai, kai fiziniai asmenys negalėjo būti patraukti atsakomybėn už jų rengimą ar vykdymą. Agresijos apibrėžimas ir kriminalizavimas Romos statute turi sukurti atgrasantį poveikį pirmiausia valstybių, potencialių agresorių, vadovams ir kariuomenės vadams, nurodant, kad jie gali būti asmeniškai patraukti baudžiamojon atsakomybėn už valstybės įvykdytus agresyvius veiksmus prieš kitas valstybes, taip įgyvendinant Jungtinių Tautų tikslus palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą bei užkirsti kelią grėsmei taikai.

---

⁵⁰ GILLET, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*. 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>.

⁵¹ *Ibidem*.

3. Individuali tarptautinė baudžiamoji atsakomybė už agresijos nusikaltimą

3.1. Individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės ir valstybės atsakomybės santykis agresijos nusikaltimo atžvilgiu

Tarptautiniai nusikaltimai paremti dvigubos atsakomybės (angl. – *dual obligations*) koncepcija – draudimai, siejami su šiais nusikaltimais, nėra adresuoti tik fiziniams asmenims, bet taip pat yra susiję ir su pareigomis, kurios nustatytos valstybėms.⁵² Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcija apima tik fizinių asmenų baudžiamąją atsakomybę, tačiau Romos statuto 25 straipsnio 4 dalis nustato, kad „Jokia šio Statuto nuostata dėl individualios baudžiamosios atsakomybės neturi įtakos valstybių atsakomybei pagal tarptautinę teisę“. Taigi nors fiziniai asmenys ir valstybė gali būti pripažinti atsakingais už tą patį tarptautinį nusikaltimą, individuali baudžiamoji atsakomybė ir valstybės atsakomybė išlieka atskiromis koncepcijomis dėl savo elementų ir teisinių pasekmių.⁵³ Valstybės atsakomybė ir fizinio asmens, dalyvaujančio rengiant ar vykdant valstybės nusikaltimą, atsakomybė nustatomos pagal skirtingus kriterijus ir įrodinėjimą – individuali baudžiamoji atsakomybė negali būti nustatoma pagal valstybės atsakomybės taisyklės.

Romos statutas turi omenyje fizinių asmenų baudžiamąją atsakomybę už agresijos nusikaltimą, tačiau ji neįmanoma be valstybės padaryto agresijos nusikaltimo⁵⁴, kitaip tariant, individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės už agresijos nusikaltimą taikymas reikalauja valstybės veiksmų, kuriais įvykdomas agresijos aktas. Taigi prieš taikant individualią tarptautinę baudžiamąją atsakomybę už agresijos nusikaltimą, pirma turi būti konstatuota valstybės atsakomybė už įvykdytą agresijos aktą. Valstybės atsakomybės ir individo atsakomybės santykį nusako ir 8 *bis* straipsnyje įtvirtinto agresijos apibrėžimo formuluotė – nuostata apima sąvoką „agresijos aktas“, kurį įvykdo valstybė ir „agresijos nusikaltimas“, kuriuo kaltinamas fizinis asmuo. Toks reikalaujamas ryšys tarp valstybės ir individo atsakomybės kalbant apie agresijos nusikaltimą suponuoja, kad agresijos nusikaltimas skiriasi nuo kitų tarptautinių nusikaltimų. Kiti Teismo jurisdikcijai

---

⁵² AKANDE, D. TRANAKOPOULOS, A. *The Crime of Aggression in the ICC and State Responsibility*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017.

⁵³ WOLF, J. *Individual Responsibility and Collective State Responsibility for International Crimes: Separate or Complementary Concepts under International Law?* Iš KRZAN, B. (editor). *Prosecuting International Crimes: A Multidisciplinary Approach*. Leiden: Koninklijke Brill Nv, 2016, p. 4 – 52. p. 11.

⁵⁴ ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Rosma, 2005, p. 106.

priklausantys nusikaltimai – genocido nusikaltimas, nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai yra įvykdomi valstybės ginkluotųjų pajėgų narių, o agresijos nusikaltimas gali būti įvykdytas tik valstybės vardu ir kaip valstybės politikos dalis.⁵⁵ Agresijos nusikaltimo iniciatorius, rengėjas ar vykdytojas gali būti fizinis asmuo, tačiau agresijos aktą gali įvykdyti tik valstybė prieš kitą valstybę. Iš vienos pusės, tai gali paneigti jau minėtą Niurnbergo tribunolo suformuluotą principą, kad tarptautiniai nusikaltimai įvykdomi asmenų, o ne abstrakčių vienetų, iš kitos pusės – atsižvelgiant į agresijos nusikaltimo pobūdį, į tai, kad pagal savo esmę agresijos nusikaltimas yra valstybės nusikaltimas, neginčytina, kad pirmiausia turi būti nustatyta valstybės atsakomybė ir tik tuomet nustatomi individualūs asmenys, trauktini baudžiamojon atsakomybėn. Be to, pažymėtina, kad agresijos aktas negali būti įvykdomas individualiai, nes jis iš esmės yra kolektyvinis, jo vykdymui reikalingos kolektyvinės pastangos, veiksmai turi būti tarpusavyje susiję, suderinti ir organizuoti, o kaltininko veiksmai turi būti įvykdyti kaip valstybės agresijos dalis.⁵⁶

Valstybei atsakomybę taikyti gali tiek žalą patyrusi, tiek kitos valstybės, bendradarbiaudamos su Jungtinėmis Tautomis, nes valstybei padarius tarptautinį nusikaltimą, nukentėjusi valstybė yra bet kuri kita valstybė.⁵⁷ Kad valstybės veika būtų kvalifikuota kaip tarptautinės teisės pažeidimas, nėra būtina keturių nusikaltimo sudėties elementų – objekto, objektyviosios pusės, subjekto ir subjektyviosios pusės, visuma. Tai paaiškinama tarptautinės teisės bei valstybės, kaip tarptautinės teisės subjekto, specifiškumu.⁵⁸ Tačiau taikant baudžiamąją atsakomybę už agresijos nusikaltimą fiziniams asmenims, būtina konstatuoti nusikaltimo sudėtį, apimančią minėtus keturis elementus. Taigi valstybės atsakomybės konstatavimas negali būti sutapatinamas su individualios atsakomybės nustatymu. Čia iškyla klausimas dėl Tarptautinio baudžiamosio teismo įgaliojimų. Teismo jurisdikcija, kaip minėta, apima tik baudžiamosios atsakomybės taikymą fiziniams asmenims ir aiškinant Romos statutą matyti, kad ne Tarptautinio baudžiamosio teismo užduotis yra nustatyti valstybės atsakomybę. Tačiau Tarptautinis baudžiamasis teismas neturi organo, kuris konstatuotų valstybės atsakomybę prieš perimant Teismui nagrinėti individualios atsakomybės taikymo klausimą, tad tikėtina, kad praktinėse

---

⁵⁵ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition.* Cambridge: University Press, 2010, p. 318.

⁵⁶ GRZEBYK, P. *Criminal responsibility for the crime of aggression.* New York: Routledge, 2015, p. 199.

⁵⁷ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė.* Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 395.

⁵⁸ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Bendroji dalis.* Vilnius: Eugrimas, 1998, p. 352-354.

situacijose, pats Teismas, remdamasis Saugumo Tarybos sprendimu, konstatuotų, jos valstybė įvykdė agresijos aktą.

Taigi individuali tarptautinė baudžiamoji atsakomybė už agresijos nusikaltimą yra neįmanoma nenustačius valstybės atsakomybės. Šios atsakomybės formos yra glaudžiai susijusios, nes agresijos aktas įvykdomas valstybės veiksmais, tačiau negali būti tapatinamos, nes jų nustatymui taikomi skirtingi kriterijai bei pasekmės.

3.2. Agresijos nusikaltimo sudėtis pagal Romos statutą

3.2.1. Agresijos nusikaltimo objektas

Pagal Romos statuto 8 *bis* straipsnio 2 dalį, „agresijos aktas“ yra susijęs su vienos valstybės ginkluotųjų pajėgų panaudojimu prieš kitą valstybę. Ginkluotos jėgos panaudojimas pateks į agresijos apibrėžimą pagal Romos statuto 8 *bis* straipsnį tik tada, kai ji panaudojama prieš valstybės suverenitetą, teritorinį vientisumą ar politinę nepriklausomybę ar kitu Jungtinių Tautų Chartijai prieštaraujančiu būdu. Taigi agresijos nusikaltimo objektas, t.y. gėris, į kurį kėsinamasi, yra valstybės suverenitetas, teritorinis vientisumas ir politinė nepriklausomybė. Šis apibrėžimas atitinka Jungtinių Tautų Chartijos 2 straipsnio 4 dalį, pagal kurį Jungtinių Tautų narės tarptautiniuose santykiuose susilaiko nuo grasinimo jėga ir jos panaudojimo prieš bet kurios nors valstybės teritorinį vientisumą arba politinę nepriklausomybę. Suverenitetas bendriausia teisės prasme gali būti apibrėžtas kaip „išimtinė galia, kurią riboja tik tarptautinė teisė ir kurią turi kiekviena valstybė kaip tarptautinės teisės subjektas, nepaklūstantis jokio kito šios teisės subjekto valdžiai“.⁵⁹ Suvereniteto sąvoka yra viena seniausių koncepcijų tarptautinėje teisėje, apibūdinanti suverenitetą kaip valstybių išimtinės kompetencijos principą veikti savo teritorijoje ir nustatanti, kad suverenitetas santykiuose tarp valstybių reiškia jos nepriklausomybę.⁶⁰ Iš pareigos gerbti valstybių suverenitetą kylanti specialioji norma, kuri draudžia naudoti jėgą, įtvirtina valstybių įsipareigojimus tarptautinei bendrijai apskritai, o ne konkrečioms valstybėms, tai yra įsipareigojimas *erga omnes*.⁶¹ 1970 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Deklaracijoje dėl tarptautinės teisės principų, išplėtojusioje ir kodifikavusioje

⁵⁹ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 189.

⁶⁰ BOAS, G. *Public International Law. Contemporary Principles and Perspectives*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2012, p. 159.

⁶¹ ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005, p. 73.

paprotines tarptautinės teisės normas, atskleidžiant suverenios valstybių lygybės principo turinį, vienu iš šio principo elementu laikoma valstybės teritorinio vientisumo ir politinės nepriklausomybės neliečiamybė.⁶² Deklaracijoje skelbiama, kad visos valstybės naudojami suvereniam lygybe. Jos turi lygias teises bei pareigas ir yra lygiateisės tarptautinės bendrijos narės, nepaisant ekonominio, socialinio, politinio ar kitokio pobūdžio skirtumų. Kaip suverenios lygybės elementas nurodomas principas, kad valstybės teritorijos vientisumas ir politinė nepriklausomybė yra neliečiami⁶³, taigi suverenitetas neatskiriamas nuo valstybės nepriklausomybės. Iš valstybių suverenios lygybės principo išvestas nesikišimo į kitų valstybių vidaus reikalus principas, kuris yra bendrosios tarptautinės teisės dalis jau nuo Tautų Sąjungos statuto. Tautų Sąjungos statuto 15 straipsnio 8 dalis draudė Sąjungai kištis į valstybių narių išimtinės vidaus kompetencijos klausimus, o dvišalėse tarptautinėse sutartyse buvo nustatomi valstybių įsipareigojimai nesikišti į viena kitos vidaus reikalus.⁶⁴ Nesikišimo į valstybės vidaus reikalus principas, kurį įtvirtina Jungtinių Tautų Chartijos 2 straipsnio 7 punktą („Jokia šios Chartijos nuostata nesuteikia Jungtinėms Tautoms teisės kištis į reikalus, kurie iš esmės priklauso kiekvienos valstybės vidaus jurisdikcijai, ir neįpareigoja narių tokius reikalus spręsti pagal šią Chartiją“) yra valstybės suvereniteto teisinė garantija.⁶⁵ 1984 m. lapkričio 26 d. sprendime dėl Teismo jurisdikcijos ir pareiškimo priimtumo byloje dėl karinių ir pusiau karinių veiksmų Nikaragvoje ir prieš ją (Nikaragva prieš JAV) Tarptautinis Teisingumo Teismas pabrėžė, kad tokie principai kaip jėgos nenaudojimas, nesikišimas į valstybių vidaus reikalus, valstybės nepriklausomybės bei teritorinio vientisumo gerbimas bei laivybos laisvės užtikrinimas išsaugo savo imperatyvų pobūdį kaip dalis tarptautinės teisės, nepaisant sutartinės teisės veikimo ribų, kurioje jie yra įtvirtinti.⁶⁶ Teisingumo teismo praktikoje taip pat pabrėžta, kad draudžiama bet kokiam valstybei ar valstybių grupei kištis tiesiogiai ar netiesiogiai į kitos valstybės vidaus ar užsienio reikalus, draudžiamas kišimasis turi būti susijęs su tokiais klausimais,

---

⁶² 1970 m. Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų, susijusių su valstybių draugiškais santykiais bei jų bendradarbiavimu pagal Jungtinių Tautų Chartiją, Generalinės Asamblėjos XXV sesijoje priimta Rezoliucija 2625. Iš KATUOKA, S. *Tarptautinės teisės šaltiniai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 72 – 82.

⁶³ *Ibidem*.

⁶⁴ ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005, p. 101.

⁶⁵ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 193.

⁶⁶ 1984 m. lapkričio 16 d. Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas dėl Teismo jurisdikcijos ir pareiškimo priimtumo byloje dėl karinių ir pusiau karinių veiksmų Nikaragvoje ir prieš ją (Nikaragva prieš JAV), 73 punktas. Iš KATUOKA, S. *Tarptautinės teisės šaltiniai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 89.

kuriuos kiekviena valstybė, remdamasi suvereniteto principu, turi teisę savarankiškai spręsti.⁶⁷

Apibendrintai galima teigti, kad agresijos nusikaltimu pažeidžiami valstybės, kaip tarptautinės teisės subjekto, suverenitetas, teritorinis vientisumas, politinė nepriklausomybė. Todėl nekyla abejonė, kad agresijos nusikaltimas pagrįstai priskirtas prie vieno iš sunkiausių tarptautinių nusikaltimų Romos statute, o turint omenyje, kad būtent įvykdžius agresijos aktą, jo pasekoje vykdomi kiti nusikaltimai, pavyzdžiui, karo nusikaltimai, nusikaltimai žmoniškumui, būtų logiška teigti, kad agresijos nusikaltimas yra sunkiausias tarptautinis nusikaltimas.

3.2.2. Agresijos nusikaltimo objektyvioji pusė

Vertinant agresijos nusikaltimo objektyviosios pusės specifikaciją, pirma problema kyla bandant nustatyti, ką būtent reikia apibrėžti: ar tai agresija, agresijos aktas, agresyvus karas ar karas, pažeidžiant tarptautinius susitarimus.⁶⁸ Teiginys, kad agresijos nusikaltimas pasireiškia agresyvaus karo vykdymu, argumentuojamas nuoroda į 1974 m. Generalinės Asamblėjos Rezoliuciją 3314, pagal kurios 5 straipsnio 2 dalį, agresyvus karas yra nusikaltimas tarptautinei taikai, tačiau toks argumentas nėra pakankamai svarus, nes Rezoliucija įtvirtina politinį, o ne baudžiamąjį aspektą.⁶⁹ Aiškinant Statuto pakeitimų dėl agresijos nusikaltimo 8 *bis* straipsnio 1 dalį, agresijos apibrėžimas yra paremtas sąvoka „agresijos aktas“. Šiame straipsnyje įtvirtinta definicija išskiria dar du apibrėžimus – agresijos aktas ir agresijos nusikaltimas, kur agresijos aktas yra valstybės įvykdyto teisės pažeidimo forma, o agresijos nusikaltimas šio straipsnio kontekste sutelkia dėmesį į individualią baudžiamąją atsakomybę. 8 *bis* straipsnis numato du elementus, būtinus nustatant nusikaltimo objektyviąją pusę – tai ginkluotos jėgos panaudojimas ir teisinės pareigos, kylančios iš Jungtinių Tautų Chartijos, pažeidimas. Terminas „ginkluota jėga“ 8 *bis* straipsnyje naudojamas įprastu suvokimu tarptautinėje teisėje – kaip kinetinė jėga, nukreipta į priešininką, naudojant karinį ginklą ar tokios ginkluotės palaikomos blokados.⁷⁰

---

⁶⁷ 1986 m. birželio 27 d. Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas byloje dėl karinių ir pusiau karinių veiksmų Nikaragvoje ir prieš ją (Nikaragva prieš JAV), 205 punktas. Iš KATUOKA, S. *Tarptautinės teisės šaltiniai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 89 – 90.

⁶⁸ GRZEBYK, P. *Criminal responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 196.

⁶⁹ *Ibidem*, p. 197.

⁷⁰ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*, 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687> iš Case of Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States), Judgment of 27 June 1986 (Merits), 1986 ICJ Reports 14, para. 163 (implicitly accepting that „cross – border military attacks“ could constitute aggression).

Nuostata neapima nekinetinių atakų, tokių kaip ekonominis embargas ar kibernetinis karas, be to, būtina, kad tai būtų valstybės ginkluota jėga. Ginkluotu užpuolimu paprastai laikoma valstybės reguliariųjų pajėgų, kertančių valstybės sieną, atliekami kariniai veiksmai.⁷¹ Agresijos nusikaltimo elementai pagal Romos statutą reikalauja, kad agresijos aktas būtų įvykdytas, todėl 8 *bis* straipsnis neapims grasinimų įvykdyti agresijos aktus, nepaisant to, kokio masto ar rimtumo jie bus.⁷² Agresijos nusikaltimas skiriasi nuo kitų Teismo jurisdikcijai priklausančių nusikaltimų tuo, kad pastarieji nurodo būdus, kaip fizinis asmuo gali dalyvauti nusikaltimo vykdyme, ne tik nurodant, kaip objektyviai pasireiškia nusikaltimas. 8 *bis* straipsnis nurodo, kad agresijos nusikaltimas yra planuojamas, rengiamas, inicijuojamas ar vykdomas agresijos aktas, tačiau Nusikaltimų požymiai papildomai nurodo, kad net jei valstybės vadovas planavo ar rengė agresijos aktą, kaip tą nurodo 8 *bis* straipsnio reikalavimai, to nepakaks konstatuoti atsakomybei – agresijos aktas turi būti įvykdytas.⁷³ Reikalavimas, kad agresijos aktas būtų įvykdytas, yra prieštaringas, nes apriboja Teismo jurisdikciją, vengiant painumo bylose, kai yra tik grasinama valstybės ginkluota jėga.⁷⁴ Sutiktina, kad grasinimas agresija ne visada gali būti akivaizdus ir tiesioginis, todėl jis gali būti sunkiai nustatomas ir įrodomas. 8 *bis* straipsnis remiasi agresijos aktų sąrašu, nustatytu 1974 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucijoje Nr. 3314, konkrečiai tai tokie veiksmai:

- a) Valstybės ginkluotųjų pajėgų įsiveržimas į kitos valstybės teritoriją ar kitos valstybės teritorijos užpuolimas arba bet kokia kitos valstybės teritorijos ar jos dalies karinė okupacija, kuri yra tokio įsiveržimo ar užpuolimo rezultatas, kad ir kiek laiko ji truktų, arba bet kokia kitos valstybės teritorijos ar jos dalies aneksija naudojant jėgą;
- b) Kitos valstybės teritorijos bombardavimas, vykdomas valstybės ginkluotųjų pajėgų, arba bet kokio ginklo panaudojimas prieš kitos valstybės suverenitetą;
- c) Valstybės uostų ar krantų blokada, vykdoma kitos valstybės ginkluotųjų pajėgų;
- d) Valstybės sausumos, jūrų ar oro pajėgų arba jūrų ir oro laivyno užpuolimas, vykdomas kitos valstybės ginkluotųjų pajėgų;
- e) Valstybės ginkluotųjų pajėgų, kurios pagal susitarimą su kita valstybe yra tos priimančios valstybės teritorijoje, panaudojimas pažeidžiant tame susitarime

---

⁷¹ VASILIAUSKIENĖ, V. *Teroristų veiksmai kaip ginkluotas užpuolimas*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 66(2), 2008, p. 99 – 111.

⁷² GILLET, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*, 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>.

⁷³ *International Criminal Court (ICC), Elements of Crimes*, 2011, ISBN No. 92-9227-232-2, Article 8bis, Element no. 3, prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/4ff5dd7d2.html> [žiūrėta 2018 m. kovo 19 d.].

⁷⁴ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 198.

nustatytas sąlygas arba bet koks ginkluotųjų pajėgų buvimo tos valstybės teritorijoje pratęsimas pasibaigus susitarimo galiojimui;

- f) Valstybės veiksmai, kuriais ji leidžia naudotis savo teritorija kitai valstybei agresijos aktui prieš trečiąją valstybę įvykdyti;
- g) Valstybės ar jos vardu siunčiamos ginkluotos gaujos, grupės, neregulariosios pajėgos ar samdiniai, kurie prieš kitą valstybę vykdo tokius ginkluotos jėgos panaudojimo veiksmus, kurių sunkumas prilygsta pirmiau minėtiems veiksams, arba esminis valstybės dalyvavimas tokiuose veiksniuose.

Šis sąrašas nėra baigtinis ir nedraudžia Teismui nuspręsti, kad kiti ginkluotos jėgos panaudojimo atvejai, patenkantys į agresijos apibrėžimo apimtį gali būti traktuojami kaip agresijos aktai.⁷⁵ Saugumo Taryba gali nustatyti, kad kiti aktai, neįtraukti į šį sąrašą, gali būti laikomi agresija pagal Chartijos nuostatas.⁷⁶ Svarbu pažymėti 2 dalies a punktą, kuri vertinant darytina išvada, kad agresijos aktui konstatuoti nebūtina ginkluota ataka. Šiame punkte taip pat išskiriama okupacija ir aneksija, kas leidžia teigti, jog tiek okupacija, tiek aneksija gali būti įvykdomos atskirai ir neturi būti tapatinamos. Okupacija – tai laikina situacija, nelemianti teritorijos suvereniteto pasikeitimo.⁷⁷ Aneksija tarptautinėje teisėje – tai teritorijos, kuri paprastai yra okupuota, teisinis prijungimas prie kitos valstybės, tačiau aneksija, priešingai, nei okupacija, gali būti ir nesusijusi su ginkluotu konfliktu.⁷⁸

Vertinant teisine prasme, iš vienos pusės Romos statuto nuostatas galima interpretuoti taip, kad kaip agresijos aktas bus traktuotinas tiek agresijos aktas, privedantis prie pasaulinio karo ir pareikalavęs daug gyvybių, tiek ir agresijos aktas nedidelio masto ginkluoto konflikto metu, sukėlęs kelių žmonių mirtis.⁷⁹ Vis dėlto, ne kiekvienas neteisėtas valstybės karinės jėgos panaudojimas yra agresija, o tik rimtas ir didelio masto, tačiau toks ribojimas atsiranda dėl agresijos nusikaltimo pobūdžio ir neturėtų būti suprantamas kaip kliūtis Teismo jurisdikcijai.⁸⁰ Teismas nustato, kad Chartijos pažeidimas akivaizdus, atsižvelgiant į akto pobūdį, sunkumą bei mastą, šis sprendimas yra galutinis ir užkerta kelią

---

⁷⁵ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*, 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>.

⁷⁶ 1974 m. gruodžio 14 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 3314 (XXIX) dėl agresijos apibrėžimo. Iš VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 52 – 56.

⁷⁷ ŽILINSKAS, J. *Karo nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jų atitikties tarptautinei teisei problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, Nr. (80), p. 144 – 157.

⁷⁸ *Ibidem*.

⁷⁹ MEGRET, F. *State Responsibility for Aggression: A Human Rights Approach*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 62 – 65.

⁸⁰ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition*. Cambridge: University Press, 2010, p. 321.

valstybės gynybai, kad ji nemaniusi jam esant akivaizdžiu.⁸¹ Taip pat reikia atsižvelgti ir į Nusikaltimo požymių 8 *bis* straipsnio 4 dalį, kad nėra reikalaujama įrodyti, jog asmuo atliko teisinį vertinimą dėl „akivaizdumo“ kriterijaus.⁸² Dėl to nereikėtų klasifikuoti akivaizdumo reikalavimo kaip tik faktinio arba tik teisinio kriterijaus ir vertinti jį abiem aspektais.⁸³

Pažymėtina, kad valstybės ginkluotos jėgos panaudojimas nėra laikomas agresija, jei ginkluota jėga yra panaudojama kaip savigynos priemonė. Nors Romos statusas savigynos sąvokos neįtvirtina, Jungtinių Tautų Chartijos 51 straipsnis įtvirtina, jog Chartija neriboja prigimtinės teisės imtis individualios ar kolektyvinės savigynos, jei įvykdomas Jungtinių Tautų narės ginkluotas užpuolimas, tol, kol Saugumo Taryba nesiima būtinų priemonių tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti. Kolektyvinės savigynos galimybę, kai įvykdomas vienos ar kelių šalių Europoje ar Šiaurės Amerikoje ginkluotas užpuolimas, įtvirtina Šiaurės Atlanto sutartis.⁸⁴ Chartija nedetalizuoja sąlygų teisėtam ginkluotos jėgos panaudojimui savigynos atveju, tačiau tarptautinė teisė reikalauja, kad savigyna atitiktų būtinumo ir proporcingumo reikalavimus. Tai reiškia, kad ginkluota jėga turi būti naudojama proporcingai ginkluotam užpuolimui atremti ir nebūtų pernelyg didelio masto būtinybės reaguoti į ataką atžvilgiu.⁸⁵ Be to, apie savigyną turi būti nedelsiant pranešta Saugumo Tarybai. Tačiau nėra teisėta preventyvi savigyna, reiškianti, kad atakomis siekiama apsiginti nuo grasinimo jėga,⁸⁶ taip pat savigyna negali būti vykdoma kaip atsakomoji priemonė į anksčiau įvykdytą ir jau nutrauktą užpuolimą.⁸⁷ Pagal Romos statuto pakeitimus, agresijos aktas pažeidžia Jungtinių Tautų Chartiją. Todėl logiška išvada, kad veiksmai, suderinami su Chartijos nuostatomis, nebus laikomi agresija. Tai apima savigyną ir veiksmus, įgaliotus Saugumo Tarybos.⁸⁸ Neabejotinai galima būtų teigti, kad Teismo procesuose ateityje vienas iš dažniausių gynybos argumentų bus tai, jog valstybė naudojosi savigynos teise, tad Teismas turės pareigą nustatyti jos sąlygas pagal tarptautinę viešąją

---

⁸¹ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression* New York: Routledge, 2015, p. 201.

⁸² *International Criminal Court (ICC), Elements of Crimes*, 2011, ISBN No. 92-9227-232-2, Article 8bis, Introduction (3), prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/4ff5dd7d2.html> [žiūrėta 2018 m. kovo 19 d.].

⁸³ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*, 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>.

⁸⁴ 1949 m. Šiaurės Atlanto sutartis. Valstybės žinios, 2004, Nr. 40 – 1299, 5 straipsnis.

⁸⁵ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition*. Cambridge: University Press, 2010, p. 323.

⁸⁶ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*, 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>.

⁸⁷ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 474.

⁸⁸ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*, 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>.

teisę.⁸⁹ Tačiau savigynos konstatavimas kelia nemažai problemų – pavyzdžiui, dažnai abi valstybės siekia kariauti viena su kita, todėl techniškai savigyna gali būti tik pretekstas pradėti karo veiksmus.⁹⁰

Nemažai keblumų kelia ir humanitarinė intervencija – ginkluotos jėgos panaudojimas užsienio valstybėje žmonių gyvybėms išgelbėti.⁹¹ Literatūroje nurodoma, kad nėra jokios paprotinės teisės normos, leidžiančios humanitarinę intervenciją, Jungtinių Tautų Chartja nenumato kolektyvinių prievartos veikslių siekiant išgelbėti žmonių gyvybes, nebent Saugumo Taryba tokią situaciją kvalifikuotų kaip pavojų tarptautinei taikai ir saugumui ir imtųsi veikslių.⁹² Absoliutus ginkluotos jėgos naudojimo draudimas tarptautinėje teisėje leidžia tik pačioje Chartijoje nustatytas savigynos ir Saugumo Tarybos sankcionuoto ginkluoto jėgos panaudojimo išimtis, taigi humanitarinė intervencija Chartijos kontekste yra teisėta tik tada, kai ji yra Saugumo Tarybos sankcionuota priemonė nutraukti masinius žmogaus teisių pažeidimus.⁹³

8 *bis* straipsnis numato atsakomybę, kylančią iš planavimo, rengimo, inicijavimo arba vykdymo. Laiko atžvilgiu sunku atskirti agresijos stadijas – planavimas paprastai susideda iš tam tikros veikslių schemos kūrimo, rengimas yra plano įgyvendinimas prieš prasidedant ginkluotoms operacijoms, inicijavimas yra momentas, kai karas pradedamas, kariavimas tęsiasi, kol baigiasi ginkluotos operacijos.⁹⁴ Kalbant apie agresijos nusikaltimo pasekmes, sunku įvertinti, iš ko jos turėtų susidaryti.⁹⁵ 8 *bis* straipsnis kaip pasekmes nurodo valstybės suvereniteto, teritorinio vientisumo arba politinės nepriklausomybės pažeidimus, nedarant jokios nuorodos į kitokias agresijos pasekmes, tokias kaip laisvos apsisprendimo teisės, laisvės, nepriklausomybės, ar kitų neatsiejamų teisių iš asmenų atėmimo.⁹⁶ Taigi, lyginant su kitais Teismo jurisdikcijai priklausančiais nusikaltimais, fiziniai asmenys nebuvo pripažinti kaip nukentėjusieji agresijos nusikaltimo kontekste pagal tarptautinę teisę.⁹⁷ Fizinių asmenų pripažinimas nukentėjusiais pagal tarptautinę

---

⁸⁹ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*, 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>.

⁹⁰ MEGRET, F. *State Responsibility for Aggression: A Human Rights Approach*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 62 – 65.

⁹¹ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 477.

⁹² *Ibidem*.

⁹³ GRIGAITĖ, G. *Humanitarinės intervencijos samprata ir teisėtumas Jungtinių Tautų Chartijos kontekste*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 75, 2010, p. 176 – 186.

⁹⁴ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 201.

⁹⁵ *Ibidem*, p. 199.

⁹⁶ *Ibidem*, p. 199.

⁹⁷ BRODNEY, M., R. *Accounting for Victim Constituencies and the Crime of Aggression: New Questions Facing the International Criminal Court*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 37 – 43.

teisę sukurtų joje naujovę, nes atsižvelgiant į istorinę raidą, tarptautinė teisė pripažino tik valstybes, o ne fizinius asmenis, nukentėjusias nuo agresijos nusikaltimo.⁹⁸

Agresijos nusikaltimas dažniausiai gali pasireikšti veikimu, kai įsakoma vykdyti agresijos aktą ar kitaip duodami nurodymai su intencija pažeisti kitos valstybės suverenitetą, teritorinį vientisumą, politinę nepriklausomybę. Tačiau teigtina, kad jis gali pasireikšti ir neveikimu, kai asmuo, galintis daryti įtaką valstybės politiniams ar kariniams veiksams, nesugebėjo išvengti ar sulaikyti valstybės karinių pajėgų nuo agresyvaus plano vykdymo, nors turėjo tokią galimybę,⁹⁹ kitaip tariant, kai asmuo turėjo pareigą veikti, tačiau to nepadarė. Taigi atsakomybei taikyti nebūtinai tiesioginis įsitraukimas į agresyvius veiksmus.

Apibendrinus galima teigti, kad svarbiausias agresijos nusikaltimo objektyviosios pusės bruožas yra valstybės ginkluotųjų pajėgų panaudojimas prieš kitą valstybę. Romos statutas neapima grasinimo valstybės ginkluota jėga atveju, todėl agresijos aktas, taikant individualią tarptautinę baudžiamąją atsakomybę už agresijos nusikaltimą, turi būti įvykdytas.

3.2.3. Agresijos nusikaltimo subjektas

Agresijos nusikaltimas Romos statuto nuostatų kontekste yra vadovavimo nusikaltimas.¹⁰⁰ Romos statuto 8 *bis* straipsnio 1 dalis kaip agresijos nusikaltimo subjektą įtvirtina asmenį, galintį veiksmingai kontroliuoti valstybės politinius ar karinius veiksmus ar jiems vadovauti. Pagal Statuto 25 straipsnio 3 *bis* dalį, „Kai tai susiję su agresijos nusikaltimu, šio straipsnio nuostatos taikomos tik asmenims, galintiems veiksmingai kontroliuoti valstybės politinius ar karinius veiksmus arba jiems vadovauti“. Romos statuto nuostatos, priimtose po 2010 m. Kampalos konferencijos, riboja ratą asmenų, kurie gali būti teisiami už agresijos nusikaltimą ir įtvirtina svarbų agresijos nusikaltimo subjekto bruožą – gebėjimą kontroliuoti valstybės politinius ar karinius veiksmus ar jiems vadovauti. Šis bruožas išskiria agresijos nusikaltimo subjektą iš kitų Teismo jurisdikcijai priklausančių nusikaltimų subjektų. Tai gali būti paaiškinama tuo, kad agresijos aktai ir agresyvus karas yra veiksmai, įvykdyti valstybės, tad jie reikalauja valstybės karinių pajėgų, įrangos bei

---

⁹⁸ BRODNEY, M., R. *Accounting for Victim Constituencies and the Crime of Aggression: New Questions Facing the International Criminal Court*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 37 – 43.

⁹⁹ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 198 iš *Trials of War Criminals*, Vol. 11, p. 488.

¹⁰⁰ Angl. – „leadership crime“.

šaltinių jiems atlikti, vadinasi, galimybė planuoti ar rengti agresijos aktą gali ne bet kuris asmuo, o tik asmuo, esantis tam tikroje pozicijoje valstybės institucijų sąraigoje, kuris tam turi gebėjimus, įgaliojimus ir realią galimybę kontroliuoti, įsakyti ar daryti įtaką agresyviui valstybės planui. 25 straipsnio 3 *bis* dalis riboja individualią atsakomybę už agresijos nusikaltimą, išbraukdama atsakomybę asmenims, kurie neatitinka kriterijaus „veiksmingai kontroliuoti ar vadovauti“. Veiksmingas valstybės politinių ar karinių veiksmų reguliavimas ar vadovavimas jiems yra aukštas standartas ir keliantis sunkumų konstatuojant atsakomybę už agresiją.¹⁰¹ Sprendžiant, ko reikalauja kriterijai „kontroliuoti“ ar „vadovauti“ valstybės veiksmams suponuoja, kad tik maža dalis valstybės lyderių, greičiausiai, tik valstybės ar vyriausybės vadovas ar užsienio reikalų ministras galėtų būti pripažinti kaltais dėl agresijos nusikaltimo.¹⁰² Atsižvelgiant į tai, kad politinėse sistemose, kurioje vyrauja aiškus valdžios pasidalijimas, sunku įvertinti, kas iš tikrųjų turi tokią kontrolę, ši kontrolė 8 *bis* straipsnio ir 25 straipsnio 3 *bis* dalies prasme turi būti vertinama kaip veiksminga, net jei ji nėra užbaigta, tiek, kiek asmuo turi galią daryti įtaką valstybės politiniams ar kariniams sprendimams.¹⁰³ Vertinant 25 straipsnio 3 *bis* dalies nuostatą teigtina, kad Romos statuto pakeitimų rengėjai nenorėjo visiškai išbraukti atsakomybės asmenims, neužimantiems aukštų pareigų valstybiniame sektoriuje, nes ši nuostata tiesiogiai neįtvirtina, kad asmuo turi užimti konkrečias pareigas valstybės institucijų sąraigoje. Tačiau šios nuostatos interpretavimas sudaro itin daug sunkumų persekiojant nevalstybinius ir nekariniam sektoriui priklausančius asmenis vykdant agresijos aktą. Nuostata nenurodo, kad asmuo turi būti valstybės pareigūnas, tačiau sunku būtų įrodyti, jog kiti asmenys buvo atitinkamoje pozicijoje, kurioje galėtų duoti nurodymus valstybės organams ar kariuomenei ar įsakyti vykdyti karines operacijas.¹⁰⁴ Iš kitos pusės, sutiktina, kad nustatymas, ar fizinis asmuo iš tikrųjų turėjo poveikį valstybės politikai, yra svarbesnis, nei formalus vertinimas, kad asmuo buvo valstybės pareigūnas, tad turėtų egzistuoti galimybė patraukti atsakomybėn asmenis, kurie nėra valstybės organų nariai, tačiau gali daryti poveikį sprendžiant valstybinius klausimus, priimamus vykdant agresijos

---

¹⁰¹ GRAZIANO, M., MEI, L. *The Crime of Aggression under the Rome Statute and Implications for Corporate Accountability*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 55 – 61.

¹⁰² NERLICH, V. *The Crime of Aggression and Modes of Liability – Is There Room Only for Principals?* Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 44 – 47.

¹⁰³ *Ibidem*.

¹⁰⁴ GRAZIANO, M., MEI, L. *The Crime of Aggression under the Rome Statute and Implications for Corporate Accountability*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 55 – 61.

nusikaltimą.¹⁰⁵ Be to, formuluotė „veiksmingai kontroliuoti“ indikuoja, kad *de jure* politinių ar karinių veiksmų kontrolė nėra tiek būtina, kiek faktinė galimybė vykdyti šią galią.¹⁰⁶

Vis dėlto, agresijos nusikaltimas, kaip jis kriminalizuojamas Romos statute, apima tik tuos atvejus, kai dalyvaujama kolektyviniuose valstybės agresyviuose veiksmuose prieš kitą valstybę, ko pasekoje šio nusikaltimo samprata nėra suvokiama taip, kad atsakomybę būtų galima taikyti ir nevalstybiniam subjektams, nors jų veiksmų pasekmės gali prilygti tarpvalstybinei karinei intervencijai. Tarptautiniai kariniai tribunolai nediferencijavo valstybės atstovų ir privačių asmenų, pavyzdžiui Tokijo Tarptautinis karinis tribunolas apkaltino Hashimoto, kuris neužėmė aukštų pareigų valstybiniame sektoriuje, tačiau jo publikacijos ir įtaka visuomenei leido konstatuoti, kad jis buvo sąmokslu kurstytojas.¹⁰⁷ Tačiau, pavyzdžiui, jei nagrinėtume 2001 m. rugsėjo 11 d. teroro išpuolius Jungtinėse Amerikos Valstijose Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos kontekste, Osama Bin Ladenas būtų turėjęs imunitetą persekiojant jį dėl agresijos nusikaltimo – nors jis buvo Al Qaeda vadas, jis nebuvo tokioje pozicijoje, kurioje galėtų veiksmingai kontroliuoti valstybės karinius ir politinius veiksmus ar jiems vadovauti, todėl tai neatitiktų agresijos nusikaltimo apibrėžimo pagal Romos statutą.¹⁰⁸ Atsižvelgiant į Romos statuto tikslą apsaugoti tarptautinę bendruomenę nuo sunkiausių nusikaltimų, galima būtų teigti, kad atsakomybė už agresijos nusikaltimą turėtų būti išplėsta ir kitų asmenų, dalyvaujančių kylančiuose konfliktuose atžvilgiu, o ne tik tų, kurie yra vadovaujančiose pozicijose.¹⁰⁹

Svarbi atsakomybės forma tarptautinėje baudžiamojoje teisėje yra vadų atsakomybė¹¹⁰. Kaip minėta, už agresijos nusikaltimą atsakyti gali tik asmenys, kurie turi poveikį valstybės politikai ar valstybės kariniams veiksams, kas įprastai yra susiję su atitinkamų valstybės suteiktų įgaliojimų turėjimu. Todėl už agresijos nusikaltimą Tarptautinis baudžiamasis teismas negali patraukti baudžiamojon atsakomybėn visų karių, dalyvavusių vykdant agresijos aktą. Tokiu atveju viršininkai yra atsakingi už jų pavaldinių

---

¹⁰⁵ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 193 – 196.

¹⁰⁶ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*. 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>

¹⁰⁷ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 196.

¹⁰⁸ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*. 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>

¹⁰⁹ GRAZIANO, M., MEI, L. *The Crime of Aggression under the Rome Statute and Implications for Corporate Accountability*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 55 – 61.

¹¹⁰ Angliškoje literatūroje šiai atsakomybės formai apibūdinti vartojami terminai „*superior responsibility*“ arba „*command responsibility*“.

veiksmus.¹¹¹ Kariuomenės vadų atsakomybės principai įtvirtinti Romos statuto 28 straipsnyje. Pagal šį straipsnį, baudžiamojon atsakomybėn traukiami kariuomenės vadas arba jo funkcijas vykdančias asmuo už Teismo jurisdikcijai priklausančius nusikaltimus, padarytus jo vadovaujamų ir kontroliuojamų karinių pajėgų, arba tuomet, kai jam vadovaujant toms pajėgoms ar jas kontroliuojant nusikaltimai buvo padaryti dėl jo nesugebėjimo reikiamai kontroliuoti tas pajėgas, jei: jis žinojo arba sąmoningai ignoravo informaciją, akivaizdžiai liudijančią, kad pavaldiniai darė ar ketino daryti tokius nusikaltimus; nusikaltimai buvo susiję su veiksmais, už kuriuos atsakė ir kuriuos kontroliavo vadas; vadai nesiėmė visų būtinų nuo jų priklausančių priemonių, kad užkirstų kelią nusikaltimams ar juos sustabdytų, nepranešė apie tai kompetentingoms institucijoms ištirti ir pradėti baudžiamąjį persekiojimą. Siekiant nustatyti, ar žinojo vadas apie savo pavaldinių veiksmus, būtina išsiaiškinti, koks buvo tokių neteisėtų veiksmų mastas, laikas, trukmė, dalyvavusių kariuomenės vienetų rūšį ir skaičių, neteisėtų veiksmų padarymo geografinę vietą, paplitimą, taktinių operacijų tempą, dalyvavusių karių skaičių, vado buvimo vietą tuo metu ir kitus veiksnius, kad būtų galima įvertinti, ar tokiomis aplinkybėmis vadas turėjo galimybę tinkamai vadovauti kariuomenei.¹¹² Čia iškyla problema – daugeliu atveju kariuomenės, būrio vadas, duodantis nurodymus, pats yra pavaldus kitiems. Kaltinamasis turi būti vadas asmenims, vykdytusiems agresijos aktą ar ketinusiems jį vykdyti.¹¹³ Sutiktina, kad aukšto rango karininkai, kariuomenės ar būrio vadai paprastai turi galimybę išreikšti savo nuomonę ir poziciją dėl numatomo ginkluotos jėgos panaudojimo. Tačiau, kalbant apie žemesnio rango karius, praktikoje galima situacija, kai kariai dalyvauja tam tikruose veiksmuose vykdančios agresijos nusikaltimą, tik vykdydami vado įsakymą, tačiau nežinodami apie nusikalstamus ketinimus, jų mastą ir tikslus, dėl to konkrečių asmenų, dalyvaujančių agresyviuose veiksmuose ir asmenų, kurie yra atsakingi už agresijos vykdymą, atskyrimas yra ne tik techninis teisinis klausimas, bet yra susijęs ir su teisine politika, sprendžiant, kaip agresijos nusikaltimas turėtų būti baudžiamas ir kaip jam turėtų būti užkirstas kelias.¹¹⁴ Valstybėse, kurių kariuomenės statutais nustatyta griežta vienvaldiškumo tvarka, pavaldinys privalo besąlygiškai paklusti viršininko įsakymui, neleidžiama jo svarstyti arba kreiptis į aukštesnįjį viršininką, kad šis

¹¹¹ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 211.

¹¹² ČIOČYS, A. *Tarptautinė humanitarinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 240 iš ST ekspertų komisijos baigiamosios ataskaitos, kurią JT generalinis sekretorius 1994 m. nusiuntė ST pirmininkui.

¹¹³ GILLET, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*. 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>

¹¹⁴ BERGSMO, M., YAN, L. *State Sovereignty and International Criminal Law*. Beijing: Torkel Opsahl Academic Epublisher, 2012, p. 26 – 27.

patvirtintų gauto įsakymo teisėtumą, o įsakymo nevykdymas užtraukia baudžiamąją atsakomybę.¹¹⁵

Taigi pagrindinis agresijos nusikaltimo subjektą apibūdinantis bruožas yra „vadovavimo“ kriterijus, reiškiantis, kad asmuo turi būti atitinkamoje pozicijoje, kurioje galėtų vadovauti valstybės kariniams ar politiniams veiksams ar jiems vadovauti. Romos statuto nuostatos neįtvirtina, kad agresijos nusikaltimo subjektas turi užimti tam tikrą poziciją valstybės institucijų sąraigoje, tačiau akivaizdu, kad nustatyti realią galimybę kontroliuoti valstybės karinius ar politinius veiksmus, kai asmuo neužima aukštų pareigų valstybiniame sektoriuje, sukeltų daug sunkumų persekiojant nevalstybinius ir nekariniam sektoriui priklausančius asmenis.

3.2.4. Agresijos nusikaltimo subjektyvioji pusė

Subjektyviąją nusikaltimo pusę (*mens rea*) bendrai apibrėžia Romos statuto 30 straipsnis. 30 straipsnio 1 dalyje nurodyta: Jei nenumatyta kitaip, asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn ir už Teismo jurisdikcijai priklausančią nusikaltimą yra baudžiamas tik tuo atveju, kai objektyvieji nusikaltimo požymiai yra tyčiniai ir sąmoningi. Ši nuostata susijusi tik su tyčia ir sąmoningumu, angliškame tekste apibūdinamais kaip „ketinimu“ ir „žinojimu“.¹¹⁶ 30 straipsnis reikalauja nustatyti abu – tiek tyčią, tiek sąmoningumą. Kiti atitinkami subjektyvūs elementai turi būti nustatomi pagal konkrečius nusikaltimų apibrėžimus (Statuto 5 – 8 *bis* straipsniai) arba bendruosius baudžiamosios teisės principus, numatytus Statute.¹¹⁷ 30 straipsnio 2 dalis numato, kad asmuo veikia tyčia, jei:

- i) Veikos atžvilgiu jis ketina būtent taip elgtis;
- ii) Pasekmių atžvilgiu jis ketina sukelti būtent tokias pasekmes arba žino, kad jos atsiras įvykiams klostantis savaime.

Tyčia arba ketinimas (angl. – „*intent*“) reikalauja žinojimo apie atitinkamas aplinkybes arba pasekmes. Jei asmuo, dalyvaudamas agresyviuose veiksmuose, žinojo apie ketinimą vykdyti agresyvų karą, tyčios reikalavimas yra patenkintas.¹¹⁸ Vis dėlto, žinojimas gali egzistuoti nepriklausomai nuo tyčios, kai asmuo žino, kad aplinkybė

¹¹⁵ ČIOČYS, A. *Tarptautinė humanitarinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 247.

¹¹⁶ Angliškame Romos statuto tekste vartojamos sąvokos „*intent*“ ir „*knowledge*“.

¹¹⁷ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second Edition*. Beck, 2008, p. 850.

¹¹⁸ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition*. Cambridge: University Press, 2010, p. 327.

egzistuoja arba kad pasekmės atsiras, tačiau neketina ar nenori, kad jos atsirastų. 30 straipsnio 1 dalies formuluotė, kad objektyvieji nusikaltimo požymiai turi būti tyčiniai ir sąmoningi, nereiškia, kad kiekvienas konkretus elementas turi būti tyčinis ir sąmoningas, nes toks aiškinimas prieštarautų šio straipsnio 2 ir 3 dalims, kurios nurodo susijusius subjektyvius požymius kiekvienam objektyviam požymiui.¹¹⁹ Romos statuto 30 straipsnio 2 dalies a punkto, numatančio, kad asmuo veikos atžvilgiu ketina būtent taip elgtis, formuluotė reiškia, kad veika turi būti savanoriškų asmens veiksmų rezultatas. „Tyčia“ šiuo atveju kartu reiškia bent minimalų asmens troškimą ar norą atlikti veiką, atsižvelgiant į suvokimą dėl tam tikrų aplinkybių ar atsirasiančių pasekmių.¹²⁰ Kalbant apie 30 straipsnio 2 dalies b punktą, nustatantį, kad asmuo pasekmių atžvilgiu ketina sukelti būtent tokias pasekmes arba žino, kad jos atsiras įvykiams klostantis savaime, pažymėtina, kad kai kurių nusikaltimų sudėčiai reikalinga pati veika, kitų – ne tik veika, bet ir pasekmės. Situacijose, kuriose pasekmės yra nusikaltimo sudėties elementas, 30 straipsnio 2 dalis reikalauja, kad pasekmės būtų sukeltos tyčia.¹²¹ Formuluotė „ketina sukelti būtent tokias pasekmes“ apima kaltininko norą dėl pasekmių atsiradimo ir priežastinį ryšį tarp asmens veiksmų ir pasekmių.¹²² 30 straipsnio 3 dalyje numatyta: šiame straipsnyje „sąmoningumas“ – tai suvokimas, kad egzistuoja tam tikra aplinkybė arba kad pasekmės atsiras įvykiams klostantis savaime. Teismui gali būti palikta galimybė interpretuoti „suvokimą“, įtraukiant tyčinį pasekmių ignoravimą kai kuriose situacijose.¹²³ Klaidingas aplinkybių suvokimas gali sudaryti gynybos argumentą dėl faktinės klaidos, kurios vertinamos pagal Statuto 32 straipsnį.¹²⁴ 30 straipsnio 2 dalies b punktas aiškiai nurodo, kad tyčią (ketinimą) parodo suvokimas, jog pasekmės atsiras įvykiams klostantis savaime. Toks suvokimas iš esmės gali patenkinti subjektyvų „žinojimo“ elementą, įtvirtintą 3 dalyje. 25 straipsnio 3 *bis* dalis, numatanti specifinį agresijos nusikaltimo subjekto bruožą – galėjimą veiksmingai kontroliuoti valstybės politinius ar karinius veiksmus ar jiems vadovauti, greta *mens rea* ir *actus reus* reikalauja, kad asmuo būtų tokioje pozicijoje, kurioje galėtų veiksmingai kontroliuoti ar vadovauti valstybės politiniams ar kariniams veiksmams. Šis papildomas reikalavimas, kad asmuo priklausytų tam tikrai individų grupei ir turėtų tam tikrus bruožus,

---

¹¹⁹ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008, p. 855.

¹²⁰ *Ibidem*, p. 859.

¹²¹ *Ibidem*, p. 859 – 860.

¹²² *Ibidem*, p. 860.

¹²³ *Ibidem*, p. 861.

¹²⁴ *Ibidem*, p. 861.

panaikina 25 straipsnio 3 dalyje¹²⁵ numatytą galimybę patraukti atsakomybėn visus asmenis, dalyvavusius vykdant agresijos nusikaltimą¹²⁶ - 25 straipsnio 3 *bis* dalis nurodo ryšį tarp agresijos nusikaltimo ir atsakomybės formų, numatytų 25 straipsnio 3 dalyje, kadangi 25 straipsnio 3 dalis taip pat taikoma agresijos nusikaltimui, bet tik tuomet, kai asmuo yra tokioje pozicijoje, kurioje gali efektyviai kontroliuoti valstybės politiniams ar kariniams veiksams ar jiems vadovauti. Nusikaltimų požymiai apima du subjektyvius elementus – asmuo žinojo, kad toks ginkluotųjų jėgų panaudojimas prieštarauja Jungtinių Tautų Chartijai ir suvokė, kad tai Jungtinių Tautų Chartijos akivaizdus pažeidimas.¹²⁷ Nei vienas iš šių nereikalauja įrodyti, kad asmuo žinojo apie neteisėtumą ar teisiškai įvertino prieštaravimą Chartijai ar Chartijos pažeidimo „akivaizdumą“.¹²⁸ Todėl nustatyta, kad jei asmuo ketino privesti valstybę prie konflikto ir žinojo apie konflikto aplinkybes, nėra būtina įrodyti, kad jis žinojo, jog konfliktas buvo neteisėtas.¹²⁹ Įrodyti agresijos nusikaltimą nėra reikalaujama specifinių ketinimų ar motyvų turėjimo buvimo, pavyzdžiui, įvykdyti aneksiją,¹³⁰ todėl konstatuotina, kad motyvai neturi reikšmės subjektyviajai nusikaltimo pusei. Taigi subjektyviąją agresijos nusikaltimo pusę apibūdina tyčios ir sąmoningumo kriterijai.

3.3. Jurisdikcijos įgyvendinimas agresijos nusikaltimo atžvilgiu

3.3.1. Jurisdikcijos įgyvendinimo ribos

3.3.1.1 *Ratione loci*

Jurisdikcijos nustatymas *ratione loci* apriboja jurisdikcijos įgyvendinimą teritorijos atžvilgiu. *Ratione loci* jurisdikciją įtvirtina Romos statuto 12 straipsnio 2 dalies a punktas,

---

¹²⁵ Romos statuto 25 straipsnio 3 dalyje išvardintos dalyvavimo nusikaltimo vykdyme formos (padėjimas, kurstymas, padarymas su kitu asmeniu ir kitos) taikomos ir agresijos nusikaltimui, tačiau tik asmenims, galintiems veiksmingai kontroliuoti valstybės politinius ar karinius veiksmus arba jiems vadovauti.

¹²⁶ GRAZIANO, M., MEI, L. *The Crime of Aggression under the Rome Statute and Implications for Corporate Accountability*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 55 – 61.

¹²⁷ International Criminal Court (ICC). *Elements of Crimes*, 2011, ISBN No. 92 – 9227 – 232 – 2, Article 8 bis, Elements No. 5, 6. prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/4ff5dd7d2.html> [žiūrėta 2018 m. kovo 19 d.].

¹²⁸ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition*. Cambridge: University Press, 2010, p. 328.

¹²⁹ *Ibidem*, p. 328.

¹³⁰ GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*. 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>.

numatantis, kad Teismas gali vykdyti savo jurisdikciją, jei yra Statuto šalis arba pripažino Teismo jurisdikciją valstybė, kurios teritorijoje buvo padaryta veika, arba, jei nusikaltimas buvo padarytas laive ar orlaivyje, valstybė, kurioje jis registruotas. Kiekviena valstybė, remiantis teritorinės jurisdikcijos principu, turi jurisdikciją asmenų, nuosavybės ir veikų atžvilgiu jos teritorijoje. Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimas leidžia valstybėms perduoti galią persekioti asmenis, padariusius tos valstybės teritorijoje nusikaltimą, Tarptautiniam baudžiamajam teismui, ratifikuojant Romos statutą. Nagrinėjamo straipsnio 3 dalies nuostata, nustatanti, kad valstybė, nesanti Statuto dalyve, gali pripažinti Teismo jurisdikciją konkretaus nusikaltimo atžvilgiu, numato galimybę tokiai valstybei pripažinti Teismo jurisdikciją *ad hoc* atvejais. Šis pripažinimas išplečia Teismo jurisdikciją *ratione personae* ir *ratione loci*. Svarbu pažymėti, jog pripažinus jurisdikciją konkretaus nusikaltimo atžvilgiu, pripažįstama Teismo jurisdikcija visiems nusikaltimams, susijusiems su nagrinėjama situacija – tai apsaugo nuo situacijų, kai valstybė siekia patraukti atsakomybėn savo priešininkus, tačiau nuslepia savo pačios įvykdytus nusikaltimus.¹³¹ Pavyzdžiui, jei valstybė A pripažįsta Teismo jurisdikciją dėl valstybės B įvykdytų nusikaltimų A valstybės teritorijoje, valstybės A pilietis galės būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už to paties ginkluoto konflikto metu vykdytus nusikaltimus valstybės B teritorijoje. Skirtingai nei jurisdikcija kitiems nusikaltimams, priklausantiems Teismo jurisdikcijai, jurisdikcija agresijos nusikaltimo atžvilgiu Teismo negali būti vykdoma, jei agresijos nusikaltimas padaromas piliečio valstybės arba teritorijoje valstybės, kuri nėra Statuto šalis. Taip pat, jei valstybė, kurios teritorijoje ar kurios piliečio yra įvykdytas agresijos aktas, Teismas negalės vykdyti jurisdikcijos, jei valstybė yra Statuto dalyvė, tačiau neratifikavo Romos statuto pakeitimų dėl agresijos nusikaltimo.¹³²

3.3.1.2. *Ratione temporis*

Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijai priklausantiems nusikaltimams netaikomas senaties terminas¹³³, tačiau Romos statuto 11 straipsnio 1 dalis nustato, kad Teismo jurisdikcijai priklauso tik nusikaltimai, padaryti po šio Statuto įsigaliojimo dienos.

---

¹³¹ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition.* Cambridge: University Press, 2010, p. 168.

¹³² Resolution ICC – ASP/16/Res.5, adopted at the 13th plenary meeting, on 14 December 2017, by consensus, [interaktyvus], prieiga per internetą: https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf

¹³³ 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165, 29 straipsnis.

Šis straipsnis įtvirtina Teismo jurisdikcijos ribojimą *ratione temporis*, kuriuo nustatoma laiko riba, iki kurios padaryti nusikaltimai nepatenka į Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją. Jurisdikcija *ratione temporis* tarptautinėje teisėje išsivystė įtvirtinant sutarčių negaliojimo atgal principą, kuris yra gerai įsitvirtinęs sutarčių teisėje.¹³⁴ Sutarčių negaliojimo atgal principas įtvirtintas Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės¹³⁵ 28 straipsnyje. *Ratione temporis* yra nustatyta remiantis fundamentaliu *nullum crimen sine lege* principu, įtvirtintu ir Romos statuto 22 straipsnyje, Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos kontekste reiškiančiu, kad asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn už Teismo jurisdikcijai priklausantį nusikaltimą, jei jo nusikalstamas elgesys jo padarymu metu nebuvo pripažįstamas nusikaltimu, įtvirtintu Romos statuto 5 straipsnyje. Skirtingai nei tarptautiniai kariniai tribunolai, įsteigti *ad hoc* atvejais ir vykde jurisdikciją iki jų įsteigimo įvykdytų nusikaltimų atžvilgiu, Tarptautinis baudžiamasis teismas yra nuolatinio pobūdžio, dėl to nekyla problema vertinant, ar nagrinėdamas bylas, jis potencialiai nepažeidžia *nullum crimen sine lege* principo. Tačiau iš kitos pusės, jurisdikcija *ratione temporis* turėtų būti nuo šio principo atibojama, nes Romos statuto 11 straipsnio 2 dalies nuostata¹³⁶ leidžia Teismui vykdyti jurisdikciją retrospektyviai valstybėms, tapusiomis dalyvėmis po Romos statuto įsigaliojimo – valstybės gali padaryti pareiškimą, kad Teismas turės jurisdikciją nusikaltimams, padarytiems iki jų tapimo Statuto dalyvėmis, tačiau bet koku atveju, negalės duoti sutikimo dėl nusikaltimų, padarytų prieš Romos statuto įsigaliojimą.¹³⁷ Čia aktualūs ir kiti bendrieji baudžiamosios teisės principai – Statuto 23 straipsnyje įtvirtintas principas *nulla poena sine lege* ir įstatymo netaikymo atgal principas, numatytas Statuto 24 straipsnyje.

Teismas turi jurisdikciją nusikaltimų, įtvirtintų Statuto 5 straipsnyje, atžvilgiu, kai jie įvykdomi po 2002 m. liepos 1 d. – datos, kai Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d., įsigaliojo.¹³⁸ Lietuvos atžvilgiu Statutas įsigaliojo 2003 m. rugpjūčio 1 d.¹³⁹ Jurisdikcija *ratione temporis* konkrečiai valstybei prasideda po Statuto įsigaliojimo šiai valstybei. Jei

---

¹³⁴ BJORGE, E. *The Evolutionary Interpretation of Treaties*. Oxford: University Press, 2014, p. 174 – 175.

¹³⁵ 1969 m. Vienos konvencija dėl sutarčių teisės. Valstybės žinios, 2002, Nr. 13 – 480.

¹³⁶ 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165, 11 straipsnio 2 dalis: „Jei valstybė šio Statuto Šalimi tampa po jo įsigaliojimo dienos, Teismas gali vykdyti jurisdikciją tik nusikaltimų, padarytų po šio Statuto įsigaliojimo tai valstybei, atžvilgiu, jei ši valstybė nepadarė pareiškimo, kaip numatyta 12 straipsnio 3 dalyje.“, 12 straipsnio 3 dalis: „Jeigu pagal šio straipsnio 2 dalį prireikia, kad valstybė, kuri nėra šio Statuto Šalis, pripažintų Teismo jurisdikciją, ši valstybė sekretoriui įteikiamu pareiškimu gali pripažinti Teismo jurisdikciją tokio nusikaltimo atžvilgiu“.

¹³⁷ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 72.

¹³⁸ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the international criminal court, second edition*. Beck, 2008, p. 544.

¹³⁹ VADAPALAS, Vilėnas. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: EUGRIMAS, 2006, p. 345.

valstybė Statuto šalimi tampa po jo įsigaliojimo dienos, Teismas turi jurisdikciją tik nusikaltimų, padarytų po Statuto įsigaliojimo tai valstybei, atžvilgiu, išskyrus išimtis, kai valstybė, kaip minėta anksčiau, pareiškimu pripažįsta Teismo jurisdikciją nusikaltimams, padarytiems iki Statuto įsigaliojimo jos atžvilgiu (Statuto 12 straipsnio 3 dalis ir 11 straipsnio 2 dalis). Jurisdikcijos ribojimas *ratione temporis* agresijos nusikaltimo atžvilgiu turi išimčių. Pagal Romos statuto 5 straipsnio 2 dalį, Teismas vykdo jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu tik tuo atveju, kai remiantis 121 ir 123 straipsniais bus priimta atitinkama nuostata, kurioje apibrėžiamas šis nusikaltimas ir nurodoma, kokiais atvejais Teismas vykdo jurisdikciją šio nusikaltimo atžvilgiu. Romos statuto 15 *bis* straipsnio (priimto po 2010 m. Kampalos konferencijos) 2 dalis numato, kad Teismas gali vykdyti jurisdikciją tik dėl tų agresijos nusikaltimų, kurie buvo įvykdyti praėjus metams nuo tada, kai pakeitimus ratifikavo ar priėmė trisdešimt valstybių – Statuto dalyvių ir ne anksčiau nei 2017 m. sausio 1 d. 2017 m. gruodžio 14 d. Niujorke vykusioje sesijoje Statuto dalyvės priėmė Rezoliuciją dėl Teismo jurisdikcijos aktyvinimo agresijos nusikaltimo atžvilgiu¹⁴⁰, kurioje nusprendė *inter alia* aktyvuoti Teismo jurisdikciją nuo 2018 m. liepos 17 d. Rezoliucijoje taip pat pažymima, kad pradėjus tyrimą valstybės prašymu ar *proprio motu*, Teismas nevykdys jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu, kai jis įvykdytas piliečio arba teritorijoje valstybės – Statuto dalyvės, kuri neratifikavo arba nepriėmė šių pakeitimų.

3.3.1.3. *Ratione materiae*

Jurisdikcija *ratione materiae* apibūdina nusikaltimus, dėl kurių padarymo gali būti pradėtas teisminis procesas. Į Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos *ratione materiae* ribas patenka tik labai sunkūs, pavojingiausi nusikaltimai, verčiantys visą tarptautinę bendriją susirūpinti. Nusikaltimai, patenkantys į Teismo jurisdikciją, išvardinti Romos statuto 5 straipsnyje – genocido nusikaltimas, nusikaltimai žmoniškumui, karo nusikaltimai ir agresijos nusikaltimas. Taigi agresijos nusikaltimas yra vienas iš keturių nusikaltimų, patenkantis į Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją. Dėl agresijos įtvirtinimo kaip vieno iš sunkiausių nusikaltimų tarptautinei bendrijai pažymėtina ir tai, kad agresijos nusikaltimas dėl savo pobūdžio sukuria sąlygas konfliktui, kurio metu įvykdomi kiti žiauriausi nusikaltimai. *Ratione materiae* jurisdikcijai nustatyti įtakos *inter alia* turi

---

¹⁴⁰ Resolution ICC – ASP/6/Res.5, Adopted at the 13th plenary meeting, on 14 December 2017, by consensus. Prieiga per internetą: https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf, [žiūrėta 2018 m. vasario 28 d.].

Tarptautinio baudžiamojo teismo nuolatinis pobūdis – agresijos nusikaltimas patenka į Teismo jurisdikcijos *ratione materiae* ribas, priešingai, nei Tarptautinio baudžiamojo tribunolo Jugoslavijai ar Tribunolo Ruandai jurisdikcijas, nes šių *ad hoc* tribunolų tikslas buvo nuteisti asmenis už nusikaltimus konkrečios teritorijoje ir konkrečiai apibrėžtu laikotarpiu.¹⁴¹ Išsamius nusikaltimų apibrėžimus įtvirtina atitinkami Statuto straipsniai. Agresijos nusikaltimo apibrėžimą įtvirtina 15 *bis* straipsnis. Nusikaltimų apibrėžimus reikia vertinti ir kartu su bendraisiais baudžiamosios teisės principais, įtvirtintais Romos statuto 3 dalyje, tokiais kaip *nullum crimen sine lege* ir *nulla poena sine lege* principais, grįžtamosios galios nebuvimo ir individualios baudžiamosios atsakomybės principais, Nusikaltimų požymiais¹⁴² bei Proceso ir įrodinėjimo taisyklėmis¹⁴³ (Statuto 9 ir 21 straipsniai). Teismas taip pat yra įpareigotas taikyti sutartis bei principus ir tarptautinės teisės taisykles, kai Statute, Nusikaltimo požymiuose arba taisyklėse yra spraga ir kai tokia spraga negali būti pašalinta taikant teisės aiškinimo kriterijų, numatytą Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 31 ir 32 straipsniuose ir Statuto 21 straipsnio 3 dalyje.¹⁴⁴

3.3.1.4. *Ratione personae*

Jurisdikcijos ribos *ratione personae* apibrėžia asmenų, kurių atžvilgiu Teismas turi jurisdikciją, ratą. Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijai priklauso fiziniai asmenys (Romos statuto 25 straipsnis). Pagrindiniai kriterijai *ratione personae* jurisdikcijai nustatyti yra asmenų amžius, pilietybė, o agresijos nusikaltimo atžvilgiu – ir rangas. Bendras Teismo jurisdikcijai priklausančių subjektų bruožas yra amžiaus riba, įtvirtinta Statuto 26 straipsnyje. Jame skelbiama: Teismo jurisdikcijai nepriklauso asmuo, kuriam įtariamo nusikaltimo padarymo metu nebuvo sukakę 18 metų. Tokiu amžiaus nustatymu rengiant Romos statutą buvo siekiama išvengti priešpriešų tarp skirtingų nacionalinių jurisdikcijų, kuriose baudžiamojo amžiaus riba skiriasi.¹⁴⁵ Šis amžiaus nustatymas yra absoliuti riba,

---

¹⁴¹ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 73.

¹⁴² International Criminal Court (ICC). *Elements of Crimes*, 2011, ISBN No. 92 – 9227 – 232 – 2, [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/4ff5dd7d2.html>.

¹⁴³ International Criminal Court (ICC). *Rules of Procedure and Evidence*, 2000, ISBN No. 92 – 9227 – 278 – 0, [interaktyvus], prieiga per internetą: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/pids/legal-texts/rulesprocedureevidenceeng.pdf>.

¹⁴⁴ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition*. Cambridge: CAMBRIDGE UNIVERSITY PRESS, 2010, p. 153.

¹⁴⁵ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition*. Beck, 2008, p. 774 – 775.

kuri nepriklauso nuo asmens brandos. Tačiau negalima būtų teigti, kad visiems asmenims, nesulaukusiems 18 metų, atsakomybė turi būti pašalinta. Romos statuto nuostata, nustatanti subjekto amžiaus ribą, atsižvelgiant į Tarptautinio baudžiamojo teismo nuolatinį veikimą, gali atrodyti kaip tarptautinės baudžiamosios teisės taisyklė, tačiau ši nuostata yra labiau procedūrinė, nei esminė.¹⁴⁶ Tarptautinis baudžiamasis teismas nevykdo jurisdikcijos jaunesnių nei 18 metų amžiaus asmenų atžvilgiu, tačiau negalima daryti prielaidos, kad tokie asmenys yra neatsakingi dėl nusikaltimų pagal tarptautinę teisę apskritai – jie gali būti atsakingi dėl nusikaltimų, kuriems Tarptautinis baudžiamasis teismas turi jurisdikciją pagal 5 straipsnį nacionaliniuose teismuose pagal universalumo principą ir tiek, kiek nacionalinė teisė numato teismų jurisdikciją nepilnamečių atžvilgiu¹⁴⁷, kadangi fizinis asmuo gali būti baudžiamas už tarptautinio pobūdžio nusikaltimus, kurių pasekmės peržengia vienos valstybės ribas, tiek pagal tarptautines sutartis, tiek pagal valstybės vidaus teisę.¹⁴⁸ Pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį įstatymą atsakomybė už agresijos nusikaltimą atsiranda sulaukus 18 metų¹⁴⁹, tačiau kitos valstybės savo vidaus teisėje gali numatyti ir žemesnę subjekto amžiaus ribą. Esant tokiai situacijai, kai asmuo būtų nesulaukęs 18 metų ir valstybė nenorėtų ar tikrai negalėtų atlikti nagrinėjimo, Teismas neturėtų jurisdikcijos *ratione personae* pagrindu,¹⁵⁰ nes jurisdikcijos vykdymas pagal 13 straipsnį turi būti „pagal šio statuto nuostatas“, kurios draudžia persekioti jaunesnius nei 18 metų asmenis pagal 26 straipsnį.

Pilietybės klausimu svarbus Romos statuto 12 straipsnio 2 dalies b punktas, numatantis, kad Teismas gali vykdyti jurisdikciją, jei yra Statuto šalis arba pripažino Teismo jurisdikciją „valstybė, kurios pilietis yra asmuo, kaltinamas padaręs nusikaltimą“. Pagal 15 *bis* straipsnio 5 dalį, Teismas neturi vykdyti jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu, kai nusikaltimas įvykdytas valstybės piliečio arba valstybės teritorijoje, kuri nėra Romos statuto dalvyė. Ši nuostata akivaizdžiai riboja Teismo jurisdikciją *ratione personae*, pašalindama jurisdikcijos taikymą asmenų, kurie yra piliečiai valstybių, nesančių Statuto šalimis arba nepripažinusių Teismo jurisdikcijos, atžvilgiu. Tačiau kai užsienio pilietis

---

¹⁴⁶ LEVEAU, F. *Liability of Child Soldiers Under International Criminal Law*. Osgoode Hall Review of Law and Policy, Spring 2013, Vol. 4, No. 1, p. 36 – 66.

¹⁴⁷ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition*. Beck, 2008, p. 777.

¹⁴⁸ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 331.

¹⁴⁹ ŠVEDAS, G. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 110 straipsnio komentaras. Iš ABRAMAVIČIUS, A. et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. II dalies 1 knyga*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009, p. 62 – 64.

¹⁵⁰ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 76.

padaro nusikaltimą, pagal valstybės vidaus teisę arba tarptautinį nusikaltimą, kitos valstybės teritorijoje, persekiojimas šioje valstybėje nepriklauso nuo valstybės, kurios pilietis yra asmuo, buvimo atitinkamos sutarties dalyve.¹⁵¹ 12 straipsnio 2 dalies b punktas ir 15 *bis* straipsnio 5 dalis numato jurisdikciją pilietybės pagrindu, kuri yra gerai įsitvirtinusi daugumos valstybių vidaus teisės sistemose.¹⁵² Klausimą, ar asmuo yra konkrečios valstybės pilietis, sprendžia tos valstybės vidaus teisė.¹⁵³ Valstybė savo piliečius gali persekioti už nusikaltimus, įvykdytus bet kurioje pasaulio vietoje (aktyvios pilietybės principas) – ši taisyklė yra visuotinai pripažinta ir kontinentinės teisės šalys ją plačiai taiko.¹⁵⁴

Romos statutas nenumato galimybės remtis diplomatiniais imunitetais. Statuto 27 straipsnio 1 dalis nustato, kad Statutas visiems taikomas vienodai, nuo baudžiamosios atsakomybės neatleidžiamas valstybės ar vyriausybės vadovas, vyriausybės ar parlamento narys, išrinktas atstovas ar vyriausybės pareigūnas, o einamos pareigos nesuteikia pagrindo sušvelninti bausmės. Pagal to paties straipsnio 2 dalį, „imunitetai ir specialiosios proceso taisyklės, nacionalinėje ar tarptautinėje teisėje numatytas tam tikras oficialias pareigas einantiems asmenims, nedraudžia Teismui vykdyti jurisdikcijos tokio asmens atžvilgiu“.

Romos statuto pakeitimai nenustato jokių specifinių, išskyrus bendruosius atleidimo nuo atsakomybės pagrindus, numatytus Statuto 31 straipsnio 1 dalyje – jei asmuo serga psichikos liga ar turi psichikos sutrikimą ir dėl to negali suvokti nei to, kad šie veiksmai yra neteisėti, nei savo veiksmų pobūdžio, ar nesugeba kontroliuoti savo veiksmų taip, kad jie atitiktų teisės reikalavimus; jei asmuo yra apsvaigęs nuo psichiką veikiančių medžiagų ir dėl to negali suvokti nei to, kad jo veiksmai yra neteisėti, nei savo veiksmų pobūdžio, ar nesugeba kontroliuoti savo veiksmų taip, kad jie atitiktų teisės reikalavimus, nebent jis pats svaiginosi psichiką veikiančiomis medžiagomis esant tokioms aplinkybėms, kai jis žinojo, kad dėl apsvaigimo jo veiksmai atitinka Teismo jurisdikcijai priklausančią nusikaltimą arba nekreipė į tai dėmesio; jei asmuo pagrįstai, gindamasis ar gindamas kitą, elgiasi pagal tai, kokio laipsnio pavojus gresia jam pačiam ar kitam asmeniui, tačiau aplinkybė, kad asmuo dalyvavo gynybinėje ginkluotųjų pajėgų vykdomoje operacijoje, nesuteikia pagrindo atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal šią nuostatą; jei elgesį sąlygojo jo paties ar kito asmens neišvengiamos mirties arba neišvengiamo sunkaus kūno sužalojimo ar tolesnio

---

¹⁵¹ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the international criminal court. Second edition.* Beck, 2008, p. 557.

¹⁵² *Ibidem*, p. 558.

¹⁵³ AKENHURST, M., MALANCZUK, P. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas* (vertė PAKSAS, A.). Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 147.

¹⁵⁴ *Ibidem*, p. 147.

tokio žalojimo grėsmė ir šis asmuo imasi būtinų ir pagrįstų priemonių, kad išvengtų tos grėsmės, jeigu jis neketina padaryti didesnės žalos nei ta, kurios stengėsi išvengti.

3.3.2. Papildomumo principas ir priimtinumų kriterijai

Šiuolakinė tarptautinė teisė, skirtingai nei klasikinė, įtvirtina tam tikras individo teises, laisves ir pareigas. Tarptautinės teisės reguliuojamas valstybių bendradarbiavimas baudžiant asmenis, padariusius tarptautinio pobūdžio nusikaltimus arba „nusikaltimus pagal tarptautinę teisę“ leidžia teigti, kad yra galimybė tiesiogiai užtikrinti individo pareigas pagal tarptautinę teisę.¹⁵⁵ Geriausias to pavyzdys – Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimas. Tačiau pažymėtina, kad didžiausia individo pareigų dalis reguliuojama valstybių vidaus teisės normomis, o tarptautinės priemonės lieka subsidiariomis – veikia papildomumo principas. Todėl Tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimas neatleidžia valstybių nuo pareigos bausti asmenis už tarptautinius nusikaltimus.¹⁵⁶ Papildomumo principas yra pagrindinis konkuruojančios jurisdikcijos, būdingos Tarptautiniam baudžiamajam teismui, elementas. Jis savo esme panašus į universalios jurisdikcijos, įgalinančios bausti asmenis nacionaliniame lygmenyje, jei nusikaltimas įvykdytas tos valstybės teritorijoje, subsidiarumo principu. Esminis šių principų skirtumas – remiantis papildomumo suteikiamas pirmumas bet kuriai valstybei, turinčiai jurisdikciją, kaip reglamentuojama Romos statuto 17 straipsnio 1 dalyje ir 19 straipsnio 2 dalies b punkte, o pagal subsidiarumo principą pirmumą turi valstybės, kurios turi tiesiogines sąsajas su nagrinėjama situacija – dažniausiai teritorinė ir įtariamojo pilietybės valstybė.¹⁵⁷ Tarptautinis baudžiamasis teismas neturi pirmenybės prieš nacionalinius teismus. 1945 m. Londono susitarimo, kuriuo įsteigtas Niurnbergo tarptautinis karinis tribunolas, 6 straipsnyje buvo numatyta, kad „niekas šiame susitarime neturi įtakos nacionalinių ar okupacinių teismų, įsteigtų ar veikiančių ateityje bet kurioje Sąjungininkų teritorijoje ar Vokietijoje, jurisdikcijai ar galiai teisti karo nusikaltėlius“ – taip buvo nustatyta išimtinė Niurnbergo tribunolo jurisdikcija nacionalinių teismų jurisdikcijos atžvilgiu.¹⁵⁸ Tuo tarpu Tarptautinis baudžiamasis teismas pasižymi konkuruojančia jurisdikcija – remiantis papildomumo principu, nacionaliniai teismai turės prioritetą nagrinėjant bylas dėl

¹⁵⁵ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 262 – 263.

¹⁵⁶ *Ibidem*, p. 345 – 346.

¹⁵⁷ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 69.

¹⁵⁸ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinė baudžiamoji išimtinė ir konkuruojanti pirminė jurisdikcija*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 81, 2011, p. 186 – 200.

Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijai priklausančių nusikaltimų. Papildomumo principas taikomas, kai Teismas siekia nustatyti, ar valstybė nenori arba negali vykdyti jurisdikcijos pagal savo nacionalinę teisę. Papildomumo principas paremtas ne tik pagarba pirminei valstybių jurisdikcijai, bet ir efektyvumo kriterijumi – valstybėms nagrinėjant bylas pagal savo vidaus teisę, kyla mažiau sunkumų dėl įrodymų rinkimo, liudytojų parodymų rinkimo ir kitų klausimų.

Papildomumo principas nėra tiesiogiai apibrėžiamas Romos statute, tačiau išplaukia iš jo nuostatų. Romos statuto preambulėje pažymėta, kad „Tarptautinis baudžiamasis teismas papildo nacionalinę baudžiamąją jurisdikciją“. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ši preambulės nuostata nenurodo, ar pareiga bausti asmenis, įvykdžiusius tarptautinis nusikaltimus apima tik nusikaltimus, padarytus tos valstybės, kurioje nusikaltimas padarytas, arba tos valstybės piliečio, ar taip pat ir bet kurioje kitoje valstybėje, remiantis universalios jurisdikcijos principu. Į šį klausimą išsamiai neatsako ir kitos Statuto nuostatos. Papildomumo principą dar kartą įtvirtina Statuto 1 straipsnis, kuris nurodo, kad Tarptautinis baudžiamasis teismas yra „nuolatinė institucija, įgaliota vykdyti savo jurisdikciją asmenims už labai sunkius, tarptautinę bendriją verčiančius susirūpinti nusikaltimus, nurodytus šiame Statute, ir papildanti nacionalinę baudžiamąją jurisdikciją.“ Šis principas sukonkretinamas 17 straipsnyje, kuris reguliuoja bylos priimtumo klausimus. Priimtumo kriterijai yra glaudžiai susiję su papildomumo principu – kad byla būtų nagrinėtina Tarptautiniame baudžiamajame teisme, ji turi atitikti priimtumo kriterijus, kurie iš esmės konkretizuoja papildomumo principą. Pabrėžiant nacionalinių teismų pirmumą nagrinėjant nusikaltimus, Statutas įtvirtina kelias sąlygas Teismo jurisdikcijai vykdyti (Statuto 12, 13 straipsniai) bei bylos priimtumo kriterijus.¹⁵⁹ 17 straipsnio 1 dalies a punkte numatyta, kad byla nepriimtina, kai „bylą tiria arba baudžiamąją tvarka nagrinėja valstybė, kurios jurisdikcijai ji priklauso, išskyrus atvejus, kai valstybė nenori arba tikrai negali atlikti tyrimo ar nagrinėti bylos baudžiamąją tvarka“. Statuto 17 straipsnio nuostatos geriausiai atskleidžia jurisdikcijos papildomumo principo turinį – Teismas veikia tik tada, kai valstybė nenori ar negali nagrinėti bylų dėl nusikaltimų, priklausančių Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijai. Kai tyrimas ar nagrinėjimas pagal valstybės vidaus teisę vyksta, preziumuojama, kad byla nepriimtina.¹⁶⁰ Daug valstybių turi universalią jurisdikciją nusikaltimams, priklausantiems Tarptautinio

---

¹⁵⁹ LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*. Cambridge: University Press, 2008, p. 341.

¹⁶⁰ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the international criminal court. Second edition*. Beck, 2008, p. 616.

baudžiamojo teismo jurisdikcijai ir pakanka nustatyti, kad bet kuri valstybė atlieka baudžiamojo proceso veiksmus.¹⁶¹ Romos statuto 17 straipsnio 2 dalis numato tris aplinkybes, kurias turi įvertinti Teismas, sprenddamas, ar valstybė bylos nagrinėti nenori:

- a) Bylos nagrinėjimas teisme vyko arba vyksta arba valstybės sprendimas buvo priimtas siekiant apsaugoti susijusį asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės už nusikaltimus, kurie pagal 5 straipsnį priklauso Teismo jurisdikcijai;
- b) Bylos nagrinėjimas teisme buvo nepagrįstai vilkinamas, o tai, esant tokioms aplinkybėms, yra nesuderinama su ketinimais susijusio asmens atžvilgiu vykdyti teisingumą;
- c) Bylos nagrinėjimas nevyko arba nevyksta nepriklausomai ir nešališkai, o vyko arba vyksta tokiu būdu, kuris, esant tokioms aplinkybėms yra nesuderinamas su ketinimais susijusio asmens atžvilgiu vykdyti teisingumą.

Trumpai tariant, Teismas nevykdys jurisdikcijos ir byla bus pripažinta nepriimtina, kai nagrinėjimas ar baudžiamasis persekiojimas dėl to paties nusikaltimo jau vyko arba tyrimas buvo atliktas valstybės, kuri nusprendė nepradėti baudžiamojo persekiojimo, taip pat, kai asmuo jau buvo teistas už tą patį nusikaltimą ar kai byla nėra pakankamai rimta pradėti teisminį procesą.¹⁶² Nuostata neapima galimų trūkumų nacionalinio teisingumo kokybėje, ar teisinių sistemų, kaip pagrindo, kuris gali leisti Teismui priėti išvados, kad jis turi jurisdikciją – tokia formuluotė reikalautų Teismo priimti teisinius sprendimus dėl valstybių teisinių sistemų.¹⁶³ Pirmasis kriterijus – 17 straipsnio 2 dalies a punktas – įpareigoja Teismą atlikti sunkią užduotį įvertinant motyvus dėl nacionalinių valdžios institucijų (teisminių, vykdomųjų ar įstatymų leidybos).¹⁶⁴ To paties straipsnio b ir c punktai leidžia daryti išvadas, labiau paremtas objektyviais kriterijais. Visi šie kriterijai susiję su procedūrinių veiksmų vertinimu, o ne su nacionalinio teismo galutiniu sprendimu ar sprendimu nutraukti tyrimą. Kad nustatytų, ar valstybė bylos nagrinėti negali, Teismas įvertina, ar konkreči valstybė dėl visiškos arba didelės nacionalinių teismų sistemos suirutės ar šios sistemos nebuvimo negali suimti kaltinamojo arba gauti būtinų įrodymų ir liudytojų

---

¹⁶¹ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition.* Cambridge: University Press, 2010, p. 155.

¹⁶² LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts.* Cambridge: University Press, 2008, p. 347 – 348.

¹⁶³ ARSANJANI, M., H., REISMAN, W. *The International Criminal Court and the Congo: from theory to reality*, iš SADAT, L., N., SCHARF, M. P. (editors), *The Theory and Practice of International Criminal Law. Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni.* Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, p. 330;

¹⁶⁴ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition.* Cambridge: University Press, 2010, p. 156.

parodymų, arba dar dėl kokios nors kitos priežasties negali atlikti teismo nagrinėjimo.¹⁶⁵ Vertinimas dėl valstybės nenoro nagrinėti bylą, manytina, yra sūksesnis, nei dėl negalėjimo, nes pastarasis priklauso nuo objektyvių kriterijų ir nereikalauja pateikti motyvų.¹⁶⁶ Tačiau pažymėtina, kad trys įvardintos aplinkybės (negali suimti kaltinamojo, gauti būtinų įrodymų ir liudytojų parodymų ar dėl kitos priežasties negali atlikti teismo nagrinėjimo) turi būti paremtos teismų sistemos neveiksmumu, o ne kitomis aplinkybėmis, pavyzdžiui, nesant susitarimo dėl ekstradicijos, dėl ko sunku nustatyti kaltinamojo buvimo vietą.¹⁶⁷ 17 straipsnyje numatant nenoro ir negalėjimo teismo įvertinimo kriterijus, sudaromos sąlygos veikti papildančiai jurisdikcijai ir tiesiogiai susiejamas valstybės nenoras ar negalėjimas persekioti už nusikaltimus, priklausančius Teismo jurisdikcijai, su galimybe Teismui pradėti tyrimą. Papildomumo principas neleidžia Teismui veikti, jei situacija yra pripažįstama nepriimtina. Taigi Romos statutas jurisdikcijos papildomumo principą reglamentuoja priimtino kontekste.¹⁶⁸ Kai valstybė pati perduoda tirti situaciją prokurorui arba pripažįsta jurisdikciją *ad hoc* (Romos statuto 12 straipsnio 3 dalis), taip pat, kai Jungtinių Tautų Saugumo Taryba perduoda situaciją tirti Tarptautiniam baudžiamajam teismui, vadovaudamasi Jungtinių Tautų Chartijos VII skyriumi (Romos statuto 13 straipsnio b punktas), Tarptautinis baudžiamasis teismas įgyja pirmumo teisę prieš nacionalines jurisdikcijas.¹⁶⁹ Remiantis Romos statuto 17 straipsnio 1 dalimi, dar trys atvejai, kai byla yra nepriimtina – jei valstybė, kurios jurisdikcijai ji priklauso, ištyrė ją ir nusprendė susijusio asmens netraukti baudžiamojon atsakomybėn (išskyrus, kai toks sprendimas priimtas dėl valstybės nenoro ar negalėjimo nagrinėti bylą), susijęs asmuo jau buvo teistas už veiką, dėl kurios yra skundžiamas ir pagal 20 straipsnio 3 dalį Teismui neleidžiama nagrinėti šios bylos (principo *ne bis in idem* taikymas) arba kai byla nėra pakankamai rimta ir neduoda pagrindo tolesniems Teismo veiksams. Vis dėlto, sunku įsivaizduoti, kaip nacionaliniai teismai taikytų individualią atsakomybę už agresijos nusikaltimą. Visų pirma, agresijos nusikaltimas iš esmės yra valstybės nusikaltimas, pasireiškiantis valstybės ketinimais ir planais. Antra, taip būtų privaloma apkaltinti valstybės politikus, o tokie aukštas pareigas užimantys asmenys turi galimybę daryti įtaką

---

¹⁶⁵ 1998 m. Tarptautinio baudžiamajo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165, 17 straipsnio 3 dalis.

¹⁶⁶ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition.* Cambridge: University Press, 2010, p. 157.

¹⁶⁷ *Ibidem.*,

¹⁶⁸ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinės ir nacionalinės baudžiamosios jurisdikcijos santykio aspektai: konkuruojanti papildanti jurisdikcija.* Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 82, 2012, p. 146 – 158.

¹⁶⁹ *Ibidem.*

valstybės baudžiamajai politikai.¹⁷⁰ Taip pat, dažnai tokius asmenis nuo baudžiamosios atsakomybės gali apsaugoti imunitetai. Trečia, daug valstybių nėra savo nacionalinėje baudžiamojoje teisėje kriminalizavusios agresijos nusikaltimo, todėl gali būti realiai neįmanoma persekioti tokius asmenis.¹⁷¹

Tarptautinis baudžiamasis teismas papildo nacionalines baudžiamąsias jurisdikcijas. Taigi nacionaliniai teismai nėra atleidžiami nuo pareigos bausti asmenis už agresijos nusikaltimą. Tačiau nustatius, kad valstybė nenori arba tikrai negali nagrinėti bylos, remiantis papildomumo principu, situaciją galės nagrinėti Tarptautinis baudžiamasis teismas.

3.3.3. Jurisdikcijos aktyvinimas

3.3.3.1. Valstybės kreipimasis

Vadovaujantis Romos statuto 15 *bis* straipsnio 1 dalimi, pagal šio straipsnio nuostatas Teismas gali vykdyti jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu vadovaudamasis 13 straipsnio a ir c dalimi. 13 straipsnio a dalis aktyvina Teismo jurisdikciją, kai dėl vieno ar kelių nusikaltimų pagal 14 straipsnį į prokurorą kreipiasi valstybė, Statuto Šalis. Romos statuto 14 straipsnis numato, kad valstybė, Statuto Šalis, gali kreiptis į Prokurorą dėl Teismo jurisdikcijai priklausančio nusikaltimo ar nusikaltimų ir prašyti, kad Prokuroras ištirtų padėtį ir nuspręstų, ar pateikti kaltinimus vienam ar keliems konkrečioms asmenims už šių nusikaltimų padarymą. Taigi Statuto šalys gali aktyvinti Teismo jurisdikciją valstybei kreipiantis pagal 14 straipsnyje nurodytas taisykles, t.y. kreipiantis į prokurorą dėl nusikaltimo. Kreipimesi kaip galima išsamiau išdėstomos svarbios aplinkybės ir pridedami turimi pagrindžiamieji įrodymai.¹⁷² Besikreipianti valstybė – Statuto dalyvė, kaip ir Saugumo Taryba, į prokuratūrą, veikiančią nepriklausomai kaip savarankiškas Teismo padalinys, kreipiasi su prašymu nuspręsti, ar pateikti kaltinimus konkrečioms asmenims už nusikaltimo padarymą.¹⁷³ 14 straipsnis įtvirtina vienintelį reikalavimą besikreipiančiai valstybei – būti Statuto dalyve. Valstybės kreipimasis iš esmės yra panašus į Saugumo Tarybos kreipimasi, tačiau esminis skirtumas yra tai, kad Saugumo Taryba yra įgaliota

¹⁷⁰ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 218.

¹⁷¹ *Ibidem*, p. 223.

¹⁷² 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165, 14 straipsnis.

¹⁷³ ČIOČYS, A. *Tarptautinė humanitarinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002, p. 237.

kreiptis į prokurorą dėl veiksmų, „pažeidžiančių Jungtinių Tautų Chartijos VII skyrių“, t.y. dėl situacijų, kai kyla grėsmė tarptautinei taikai ir saugumui, o valstybės gali kreiptis dėl situacijų, kai buvo padaryti „bet koks nusikaltimas ar nusikaltimai, priklausantis Teismo jurisdikcijai“. Svarbu pažymėti, kad į Teismą kreiptis gali bet kuri valstybė – Statuto dalyvė, nepriklausomai nuo to, ar ji turi tiesioginį interesą, taip pat nepriklausomai, ar ji yra dalyvaujanti situacijoje valstybė.¹⁷⁴ Tai įtvirtina teiginį, kad tarptautiniai nusikaltimai, priklausantys Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijai, yra visos tarptautinės bendrijos susirūpinimo objektas.

3.3.3.2.Saugumo Tarybos kreipimasis

Teismas, vadovaudamasis 13 straipsnio b dalimi (t.y. kai į prokurorą kreipiasi Saugumo Taryba, vadovaudamasi Jungtinių Tautų Organizacijos Chartijos VII skyriumi), gali vykdyti jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu pagal 15 *ter* straipsnio nuostatas. Saugumo Taryba yra įgaliota kreiptis į prokurorą dėl veiksmų, „pažeidžiančių Jungtinių Tautų Chartijos VII skyrių“, t.y. dėl situacijų, kai kyla grėsmė tarptautinei taikai ir saugumui. Jungtinių Tautų Chartija įpareigoja Saugumo Tarybą imtis veiksmų tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti bei atkurti. Saugumo Taryba turi imtis veiksmų ginčui, keliančiam pavojų tarptautinei taikai ir saugumui, išspręsti, nustato grėsmės taikai, jos pažeidimo ar agresijos akto pavojų, faktą ar situaciją pagal VII skyriaus 39 straipsnį, gali nuspręsti, kokių priemonių, nesusijusių su ginkluotos jėgos panaudojimu, rekomenduojama arba privaloma imtis (VII skyriaus 41 – 42 straipsniai), taip pat gali nuspręsti imtis karinių operacijų tarptautinei taikai ir saugumui palaikyti bei atkurti (pagal VII skyriaus 42 straipsnį tai gali būti demonstracijos, blokada ir kitokios Jungtinių Tautų narių oro, jūrų bei sausumos pajėgų operacijos).¹⁷⁵ Vienintelės Saugumo Tarybos kliūtys Teismo jurisdikcijai aktyvinti yra Statute įtvirtintos *ratione materiae*, *ratione temporis* jurisdikcijos ribos ir papildomumo principas.¹⁷⁶ Saugumo Taryba gali aktyvinti Teismo jurisdikciją ir tais atvejais, kai nusikaltimas įvykdomas teritorijoje valstybės, kuri nėra prisijungusi prie

---

¹⁷⁴ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008, p. 577.

¹⁷⁵ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė.* Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 451.

¹⁷⁶ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija: daktaro disertacija.* Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 144.

Romos statuto.¹⁷⁷ Prieš kreipdamasi į Prokurorą, Saugumo Taryba turi nustatyti, kad situacija, dėl kurios kreipiamasi, yra taikos pažeidimas, agresijos aktas arba grėsmė tarptautinei taikai ir saugumui.¹⁷⁸

3.3.3.3. Prokuroro įgaliojimai

Tarptautiniame baudžiamajame procese Prokuroro diskrecija pirmiausia siejama su jurisdikcijos aktyvinimu, bylos priimtino nustatymu, tyrimo inicijavimu, persekiojimu, galių apimtimi vykstant teisminiam procesui, pareigų vykdymu ir teismine prokuroro veiksmų kontrole – šie aspektai leidžia spręsti apie Prokuroro institucijos nepriklausomumą ir galimybę daryti įtaką procese.¹⁷⁹ Romos statuto 13 straipsnio c punktas, 15 straipsnis kartu su 53 ir 54 straipsniais suteikia prokurorui galias veikti Teismo jurisdikcijos aktyvinimo ir ikiteisminio tyrimo stadijoje. 15 straipsnis numato Prokuroro teisę pradėti tyrimą *proprio motu*: Prokuroras, remdamasis informacija apie nusikaltimus, priklausančius Teismo jurisdikcijai, gali pradėti tyrimą *proprio motu*. Šiame kontekste tai reiškia, kad Prokuroras gali veikti savo iniciatyva be jokių kitų prašymų ar oficialios pareigos.¹⁸⁰ Taip pat, Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo (konkrečiai – 15 *bis* straipsnio 8 dalis) įgalina prokurorą inicijuoti procesą nepriklausomai nuo to, ar Saugumo Taryba nustatė, kad įvykdytas agresijos aktas.¹⁸¹ Tokia galia, kaip prokuroro diskrecijos elementas, įgyvendina prokuroro nepriklausomumo principą ir yra suvokiama kaip vienas iš nešališko teisingumo komponentų, įtvirtintas daugumoje nacionalinių jurisdikcijų.¹⁸² Be tokios nepriklausomos institucijos kaip Prokuroras, Teismas negalėtų veikti tokiomis situacijomis, kai dėl politinių ar kitokių priežasčių nei valstybė narė, nei Saugumo Taryba negali ar nenori veikti.¹⁸³ Tačiau pažymėtina, kad Prokuroro diskrecinės teisės yra atsargiai subalansuotos. Valstybės, priimdamos Statutą, nebuvo pasiruošusios

---

¹⁷⁷ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008, p. 569.

¹⁷⁸ LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts.* Cambridge: University Press, 2008, p. 344.

¹⁷⁹ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija: daktaro disertacija.* Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 147.

¹⁸⁰ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008, p. 586.

¹⁸¹ GILLET, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court.* 2013. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2209687>.

¹⁸² TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008, p. 586.

¹⁸³ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinio baudžiamojo teismo prokuroro diskrecijos ribų probleminiai aspektai.* Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 70, 2009, p. 136 – 149.

sutikti su itin plačiais prokuroro įgaliojimais.¹⁸⁴ 15 straipsnio 1 dalis nurodo, kad Prokuroras gali pradėti tyrimą, tačiau angliškame Statuto tekste vartojamas terminas „*initiate*“, o ne „*start*“, kas veda prie logiškos išvados, jog Prokuroras negali pradėti paties nagrinėjimo savo iniciatyva, o gali tik inicijuoti tyrimą. Prokuroras negali atlikti faktinio tyrimo¹⁸⁵, o tik preliminarų tyrimą, siekiant nustatyti, ar yra pakankamas pagrindas pradėti tyrimą. Pilnas tyrimas gali būti pradėtas tik Ikiteisminei institucijai davus sutikimą.¹⁸⁶ Prokuroro preliminarus tyrimas yra tyrimo žingsniai, kurių metu jis siekia nustatyti, ar yra pakankamas pagrindas pradėti tyrimą – tai apima iš įvairių šaltinių gautos informacijos analizavimą, informacijos rinkimą, įrodymų gavimą.¹⁸⁷ Romos statuto 15 straipsnio 2 dalis numato, kad Prokuroras turi įvertinti gautos informacijos pagrįstumą. Įvertinimas reiškia pakankamą kvalifikuoto specialisto dėmesio skyrimą, siekiant nustatyti tokios informacijos rimtumą ir pagrįstumą, kuriuos gali apibūdinti nusikaltimo pobūdis ir inkriminavimo stiprumas.¹⁸⁸ 2 dalyje taip pat numatyta, kad Prokuroras šiuo tikslu gali paprašyti valstybių, Jungtinių Tautų institucijų, tarpvyriausybinių ir nevyriausybinių organizacijų ar kitų, jo nuomone, patikimų šaltinių pateikti papildomos informacijos bei priimti rašytinius arba išklausti žodinius parodymus – tokios papildomos informacijos gavimas turėtų sukurti tvirtesnį pagrindą pradėti tyrimą dėl galimai įvykdyto nusikaltimo, kad Prokuroro kreipimasis į Ikiteisminio tyrimo kolegiją būtų pagrįstas. Sprendimas atlikti tyrimą priklauso tik Ikiteisminio tyrimo kolegijai, kuri, išnagrinėjusi Prokuroro prašymą ir jį pagrindžiančią medžiagą nusprendžia, kad yra pakankamas pagrindas atlikti tyrimą ir byla priklauso Teismo jurisdikcijai, taigi šiuo klausimu Kolegija turi visišką diskreciją.¹⁸⁹

Nors Prokuroras negali naudoti prievartos priemonių preliminarus tyrimo metu, tačiau reikia įvertinti ir kitas priemones – iš tikrųjų, vien diplomatinių ir medijos kanalų naudojimas, atkreipiant tarptautinės bendruomenės dėmesį į tai, kad konkretūs asmenys galimai įvykdė arba planuoja įvykdyti agresijos aktus yra potencialiai galingas įrankis, galintis atgrasyti šiuos asmenis nuo agresyvių veiksmų.¹⁹⁰ Be to, kol kiti tarptautiniai

---

¹⁸⁴ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008, p. 586.

¹⁸⁵ Angliškoje literatūroje šiam tyrimui apibūdinti vartojamas terminas „*actual investigation*“.

¹⁸⁶ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008, p. 586.

¹⁸⁷ *Ibidem*, p. 592.

¹⁸⁸ *Ibidem*, p. 587.

¹⁸⁹ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008, p. 590.

¹⁹⁰ OLASOLO, H., CARCANO, L. *The ICC Preventive Function with Respect to the Crime of Aggression and International Politics.* Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 66 – 70.

organai, kaip Jungtinių Tautų Saugumo Taryba ir Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja įprastai dalyvauja ilgoje derybose prieš įsikišant į situaciją, Prokuroras turi daugiau lankstumo ir jo veiksmai nėra tiek priklausomi nuo suinteresuotų šalių, kad jis pradėtų preliminarų tyrimą.¹⁹¹ Taigi Prokuroro institucija yra galingas įrankis situacijose, kai Saugumo Taryba neveikia arba Statuto dalyvės nenori kreiptis į Teismą.¹⁹² Net jei leidimas atlikti tyrimą yra atmetas, vien Prokuroro bandymas yra aiški indikacija, kad labai sunkus nusikaltimas galimai buvo padarytas, o tai jau yra pakankamas pagrindas aktyvinti nacionalinę jurisdikciją. Be to, 15 *bis* straipsnis neužkerta Prokurorui kelio atlikti prevencinę funkciją agresijos aktų vykdymo atžvilgiu.¹⁹³ Ne kiekvienas Prokuroro pradėtas preliminarus tyrimas baigiasi sprendimu pradėti tyrimą. Kai Kolegija nusprendžia, kad nėra pakankamo pagrindo pradėti tyrimą arba Teismas neturi jurisdikcijos bylos atžvilgiu, toks Kolegijos atsisakymas netrukdo Prokurorui pateikti kito prašymo, remiantis naujais faktais ar įrodymais, tačiau pareiga įvertinti gautos informacijos rimtumą naujiems faktams ir įrodymams taikoma taip pat.¹⁹⁴ Buvęs Tarptautinio baudžiamojo teismo prokuroras Luis Moreno Ocampo yra pasakęs, kad „priešingai nei valstybės prokuroras, kuris gali inicijuoti tyrimą remdamasis labai ribota informacija, Tarptautinio baudžiamojo teismo prokuroras yra pavaldus atitinkamam režimui, nustatytam pagal Romos statutą. Pagal šį režimą, mano (Prokuroro – *aut. past.*) atsakomybė yra atlikti preliminarūs veiksmus renkant ir analizuojant informaciją ir tik jei atitinkami kriterijai pagal Statutą yra patenkinti, galima inicijuoti tyrimą“.¹⁹⁵ Romos statute nėra tiesioginių nuostatų dėl Prokuroro kontrolės jam neveikiant. Taip pat, neišspręstas klausimas, ar Prokuroras privalo kuo greičiau atlikti preliminarų tyrimą ir priimti sprendimą pagal Statuto 53 straipsnį. Pažymėtina, kad Prokuroro vienašalis sprendimas netęsti *proprio motu* pradėto tyrimo, nes nėra realaus pagrindo, negali būti peržiūrėtas, tačiau, kai situaciją perduoda valstybė – Statuto dalyvė arba Saugumo Taryba, prokuroro sprendimas nutraukti preliminarų tyrimą gali būti

---

¹⁹¹ OLASOLO, H., CARCANO, L. *The ICC Preventive Function with Respect to the Crime of Aggression and International Politics*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 66 – 70.

¹⁹² LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*. Cambridge: University Press, 2008, p. 346.

¹⁹³ OLASOLO, H., CARCANO, L. *The ICC Preventive Function with Respect to the Crime of Aggression and International Politics*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 66 – 70.

¹⁹⁴ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition*. Beck, 2008, p. 591;

¹⁹⁵ KREMENS, K. *The Prosecutor of the International Criminal Court – Inquisitorial Or Adversarial?* Iš KRZAN, B. (editor). *Prosecuting International Crimes: A Multidisciplinary Approach*. Leiden: Koninklijke Brill Nv, 2016, p. 187.

kvestionuojamas.¹⁹⁶ Prokuroro diskrecija yra glaudžiai susijusi su Saugumo Tarybos kompetencija. Pagal Romos statuto 15 *bis* straipsnio 6 dalį, jei Prokuroras padaro išvadą, kad yra pakankamas pagrindas pradėti tyrimą dėl agresijos nusikaltimo, jis pirmiausia įsitikina, kad Saugumo Taryba priėmė sprendimą, kuriuo nustatoma, kad atitinkama valstybė įvykdė agresijos aktą. Pagal to paties straipsnio 7 dalį – jei Saugumo Taryba priėmė tokį sprendimą, Prokuroras gali pradėti su agresijos nusikaltimu susijusį tyrimą.

Taigi Prokuroras, nors jo diskrecinės galios ir yra ribotos, gali pradėti tyrimą savo iniciatyva be oficialios pareigos ar prašymų. Taip įtvirtinas Prokuroro lankstumas ir nepriklausomumas, kuris yra būtinas nešališko teisingumo elementas.

3.4. Tarptautinis bendradarbiavimas ir teisminė pagalba proceso metu

Šalia jurisdikcijos įgyvendinimo prielaidų, aktyvinimo, papildomumo bei priimtumo, yra ir kitų aspektų, sudarančių kliūtis aktyvinti Teismo jurisdikciją. Net ir Teismui turint jurisdikciją, bylos nagrinėjimo efektyvumas ir proceso sėkmė priklauso nuo nacionalinių institucijų ir Teismo bendradarbiavimo. Tarptautinis baudžiamasis teismas neturi policijos pajėgų, atitinkamų institucijų arešto vykdymui, įrodymų paėmimui, liudytojų įpareigojimui duoti parodymus ir kita, dėl to šiais klausimais turi bendradarbiauti ir pasitikėti valstybių institucijomis.¹⁹⁷ Be to, situacijos, dėl kurių pradedamas tyrimas, atrenkamos vadovaujantis nebūtinai teisiniais, bet iš esmės politiniais sprendimais, pirmiausia atsižvelgiant į galimybę sėkmingai tirti ir užsitikrinti valstybės bendradarbiavimą.¹⁹⁸ Statuto 86 straipsnis įtvirtina bendrą įpareigojimą bendradarbiauti su Teismu jam tiriant ir baudžiamąja tvarka persekiojant jo jurisdikcijai priklausančius nusikaltimus. Šio straipsnio kontekste tyrimas nėra išplečiamas iki Prokuroro preliminarus tyrimo pagal Romos statuto 15 straipsnio 2 dalį, bet apima tiek situacijos tyrimą, tiek bylos tyrimą.¹⁹⁹ Tarptautinės sutartys gali numatyti įvairius savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose ypatumus. Suimto arba nuteisto asmens, atliekančio bausmę, laikiną perdavimą kitai valstybei arba Tarptautiniam baudžiamajam teismui proceso veiksmams atlikti kaip

---

¹⁹⁶ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinio baudžiamojo teismo prokuroro diskrecijos ribų probleminiai aspektai*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 70, 2009, p. 136 – 149.

¹⁹⁷ LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*. Cambridge: University Press, 2008, p. 349.

¹⁹⁸ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinės ir nacionalinės baudžiamosios jurisdikcijos santykio aspektai: konkuruojanti papildanti jurisdikcija*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 82, 2012, p. 146 – 158.

¹⁹⁹ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition*. Beck, 2008, p. 1515.

savitarpio teisinės pagalbos formą numato Romos statutas ir kitos tarptautinės sutartys.²⁰⁰ Valstybės, Statuto Šalys, turi užtikrinti, kad jų nacionalinėje teisėje būtų nustatyta, kokia tvarka turi būti bendradarbiaujama Romos statuto 9 dalyje numatytomis formomis. Tačiau teisinė pagalba ribojama atsižvelgiant į teritorinę jurisdikciją. Vadinasi, ji nėra išplečiama tiek, kad valstybė savo pareigūnus įgaliotų veikti svetimoje valstybėje be tos valstybės ar Saugumo Tarybos leidimo. Pavyzdžiui, užsienio valstybių teismų, prokuratūros ir ikiteisminio tyrimo įstaigų arba Tarptautinio baudžiamojo teismo ar kitų tarptautinių organizacijų pareigūnai savarankiškai Lietuvos Respublikos teritorijoje negali atlikti jokių proceso veiksmų, o tik Lietuvos Respublikos tarptautinėje sutartyje numatytais atvejais ir dalyvaujant Lietuvos Respublikos pareigūnams.²⁰¹ Tačiau Romos statutas numato Tarptautinio baudžiamojo teismo prokuroro teisę atlikti proceso veiksmus bet kurioje valstybėje tam tikrais atvejais ir be šios valstybės leidimo. Toks Prokuroro teisės realizavimas Lietuvoje būtų grindžiamas Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso²⁰² 4 straipsnio 2 dalimi, nustatančia tarptautinės sutarties viršenybę nacionalinės teisės atžvilgiu ir jos tiesioginio taikymo Lietuvos Respublikoje galimybe.²⁰³

Statuto dalyvių pareiga bendradarbiauti su Teismu labiau konkretizuota Statuto 89 ir 93 straipsniuose, kurie numato asmenų perdavimo Teismui klausimus ir kitas bendradarbiavimo formas. Esant situacijai, kai prašymus teikia tiek Teismas, tiek kita valstybė, pastaroji turi suteikti prioritetą Teismui, jei jis jau yra nusprendęs, kad byla priimtina (90 straipsnio 2 dalis). Valstybių, kurios nėra Statuto dalyvės, Teismas gali paprašyti suteikti pagalbą, sudaręs su ta valstybe *ad hoc* susitarimą ar kitais pagrindais (87 straipsnio 5 dalies a punktas). Romos statutas gana lakoniškai apibūdina pasekmes, kai Statuto Šalys, arba Šalys, pasirašiusios susitarimą dėl bendradarbiavimo, nevykdo pareigos bendradarbiauti su Teismu, nenurodo, ką Teismas gali padaryti, siekdamas užtikrinti šios pareigos laikymąsi.²⁰⁴ Taip pat Statutas neįvardija pagrindų atsisakymui bendradarbiauti. Vis dėl to, bendras įpareigojimas bendradarbiauti turi daug išimčių, išvardintų Statuto 9 dalyje.²⁰⁵ Pirma išimtis apima konfliktus tarp Teismo prašymo ir proceso veiksmų

---

²⁰⁰ Pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos tarptautinės sutartys: Jungtinių Tautų konvencija prieš tarptautinį organizuotą nusikalstamumą (Žin., 2002, Nr. 51 – 1933), Europos konvencija dėl savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose (Žin., 1996, Nr. 100 – 2278), Konvencija dėl Europos Sąjungos valstybių narių savitarpio pagalbos baudžiamosiose bylose (Žin., 2004, Nr. 154 – 5599) ir kitos.

²⁰¹ ŠVEDAS, G. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose. Baudžiamojo persekiojimo perdavimas ir kitos savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose formos*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2008, p. 79.

²⁰² Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 37 – 1341.

²⁰³ ŠVEDAS, G. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose. Baudžiamojo persekiojimo perdavimas ir kitos savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose formos*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2008, p. 80.

²⁰⁴ LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*. Cambridge: University Press, 2008, p. 350.

²⁰⁵ *Ibidem*, p. 351.

valstybėje, kuriai prašymas teikiamas – kai šioje valstybėje atliekamas tyrimas ar baudžiamasis persekiojimas dėl kito nusikaltimo, nei tas, su kuriuo susijęs prašymas, valstybė gali atsisakyti iškart vykdyti prašymą ir atidėti jį terminui, sutartam su Teismu (94 straipsnis), o dėl to paties nusikaltimo – kol Teisme vyksta svarstymas dėl bylos priimtumo (95 straipsnis). Ši išimtis apima ne atsisakymą bendradarbiauti, o tik jo atidėjimą. Antroji išimtis susijusi su įrodymų reikalavimais valstybėse. 91 straipsnio 2 dalies c punktas numato, kad „dokumentai, pareiškimai arba duomenys, kurių gali prireikti prašomojoje valstybėje laikantis asmens perdavimo tvarkos reikalavimų, jei tik tie reikalavimai nėra sudėtingesni negu tie, kurie išdavimo prašymams taikomi pagal prašomosios valstybės ir kitų valstybių sutartis ar susitarimus“. Ši nuostata kartu su 91 straipsnio 4 dalimi reikalauja Teismo gerbti nacionalinius reikalavimus.²⁰⁶ Trečioji išimtis – 98 straipsnis – aptaria imunitetų ir kitus konfliktus tarp valstybės tarptautinių įsipareigojimų ir Teismo bei kitos valstybės. Šis straipsnis pristato aiškia Teismo pagarbą trečiųjų valstybių suverenitetui diplomatinių imunitetų atžvilgiu pagal tarptautinę teisę.²⁰⁷ Tačiau ši nuostata neatrodo suderinama su Statuto 27 straipsnio 2 dalimi, numatančia, kad „Imunitetai ir specialiosios proceso taisyklės, nacionalinėje ar tarptautinėje teisėje numatytos tam tikras oficialias pareigas einantiems asmenims, nedraudžia Teismui vykdyti jurisdikcijos tokio asmens atžvilgiu“. Galiausiai, Statutas įtvirtina atsisakymo pagrindą, paremtą nacionaline teise arba nacionalinio saugumo interesais – Statuto Šalis gali atsisakyti tenkinti visą prašymą suteikti pagalbą arba dalį prašymo, tik kai yra prašoma pateikti su valstybės nacionaliniu saugumu susijusius dokumentus arba atskleisti tokius įrodymus.²⁰⁸

3.5. Bausmių už agresijos nusikaltimą skyrimas ir vykdymas

Bausmių skyrimo klausimus reglamentuoja Romos statuto 76 straipsnis. Šio straipsnio 1 dalis numato, kad nuteisimo atveju Teismo nagrinėjimo kolegija, atsižvelgusi į nuosprendžiui reikšmingus įrodymus ir teismo nagrinėjimo metu duotus paaiškinimus, sprendžia, kokią bausmę skirti. Nuosprendis skelbiamas viešai, ir, jei įmanoma, dalyvaujant kaltinamajam. Taikytinos bausmės įtvirtintos Statuto 77 straipsnyje: laisvės atėmimas ne ilgiau kaip 30 metų arba laisvės atėmimas iki gyvos galvos. Skirdamas

²⁰⁶ LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*. Cambridge: University Press, 2008, p. 352.

²⁰⁷ *Ibidem*, p. 352.

²⁰⁸ 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165, 93 straipsnio 4 dalis.

bausmę Teismas atsižvelgia į nusikaltimo sunkumą ir nuteistojo asmenybę. Statuto 110 straipsnis numato, kad Teismas turi teisę nuspręsti sumažinti bausmę. Pagal šio straipsnio 3 dalį, nuteistajam atlikus du trečdalius bausmės, arba, jei jam paskirta laisvės atėmimo iki gyvos galvos bausmė, iškalėjęs 25 metus, Teismas peržiūri bausmę ir sprendžia, ar ją sumažinti. Ši nuostata įtvirtina tik svarstymą dėl bausmės sumažinimo atlikus dalį bausmės, tačiau tai nereiškia paleidimo į laisvę anksčiau laiko automatiškai.²⁰⁹ Statuto 7 dalis, įtvirtinanti taikytinas bausmes ir jų skyrimą, nekliudo valstybėms taikyti jų nacionaliniuose įstatymuose numatytų bausmių ir valstybių įstatymų (Romos Statuto 80 straipsnis). Be laisvės atėmimo, Teismas gali skirti baudą arba dėl nusikalstamu būdu gautų pajamų, nuosavybės ir turto konfiskavimą nepažeidžiant trečiųjų šalių *bona fide* teisių. Baudą nuteistasis įpareigojamas sumokėti Teismui.²¹⁰ Palyginimui galima pažymėti Lietuvos Respublikos baudžiamajame įstatyme įtvirtintas bausmes už agresijos nusikaltimą – pagal Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, „tas, kas sukėlė agresiją prieš kitą valstybę ar jai vadovavo, baudžiamas laisvės atėmimu nuo dešimties iki dvidešimties metų arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos“²¹¹. Laisvės atėmimo bausmė, remiantis Statuto 103 straipsnio 1 dalies a punktu, atliekama valstybėje, kurią Teismas paskiria iš sutikimą priimti nuteistuosius pareiškusių valstybių sąrašo. Paskirdamas valstybę, Teismas atsižvelgia į principą, kad valstybės, Statuto šalys, vadovaudamosi teisingo pasidalijimo principais, turėtų dalytis ir atsakomybe už laisvės atėmimo bausmės vykdymą, plačiai pripažintų tarptautinių sutarčių reikalavimo dėl elgesio su laisvės atėmimo bausmę atliekančiais nuteistaisiais vykdymą, nuteistojo nuomonę ir pilietybę bei kitus su nusikaltimo aplinkybėmis ar nuteistuoju ar veiksmingu bausmės vykdymo susijusius veiksnius, į kuriuos reikia atsižvelgti, skiriant bausmę vykdysiančią valstybę. Laisvės atėmimo bausmė yra privaloma valstybėms, Statuto šalims, kurios tos bausmės jokia būdu negali pakeisti.²¹²

---

²⁰⁹ TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008, p. 1427;

²¹⁰ *Ibidem*, p. 1428;

²¹¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741, 110 straipsnis.

²¹² 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165, 105 straipsnio 1 dalis.

4. Probleminiai Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcijos realizavimo aspektai

4.1. Saugumo Tarybos vaidmuo realizuojant atsakomybę

Jau priimant Romos statuto pakeitimus dėl agresijos nusikaltimo, problemiškas buvo klausimas, kaip Teismas turi vykdyti jurisdikciją, jei Saugumo Taryba nenustato, jog įvykdytas agresijos aktas.²¹³ Saugumo Tarybos vaidmuo agresijos nusikaltimo atžvilgiu yra svarbus, nes agresijos aktas yra taikos pažeidimas, o Saugumo Taryba turi pareigą palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą. Išskyrus išimtis, numatytas Jungtinių Tautų Chartijos 12 straipsnyje, Saugumo Taryba yra vienintelis Jungtinių Tautų organas, kuriam pavesta palaikyti taiką ir saugumą pasaulyje.²¹⁴ Pagal Jungtinių Tautų Chartijos 42 straipsnį, Saugumo Taryba gali imtis veiksmų taikai ir saugumui palaikyti. Vis dėlto, jos atsakomybė yra išskirtinė tik tikslui įgyvendinti savo galias pagal Chartijos VII skyrių, įskaitant sprendimą dėl ekonominių sankcijų ar kitų atsakomųjų priemonių dėl taikos pažeidimo.²¹⁵ Chartija taip pat suteikia Saugumo Tarybai kompetenciją veikti agresijos bei savigynos prieš ją situacijose, stojant agresijos aukos pusėje. Saugumo Taryba, veikdama pagal Jungtinių Tautų Chartijos VII skyrių, gali leisti naudoti ginkluotą jėgą siekiant tautos palaikymo, taikos užtikrinimo misijoms vykdyti (angl. – „blue helmets“) arba valstybių kolektyviniam jėgos panaudojimui.²¹⁶ Darbo temos kontekste svarbu pažymėti, kad Saugumo Taryba yra kompetentinga nustatyti agresijos akto įvykdymo faktą, taigi ir valstybę – agresorę. Saugumo Taryba turi nustatyti, kad įvykdytas agresijos aktas, priimdama rezoliuciją, prieš Teismui pradėdant vykdyti jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu. Iš vienos pusės, tokia Saugumo Tarybos kompetencija išsprendžia klausimą dėl Teismo įgaliojimų nustatant valstybės atsakomybę – Tarptautinis baudžiamasis teismas turi jurisdikciją tik fizinių asmenų atžvilgiu, tad neturi kompetencijos konstatuoti valstybės atsakomybės. Šiuo aspektu pažymėtina ir tai, kad jei Tarptautinis baudžiamasis teismas turėtų pats nustatyti valstybės atsakomybę, jis turėtų remtis ne Romos statutu, kaip numato Teismo veiklą reglamentuojančios nuostatos, bet ir kitais tarptautiniais teisės dokumentais, nustatančiais valstybės atsakomybės sąlygas, taikymą bei formas. Tačiau iš kitos pusės, tokia Saugumo

²¹³ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 120.

²¹⁴ VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 452 – 453.

²¹⁵ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition*. Cambridge: University Press, 2010, p. 329.

²¹⁶ *Ibidem*, p. 324.

Tarybos galia iškelia klausimą dėl Teismo nepriklausomumo, nes tokiu atveju Teismas negali veikti be Saugumo Tarybos įsikišimo, vadinasi, tam tikra prasme yra nuo jos priklausomas. Taip pat, reikalavimas Teismui veikti tik kai Saugumo Taryba nustato agresijos aktą, gali suteikti nuolatinėms Saugumo Tarybos narėms efektyvią veto teisę blokuoti sprendimus dėl persekiojimų, susijusių su jomis ar jų sąjungininkėms²¹⁷ - sprendimų priėmimo sistema Saugumo Taryboje paremta politiniais motyvais ir suteikia veto teisę Kinijai, Prancūzijai, Rusijai, Jungtinėms Amerikos Valstijoms ir Didžiajai Britanijai, taip valstybes iš esmės diferencijuojant teisės požiūriu, kas nesutampa su fundamentaliais baudžiamosios teisės principais.²¹⁸ Be to, tai iš esmės palieka politinės įtakos galimybę sprendžiant teisinius klausimus dėl agresijos nusikaltimo Tarptautiniame baudžiamajame teisme.²¹⁹ Saugumo Taryba, pagal savo esmę, priešingai nei Teismas, negali būti visiškai nešališka, nes atstovauja valstybes. Be to, nėra atitinkamos procedūros, kuria Saugumo Taryba būtų įpareigota priimti sprendimą, kitaip tariant, nėra aišku, ką Teismas gali daryti, jei Saugumo Taryba nenustato valstybės, atsakingos už įvykdytą agresijos aktą.²²⁰ Įmanomas atvejis, kai valstybė galimai įvykdė agresijos aktą, bet Saugumo Taryba nepriima rezoliucijos ne dėl to, kad ji nemato grėsmės, bet dėl veto teisės. Tokiu atveju, kai Saugumo Taryba retai konstatuoja, kad įvykdytas agresijos aktas, nors galbūt Teismo nuomonė yra kita, kyla rizika, jog Teismas bus blokuojamas bylų, susijusių su agresija, nagrinėjimo atžvilgiu. Iš kitos pusės – jei Teismas pats nustatytų, kad įvykdytas agresijos aktas, be pirminio Saugumo Tarybos sprendimo, Teismo jurisdikcija būtų nepagrįstai išplėsta ir kitų sričių, tokių kaip savigyna ar kitos teisėtos priežastys, nustatymo atžvilgiu.²²¹ Siekiant išvengti tikimybės Saugumo Tarybai intertiškai blokuoti bylas, sprendžiant dėl agresijos kriminalizavimo buvo siūlyta įsteigti alternatyvų institucinį mechanizmą, kuris nustatytų valstybės atsakomybę prieš Teismui pradėdant vykdyti jurisdikciją individualių asmenų atžvilgiu. Buvo siūlyta, kad jei Saugumo Taryba veikia netinkamai, nustatyti valstybės atsakomybę gali būti įpareigota Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja arba Tarptautinis Teisingumo Teismas, tačiau tokie siūlymai nebuvo priimti dėl tam tikrų procedūrinių sunkumų – pavyzdžiui, fizinis asmuo neturėtų galimybės stoti prieš Tarptautinį Teisingumo Teismą ir pateikti įrodymus gynybai, be to, Tarptautinis Teisingumo Teismas

²¹⁷ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition.* Cambridge: University Press, 2010, p. 330.

²¹⁸ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression.* New York: Routledge, 2015, p. 226.

²¹⁹ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija:* daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 171.

²²⁰ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression.* New York: Routledge, 2015, p. 227.

²²¹ CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition.* Cambridge: University Press, 2010, p. 330.

tokiu atveju turėtų remtis agresijos nusikaltimą reglamentuojančiomis nuostatomis, kuriomis remiasi Tarptautinis baudžiamasis teismas.²²² Atsižvelgiant į tai, kad Saugumo Taryba yra daugiau politinis organas ir priima sprendimus remdamasi politiniais motyvais bei į tai, kad jos esminis tikslas yra taika, o ne teisingumas, ji nėra įpareigota priimti teisinių sprendimų, tokių kaip Tarptautinis teisingumo teismas ar Tarptautinis baudžiamasis teismas. Vis dėlto tai galimai pažeidžia ir teisingo teismo garantiją: politinis organas tokiu atveju nustato dalį Teismo apkaltinamojo nuosprendžio. Tačiau pažymėtina, kad atsižvelgiant į Teismo nepriklausomumą, yra įmanoma, kad Prokuroras arba teisėjai gali nesutikti su Saugumo Tarybos sprendimu, jog agresijos aktas neįvykdytas, kai jis priimtas praėjus daug laiko po įvykio ir yra politiškai motyvuotas bei neatspindintis faktinės ir teisinės situacijos, tokiu atveju Teismas gali atmesti Saugumo Tarybos nuomonę ir konstatuoti, kad agresijos aktas buvo įvykdytas.²²³ Yra ir autorių, teigiančių, kad Kampalos konferencija leido Teismui pačiam nustatyti, kad buvo įvykdytas agresijos aktas, nereikalaujant Saugumo Tarybos sprendimo – tai paaiškinama valstybės įvykdyto agresijos akto ryšiu su agresijos nusikaltimu, nes 8 *bis* straipsnyje įtvirtintas agresijos apibrėžimas priklauso nuo agresijos akto įvykdymo, tad pagal šio straipsnio 1 dalį, asmuo turi dalyvauti valstybės vykdomame agresijos akte, kad būtų traukiamas atsakomybėn, o straipsnio 2 dalis nurodo agresijos aktus, kuriuos Teismas turi interpretuoti atsižvelgdamas į 1974 m. Generalinės Asamblėjos rezoliuciją, vadinasi, Teismas turi galimybę nustatyti, ar buvo įvykdytas agresijos aktas pagal 8 *bis* straipsnio 1 ir 2 dalis.²²⁴ Be to, teigtina, kad pagal 15 *bis* ir 15 *ter* straipsnius Teismas turi padaryti savo vertinimą, ar agresijos aktas įvykdytas, nes 15 *bis* straipsnio 9 dalis numato, kad sprendimas dėl agresijos akto, kurį priima ne Teismo organas, neturi daryti poveikio paties Teismo padarytomis išvadoms.

Romos statuto 16 straipsnis, įtrauktas į Statutą po didelių ginčų Romos diplomatinėje konferencijoje, numato, kad „joks tyrimas ar baudžiamasis persekiojimas negali būti pradėtas arba vykdomas dvylika mėnesių nuo to momento, kai Saugumo Taryba savo rezoliucijoje, priimtoje pagal Jungtinių Tautų Chartijos VII skyrių, to paprašo Teismo; Saugumo Taryba tokiomis pat sąlygomis gali dar kartą to prašyti“. Šiame straipsnyje įtvirtinta Saugumo Tarybai deleguota galia paprašyti Teismo atidėti arba sustabdyti tyrimą arba baudžiamąjį persekiojimą 12 mėnesių. Tokia Saugumo Tarybos galia sudaro kliūtį

²²² CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition.* Cambridge: University Press, 2010, p. 330 – 331.

²²³ GILLET, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court.* 2013. Prieiga per internetą: Social Science Research Network (SSRN), <https://ssrn.com/abstract=2209687>

²²⁴ ABATO, A. *On the Adjudication of the Illegal Use of Force at the ICC.* Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 14 – 19.

Teismo jurisdikcijai.²²⁵ Šis straipsnis reikalauja devynių Saugumo Tarybos narių teigiamo balsavimo ir nuolatinių narių veto balso nebuvimo.²²⁶ Kai tyrimas inicijuotas Prokuroro, ar dėl situacijos kreipėsi Statuto dalyvė, Prokuroras privalo informuoti Saugumo Tarybą apie tyrimą ir duoti jai 6 mėnesius nustatyti agresijos akto buvimą. Kai Saugumo Taryba konstatuoja agresijos aktą, prokuroras gali tęsti tyrimą tokia pačia tvarka, kaip ir kitų trijų nusikaltimų atžvilgiu. Jei Saugumo Taryba to nekonstatuoja per 6 mėnesius, Prokuroras gali veikti tik įgaliotas ikiteisminės kolegijos. Iš esmės, nėra reikalavimo aktyviai nustatyti agresijos akto buvimą ar įgalioti teismo tyrimus, kad Teismas galėtų veikti. 15 *bis* straipsnis nustato sutikimo režimą taip susiaurinant Teismo jurisdikciją. Saugumo Taryba taip pat gali suspenduoti tyrimą pagal 16 straipsnį vienerių metų periodui – ši nuostata taip pat taikoma visiems keturiems nusikaltimams. Saugumo Taryba, priimdama sprendimus, turi diskreciją nuspręsti, kad taikos užtikrinimas yra svarbesnis, nei lyderių persekiojimas, siekiant įgyvendinti teisingumą.²²⁷

Apibendrintai galima pasakyti, kad Saugumo Tarybos vaidmuo yra itin reikšmingas vykdant jurisdikciją dėl agresijos nusikaltimo. Nors rengiant Romos statutą buvo dėtos pastangos išlaikyti atstumą tarp Teismo ir Saugumo Tarybos, pabrėžiant Teismo nepriklausomumą ir nešališkumą, praktikoje ryškėja tai, kad Saugumo Tarybos sutikimas yra ne tik itin svarbus, bet ir būtinas. Bet koks konfliktas, teisės pažeidimui pasiekus tokį lygmenį, kai reikalingi Teismo veiksmai, įtrauks Saugumo Tarybą.²²⁸ Saugumo Tarybos sprendimas sukuria galimybę Teismui pradėti tyrimą, tačiau neturi reikšmės tolimesniems sprendimams – kaltinamasis turi turėti galimybę įrodyti, kad agresija nebuvo įvykdyta ir jam pateikus pakankamus įrodymus, Teismas gali, nepriklausomai nuo Saugumo Tarybos sprendimo, nuspręsti, kad agresijos iš tiesų nebuvo.²²⁹

---

²²⁵ LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*. Cambridge: University Press, 2008, p. 345.

²²⁶ *Ibidem*, p. 345.

²²⁷ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 169.

²²⁸ ARSANJANI, M., H., REISMAN, W. *The International Criminal Court and the Congo: from theory to reality*. Iš SADAT, L., N., SCHARF, M., P. (editors). *The theory and Practice of International Criminal Law. Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008, p. 340 – 341.

²²⁹ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 247 – 248.

4.2. Jurisdikcija trečiųjų valstybių atžvilgiu

Vienos konvencija dėl sutarčių teisės numato taisyklę, kad sutartis be trečiosios valstybės sutikimo nesukuria jos įsipareigojimų ar teisių.²³⁰ Tačiau valstybės, kurios nėra Romos statuto dalyvės, gali pripažinti Teismo jurisdikciją konkretaus nusikaltimo atveju, taip leisdamos persekioti savo piliečius. Saugumo Taryba gali aktyvinti Teismo jurisdikciją ir tokiu atveju, kai situacija susijusi su valstybėmis, ne Statuto dalyvėmis. Vis dėlto, turint omenyje, kad Teismas turi jurisdikciją fizinių asmenų atžvilgiu, jo jurisdikcija trečiųjų valstybių atžvilgiu nesukuria toms valstybės teisių ar pareigų Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 34 straipsnio prasme.²³¹ 15 *bis* straipsnio 4 dalis nurodo, kad Teismas gali vykdyti jurisdikciją dėl agresijos nusikaltimo vadovaudamasis 12 straipsniu, jei nusikaltimas yra valstybės, Statuto Šalies, įvykdyto agresijos akto rezultatas, nebent ta valstybė būtų anksčiau pareiškusi, kad nepripažįsta tokios jurisdikcijos. To paties straipsnio 5 dalis patvirtina, kad Teismas nevykdo jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu, kiek tai susiję su valstybe, kuri nėra Statuto šalis, kai agresijos nusikaltimas padaromas tos valstybės piliečio arba jos teritorijoje. Taigi šios nuostatos suponuoja, kad Teismas neturi jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu, kai agresijos nusikaltimas susijęs su valstybėmis, kurios nėra Statuto dalyvės, nesvarbu, ar tai agresorė, ar nukentėjusi valstybė. Tačiau kad Teismas turėtų jurisdikciją, Statuto dalyvė gali būti viena iš valstybių – agresorė, arba nukentėjusi, tad nėra būtina, kad Statuto dalyvės būtų jos abi, pavyzdžiui, agresorė ratifikavo pakeitimus ir nepadarė pareiškimo, jog nepripažįsta jurisdikcijos, o nukentėjusi neratifikavo. Teismui neturint jurisdikcijos dėl to, kad valstybės, su kuriomis situacija susijusi, nėra Romos statuto dalyvės, iš vienos pusės, turi teigiamą poveikį – tai didinama paskata prisijungti prie Romos statuto, nes kitu atveju, nesvarbu, ar valstybė ratifikuoja Romos statutą ar ne, jei Teismas paremtas universalia jurisdikcija, nusikaltimai, įvykdyti valstybės teritorijoje, yra pagrindas Teismo jurisdikcijai bet kokių atveju.²³² Vis dėlto, tarptautinės politikos kontekste svarbu, jog galingiausia karinė jėga tarptautinėje bendrijoje (Jungtinės Amerikos Valstijos) ne tik nėra susijusi su Romos statutu, jame įtvirtintas agresijos apibrėžimas nedaro jai įtakos, bet taip pat nuosekliai mėgino išvengti šio nusikaltimo apibrėžimo.²³³ Kitos didžiausios pasaulio

²³⁰ 1969 m. Vienos konvencija dėl sutarčių teisės. Valstybės žinios, 2002, Nr. 13 – 480, 34 straipsnis.

²³¹ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 146.

²³² TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition*. Beck, 2008, p. 561.

²³³ OLASOLO, H., CARCANO, L. *The ICC Preventive Function with Respect to the Crime of Aggression and International Politics*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 66 – 70.

ir regioninės karinės jėgos, tiek turinčios branduolinių ginklų pajėgumus (Kinija, Indija, Izraelis, Šiaurės Korėja, Pakistanas ir Rusija), tiek jų neturinčios (Egiptas, Indonezija, Iranas, Saudo Arabija ir Turkija) taip pat neįaučia įtakos dėl Romos statutu įtvirtinto agresijos nusikaltimo apibrėžimo, dar daugiau, tik dvi branduolinio ginklo turėtojos ir nuolatinės Saugumo Tarybos narės, kurios yra Statuto dalyvės (Jungtinė Karalystė ir Prancūzija) siekia apsaugos priemonių, garantijų, kad Teismas neįsikiš su Saugumo Tarybos galiomis nuspręsti, kai atsiranda grėsmė taikai, įvykdomas taikos pažeidimas, ar agresijos aktas bei būtinų diplomatinių, ekonominių ar karinių prievartos priemonių, kad būtų atkurta tarptautinė taika bei saugumas.²³⁴ Sunku tikėtis, kad valstybės, potencialiai galinčios įvykdyti agresijos aktą, pripažins Teismo jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu. Kiti svarbūs dalyviai tarptautinėje bendruomenėje, kaip Japonija, taip pat iškėlė klausimą dėl galutinio Statuto dalyvių sutarimo, pasiekto Kampaloje, nors 15 *bis* straipsnis užtikrina, kad nesant Saugumo Tarybos kreipimosi, Romos statuto pakeitimai taikomi tik dėl agresijos aktų, įvykdytų Statuto dalyvių, kurios nėra pareiškusios, jog nepripažįsta Teismo jurisdikcijos dėl agresijos nusikaltimo ir kad Teismas nevykdys jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu, kai agresijos aktai yra įvykdyti piliečių arba teritorijoje valstybių, kurios nėra Statuto dalyvės.²³⁵ Abejotina, ar ateis laikas, kai pagrindiniai valstybės asmenys tarptautinėje bendruomenėje bus pasiruošę klausimą dėl savo ginkluotųjų pajėgų panaudojimo prieš trečiąsias valstybes perduoti peržiūrėti tribunolui su tikslu patraukti atsakomybėn valstybės ir kariuomenės lyderius.²³⁶

Teismo jurisdikcijos vykdymas trečiųjų valstybių atžvilgiu nėra nuosekliai aiškinamas moksliniuose tyrimuose. Romos Statuto 12 straipsnio 2 dalis nustato taisyklę, kad Teismas turi jurisdikciją, jei nusikaltimas įvykdytas Statuto dalyvės teritorijoje arba tokios valstybės piliečio. Tačiau rengiant Romos statuto pakeitimus nutarta dėl kitokio reguliavimo agresijos nusikaltimo atžvilgiu. 15 *bis* straipsnio 5 dalis nurodo, kad Teismas neturės jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu, kai nusikaltimas įvykdomas valstybės, ne Statuto dalyvės teritorijoje arba jos piliečio. Įsigaliojus Statuto pakeitimams, šalia valstybių, kurios nėra Statuto dalyvės, atsiranda dar dvi valstybių kategorijos – tai valstybės, Statuto dalyvės, padariusios pareiškimą pagal 15 *bis* straipsnio 4 dalį (pripažinusi, kad nepripažįsta Teismo jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu) ir valstybės, visiškai

---

²³⁴ OLASOLO, H., CARCANO, L. *The ICC Preventive Function with Respect to the Crime of Aggression and International Politics*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 66 – 70.

²³⁵ Resolution ICC – ASP/16/Res.5, adopted at the 13th plenary meeting, on 14 December 2017, by consensus, [interaktyvus], prieiga per internetą: https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf.

²³⁶ *Ibidem*.

atmetusios Statuto nuostatas dėl agresijos. Įdomus aspektas yra tai, kad jei agresijos nusikaltimas įvykdomas ne Statuto dalyvės piliečio arba valstybės, neratifikavusios pakeitimų ar padariusios pareiškimą pagal 15 *ter* straipsnio 4 dalį ar kai nukentėjusi valstybė nėra Statuto dalyvė, Teismas vistiek gali vykdyti jurisdikciją situacijoje, kai dėl nusikaltimo į Prokurorą kreipiasi Saugumo Taryba, veikdama pagal Chartijos VII skyrių. Kiekviena Statuto dalyvė gali pateikti pareiškimą, kad ji nepripažįsta Teismo jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu, konkrečiai tuo atveju, kai ši valstybė įvykdo agresijos aktą. Vis dėlto, toks pareiškimas panaikina Teismo jurisdikciją tik tuomet, kai jurisdikcija aktyvinama valstybės kreipimusi arba Prokuroro *proprio motu*. Taip pat Teismas gali vykdyti jurisdikciją, kai valstybė, kurios piliečiai padarė nusikaltimą, pripažįsta Teismo jurisdikciją, arba su tam tikromis išimtimis – kai valstybė, kurios teritorijoje įvykdomas nusikaltimas, ją pripažįsta.²³⁷ Vis dėlto, jei agresiją įvykdžiusi valstybė nėra Statuto dalyvė arba neratifikavo pakeitimų, ar nepadarė pareiškimo pagal 15 *bis* straipsnio 4 dalį, Teismas neturės jurisdikcijos.²³⁸

Taigi vienintelis Statute įtvirtintas pagrindas, kuriuo remiantis Teismas gali baudžiamojon atsakomybėn traukti trečiųjų valstybių piliečius už jų pilietybės valstybėje ar kitos prie Statuto neprisijungusios valstybės teritorijoje padarytus nusikaltimus yra Saugumo Tarybos kreipimasis.²³⁹ Saugumo Taryba, naudodamasi jai suteiktomis galiomis pagal Jungtinių Tautų Chartiją, gali išplėsti Teismo jurisdikciją trečiųjų valstybių atžvilgiu, kadangi Romos statuto 12 straipsnio 2 dalis nereikalauja, kad Saugumo Tarybos perdavimo atveju teritorinė ar pilietybės valstybė būtų pripažinusi Teismo jurisdikciją *ad hoc* pagrindu.

---

²³⁷ GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015, p. 221.

²³⁸ *Ibidem*, p. 223.

²³⁹ VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018, p. 145.

5. Išvados

1. Precedentą persekiojant asmenis, atsakingus už nusikaltimų taikai vykdymą, sukūrė 1945 m. įsteigtas *ad hoc* Niurnbergo tarptautinis karinis tribunolas, pažymėjęs, kad tarptautiniai nusikaltimai yra įvykdomi ne abstrakčių vienetų, o fizinių asmenų, kurie ir turi būti patraukti baudžiamojon atsakomybėn.
2. Agresijos sąvoka tarptautinėje teisėje pradėjo prasmingiau vystytis su Jungtinėmis Tautomis. Pirmasis oficialus Jungtinių Tautų Organizacijos dokumentas, kuriame pateikta agresijos samprata, požymiai ir patikslintas agresijos terminas yra 1974 m. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos Rezoliucija 3314 (XXIX) dėl agresijos apibrėžimo, kurioje agresija apibūdinta kaip rimčiausia ir pavojingiausia neteisėto jėgos panaudojimo forma bei įtvirtintas agresijos aktų sąrašas.
3. Priimant Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutą, nebuvo sutarta dėl agresijos apibrėžimo bei sąlygų, kurioms esant Teismas turės jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu. 2010 m. priimti Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo ir 2017 m. gruodžio 14 d. valstybių sutarimas aktyvinti Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu reiškia, kad tarptautinė bendruomenė pirmą kartą po Niurnbergo tribunolo turės tarptautinį teismą, skirtą persekioti fizinius asmenis už valstybės neteisėto ginkluotos jėgos panaudojimo atvejus tarptautiniuose santykiuose. Tai pirmiausia turi sukurti atgrasantį poveikį valstybių, potencialių agresorių, vadovams ir kariuomenės vadams bei įgyvendinti Jungtinių Tautų tikslus palaikyti tarptautinę taiką ir saugumą bei užkirsti kelią grėsmei taikai.
4. Individualios tarptautinės baudžiamosios atsakomybės už agresijos nusikaltimą taikymas reikalauja valstybės veiksmų, kuriais įvykdomas agresijos aktas. Todėl prieš taikant individualią tarptautinę baudžiamąją atsakomybę už agresijos nusikaltimą pagal Romos statutą, pirma turi būti konstatuota valstybės atsakomybė už įvykdytą agresijos aktą. Tuo agresijos nusikaltimas skiriasi nuo kitų Teismo jurisdikcijai priklausančių nusikaltimų.
5. Individuali tarptautinė baudžiamoji atsakomybė už agresijos nusikaltimą gali būti taikoma tik asmeniui, kuris gali veiksmingai kontroliuoti valstybės politinius ar karinius veiksmus ar jiems vadovauti. Taip įtvirtinant vadovavimo kriterijų ribojamas ratas asmenų, kurie gali būti baudžiami už agresijos nusikaltimą.

6. Agresijos aktas pasireiškia valstybės ginkluotųjų pajėgų panaudojimu prieš kitą valstybę, taip pažeidžiant jos teritorinį vientisumą, suverenitetą ir politinę nepriklausomybę. Romos statutas neapima grasinimo valstybės ginkluota jėga atveju, todėl agresijos aktas, taikant individualią tarptautinę baudžiamąją atsakomybę už agresijos nusikaltimą, turi būti įvykdytas.
7. Tarptautinis baudžiamasis teismas neturi išimtinės jurisdikcijos nacionalinių jurisdikcijų atžvilgiu ir, remiantis papildomumo principu, papildo nacionalinę baudžiamąją jurisdikciją. Nacionaliniai teismai turi pirmenybę bausti asmenis už agresijos nusikaltimą, todėl Tarptautinis baudžiamasis teismas gali vykdyti jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu tik kai valstybė perduoda jam dalį savo kompetencijos prisijungdama prie Romos statuto arba nustatęs, kad valstybė nenori arba tikrai negali nagrinėti bylos.
8. Reikalavimas, kad Saugumo Taryba nustatytų, jog valstybė įvykdė agresijos aktą, iškelia klausimą dėl Teismo nepriklausomumo, nes taip paliekama politinės įtakos galimybė sprendžiant teisinius klausimus Teisme. Saugumo Taryba sprendimus priima remdamasi daugiau politiniais, o ne teisiniais motyvais, be to, didžiosios valstybės, pasinaudodamos veto teise, gali blokuoti priimamus sprendimus. Iš kitos pusės, Teismas turi jurisdikciją tik fizinių asmenų atžvilgiu, dėl to nėra kompetentingas nustatyti valstybės atsakomybės.
9. Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikcija gali būti aktyvinta į Teismą kreipiantis valstybei – Statuto dalyvei, Saugumo Tarybai arba Prokurorui pradėjus tyrimą savo iniciatyva.
10. Vienintelis Romos statute įtvirtintas pagrindas, kuriuo remiantis Teismas gali vykdyti jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu, kai valstybės, su kuriomis nusikaltimas susijęs, nėra Statuto dalyvės – Saugumo Tarybos kreipimasis. Taip Saugumo Taryba, naudodamasi jai suteiktomis galiomis pagal Jungtinių Tautų Chartiją, gali išplėsti Teismo jurisdikciją trečiųjų valstybių atžvilgiu.

6. Literatūros sąrašas

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, Valstybės žinios, 2000, Nr. 89 – 2741.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas, Valstybės žinios, 2002, Nr. 37 – 1341.

Tarptautinės teisės aktai

1. The Covenant of the League of Nations, 1919. Prieiga per internetą: <http://www.unhcr.org/refworld/docid/3dd8b9854.html>.
2. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartija. Valstybės žinios, 2002, Nr. 15 – 557.
3. 1949 m. Šiaurės Atlanto sutartis. Valstybės žinios, 2004, Nr. 40 – 1299.
4. 1969 m. Vienos konvencija dėl sutarčių teisės. Valstybės žinios, 2002, Nr. 13 – 480.
5. 1970 m. Deklaracija dėl tarptautinės teisės principų, susijusių su valstybių draugiškais santykiais bei jų bendradarbiavimu pagal Jungtinių Tautų Chartiją, Generalinės Asamblėjos XXV sesijoje priimta Rezoliucija 2625. Iš KATUOKA, S. *Tarptautinės teisės šaltiniai*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 72 – 82.
6. 1974 m. gruodžio 14 d. Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos rezoliucija Nr. 3314 (XXIX) dėl agresijos apibrėžimo. Iš VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė. Pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 52 – 56.
7. 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas. Valstybės žinios, 2003, Nr. 49 – 2165.
8. 2010 m. birželio 11 d. Kampaloje priimti Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto pakeitimai dėl agresijos nusikaltimo ir 2010 m. birželio 10 d. Kampaloje priimti Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto 8 straipsnio pakeitimai. TAR, 2015 – 12 – 03, Nr. 19274.
9. International Criminal Court (ICC). *Rules of Procedure and Evidence*, 2000, ISBN No. 92 – 9227 – 278 – 0, [interaktyvus], prieiga per internetą: <https://www.icc-cpi.int/iccdocs/pids/legal-texts/rulesprocedureevidenceeng.pdf>.
10. International Criminal Court (ICC). *Elements of Crimes*, 2011, ISBN No. 92 – 9227 – 232 – 2, [interaktyvus], prieiga per internetą: <http://www.refworld.org/docid/4ff5dd7d2.html>
11. Resolution ICC – ASP/16/Res.5, adopted at the 13th plenary meeting, on 14 December 2017, by consensus, [interaktyvus], prieiga per internetą: https://asp.icc-cpi.int/iccdocs/asp_docs/Resolutions/ASP16/ICC-ASP-16-Res5-ENG.pdf

Specialioji literatūra lietuvių kalba

1. ABRAMAVIČIUS, A. et. al. *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras. Specialioji dalis. II dalies I knyga*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2009.
1. AKEHURST, M., MALANCZUK, P. *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas* (vertė PAKSAS, A.). Vilnius: Eugrimas, 2000.
2. ČIOČYS, A. *Tarptautinė humanitarinė teisė*. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.
3. GRIGAITĖ, G. *Humanitarinės intervencijos samprata ir teisėtumas Jungtinių Tautų Chartijos kontekste*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 75, 2010, p. 176 – 186.
4. KATUOKA, S. *Agresijos samprata tarptautinėje teisėje*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, Nr. 10(88), p. 16 – 21.
5. ŠVEDAS, G. *Tarptautinė teisinė pagalba baudžiamosiose bylose. Baudžiamojo persekiojimo perdavimas ir kitos savitarpio teisinės pagalbos baudžiamosiose bylose formos*. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2008.
6. VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė: bendroji dalis*. Vilnius: Eugrimas, 1998;
7. VADAPALAS, V. *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006.
8. VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinio baudžiamojo teismo prokuroro diskrecijos ribų probleminiai aspektai*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 70, 2009, p. 136 – 149.
9. VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinė baudžiamoji išimtinė ir konkuruojanti pirminė jurisdikcija*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 81, 2011, p. 186 – 200.
10. VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinės ir nacionalinės baudžiamosios jurisdikcijos santykio aspektai: konkuruojanti papildanti jurisdikcija*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 82, 2012, p. 146 – 158.
11. VAIŠVILIENĖ, R. *Tarptautinių baudžiamųjų tribunolų jurisdikcijos santykis su nacionaline baudžiamąja jurisdikcija: daktaro disertacija*. Socialiniai mokslai, teisė (01 S). Vilnius: Vilniaus universitetas, 2018.
12. VASILIAUSKIENĖ, V. *Teroristų veiksmai kaip ginkluotas užpuolimas*. Vilniaus universiteto mokslo darbai. Teisė, t. 66(2), 2008, p. 99 – 111.
13. ŽALIMAS, D. *Sovietinė agresija prieš Lietuvą 1940 metais: nepagrįsti mėginimai ją pateisinti tarptautinės teisės požiūriu*. Vilnius: Jurisprudencija, 2003, Nr. 46 – 38, p. 11 – 28.

14. ŽALIMAS, D. *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005.
15. ŽILINSKAS, J. *Karo nusikaltimų reglamentavimas Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse ir jų atitiktis tarptautinei teisei problemos*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, Nr. (80), p. 144 – 157.
16. ŽILINSKAS, J. *Tarptautinių nusikaltimų tarptautinio pripažinimo problema ir SSRS okupacijos metu padaryti nusikaltimai*. Vilnius: Jurisprudencija, 2006, Nr. 10(88), p. 33 – 39.
17. ŽILINSKAS, J., MAROZAS, T. *Tarptautinė humanitarinė (ginkluotojo konflikto) teisė*. Vilnius: Registrų centras, 2016.

Specialioji literatūra anglų kalba

1. ABATO, A. *On the Adjudication of the Illegal Use of Force at the ICC*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 14 – 19.
2. AKANDE, D. TRANAKOPOULOS, A. *The Crime of Aggression in the ICC and State Responsibility*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 33 – 36.
3. ARSANJANI, M., H., REISMAN, W. *The International Criminal Court and the Congo: from theory to reality*. Iš SADAT, L., N., SCHARF, M., P. (editors). *The theory and Practice of International Criminal Law. Essays in Honor of M. Cherif Bassiouni*. Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008.
4. BASSIOUNI, M., C. *International Criminal Law: Sources, Subjects and Contents. Third edition*. Vol. 1. Leiden: Koninklijke, 2008.
5. BASSIOUNI, M. C. *The History of Aggression in International Law, Its Culmination in the Kampala Amendments and Its Future Legal Characterization*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 87 – 89.
6. BERGSMO, M., YAN, L. *State Sovereignty and International Criminal Law*. Beijing: Torkel Opsahl Academic Epublisher, 2012.
7. BJORGE, E. *The Evolutionary Interpretation of Treaties*. Oxford: University Press, 2014.
8. BOAS, G. *Public International Law. Contemporary Principles and Perspectives*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing Limited, 2012.

9. BRODNEY, M., R. *Accounting for Victim Constituencies and the Crime of Aggression: New Questions Facing the International Criminal Court*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 37 – 43.
10. CRYER, R., FRIMAN, H., ROBINSON, D., WILMSHURST, E. *An Introduction to International Criminal Law and Procedure. Second edition*. Cambridge: University Press, 2010.
11. FERENCZ, B. *Epilogue: A Nuremberg Prosecutor's Summation Regarding the Illegal Use of Armed Force*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 90 – 92.
12. GILLETT, M. *The Anatomy of an International Crime: Aggression at the International Criminal Court*. 2013. Prieiga per internetą: Social Science Research Network (SSRN), <https://ssrn.com/abstract=2209687>
13. GRAZIANO, M., MEI, L. *The Crime of Aggression under the Rome Statute and Implications for Corporate Accountability*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 55 – 61.
14. GRZEBYK, P. *Criminal Responsibility for the Crime of Aggression*. New York: Routledge, 2015.
15. KREMENS, K. *The Prosecutor of the International Criminal Court – Inquisitorial Or Adversarial?* Iš KRZAN, B. (editor). *Prosecuting International Crimes: A Multidisciplinary Approach*. Leiden: Koninklijke Brill Nv, 2016, p. 176 – 200.
16. LA HAYE, E. *War Crimes in Internal Armed Conflicts*. Cambridge: University Press, 2008.
17. LEVEAU, F. *Liability of Child Soldiers Under International Criminal Law*. Osgoode Hall Review of Law and Policy, Spring 2013, Vol. 4, No. 1, p. 36 – 66.
18. MAY, L. *Aggression and Crimes Against Peace*. Cambridge: University Press, 2008.
19. MEGRET, F. *State Responsibility for Aggression: A Human Rights Approach*. Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 62 – 65.
20. MUHAMMADIN, F., M. *Terrorism and the Crime of Aggression under the Rome Statute*. Jurnal Mimbar Hukum, Vol 27(1), 2015, p. 128 – 144. Prieiga per internetą: Social Science Research Network (SSRN): <https://ssrn.com/abstract=3029469>

21. NERLICH, V. *The Crime of Aggression and Modes of Liability – Is There Room Only for Principals?* Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 44 – 47.
22. OLASOLO, H., CARCANO, L. *The ICC Preventive Function with Respect to the Crime of Aggression and International Politics.* Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 66 – 70.
23. SCHEFFER, D. *The Missing Pieces in Article 8 bis (Aggression) of the Rome Statute.* Harvard International Law Journal, Spring 2017 Symposium, Vol. 58, 2017, p. 83 – 86.
24. TRIFFTERER, O. *Commentary on the Rome Statute of the International Criminal Court. Second edition.* Beck, 2008.
25. WOLF, J. *Individual Responsibility and Collective State Responsibility for International Crimes: Separate or Complementary Concepts under International Law?* Iš KRZAN, B. (editor). *Prosecuting International Crimes: A Multidisciplinary Approach.* Leiden: Koninjljke Brill Nv, 2016, p. 4 – 52.

Tarptautinio Teisingumo Teismo praktika

1. 1984 m. lapkričio 16 d. Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas dėl Teismo jurisdikcijos ir pareiškimo priimtumo byloje dėl karinių ir pusiau karinių veiksmų Nikaragvoje ir prieš ją (Nikaragva prieš JAV). Iš KATUOKA, S. Tarptautinės teisės šaltiniai. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 89.
2. 1986 m. birželio 27 d. Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas byloje dėl karinių ir pusiau karinių veiksmų Nikaragvoje ir prieš ją (Nikaragva prieš JAV). Iš KATUOKA, S. Tarptautinės teisės šaltiniai. Vilnius: VĮ Registrų centras, 2013, p. 89 – 90.

7. Santrauka

Individuali tarptautinė baudžiamoji atsakomybė už agresijos nusikaltimą

Agresija yra vienas iš sunkiausių, visą tarptautinę bendriją verčiančių susirūpinti nusikaltimų. 2010 m. priėmus Romos statuto pakeitimus dėl agresijos nusikaltimo ir Statuto dalyvėms 2017 m. gruodžio mėn. nusprendus aktyvuoti Tarptautinio baudžiamojo teismo jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu, tarptautinėje teisėje pirmą kartą po Niurnbergo tribunolo bus įtvirtinta reali teisinė galimybė patraukti baudžiamojon atsakomybėn fizinius asmenius, atsakingus už agresijos nusikaltimą. Teismo jurisdikcijos aktyvinimas turi sukurti atgrasantį poveikį visų pirma valstybių, galimų agresorių, vadovams ir kariuomenės vadams, pabrėžiant, kad už valstybės įvykdyto agresyvaus karo veiksmus jie gali būti patraukti asmeninėn atsakomybėn. Nors tarptautinės bendrijos siekis riboti agresyvų karą įtvirtintas ne viename tarptautiniame dokumente, valstybių polinkio kariauti tai nesustabdė. Pavyzdžiui, 2014 m. Rusijos ir Ukrainos konfliktas bei Krymo aneksija atkreipė tarptautinės bendruomenės dėmesį į tai, kad agresyvus karas nėra tik praėjusių amžių reiškinys, bet ir grėsmė šiandieniniame pasaulyje. XXI a. pasaulis susidūrė ir su naujais iššūkiais – kibernetinėmis atakomis, teroro išpuoliais. Tai tik rodo, kad taika ir saugumas tarptautiniuose santykiuose nėra pasiekti. Tarptautinis baudžiamasis teismas yra nuolatinis tribunolas, skirtas persekioti ir teisti asmenis, įvykdžiusius tarptautinius nusikaltimus. Tačiau nėra aišku, kiek šis teismas turės realių galimybių vykdyti jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu. Tarptautinis baudžiamasis teismas papildė nacionalinę baudžiamąją jurisdikciją. Tad Teismas, prieš nagrinėdamas situaciją dėl agresijos nusikaltimo, turės nustatyti, kad nacionalinis teismas nenori arba negali nagrinėti bylos. Diskusijų kelia Saugumo Tarybos vaidmuo realizuojant atsakomybę už agresijos nusikaltimą. Saugumo Taryba turi kompetenciją nustatyti, kad įvykdytas agresijos aktas, tačiau atkreiptinas dėmesys, kad Saugumo Taryba remiasi politiniais, o ne teisiniais motyvais ir valstybės Saugumo Taryboje gali pasinaudoti veto teise, taip sudarydamos kliūtį Teismui vykdyti jurisdikciją. Taip pat, dauguma didžiausios karinės galios valstybių pasaulyje nėra pripažinusios Teismo jurisdikcijos agresijos nusikaltimo atžvilgiu. Šie ir kiti neaiškumai kelia nemažai klausimų, ar Teismas ateityje galės efektyviai ir sėkmingai vykdyti jurisdikciją agresijos nusikaltimo atžvilgiu.

8. Summary

Individual International Criminal Liability for Crimes of Aggression

Crimes of aggression are one of the most serious crimes which cause the international community a concern. In 2010, when the amendments to the Rome Statute regarding the crime of aggression were adopted at the Kampala Review Conference, and in 2017 December, when State Parties decided to activate Court's jurisdiction on crime of aggression as of 17 July 2018, there will be a legal opportunity to hold individuals responsible for the crime of aggression first time after Nuremberg International Military Tribunal. Activation of Court's jurisdiction should create a deterrent effect on, primarily, leaders of a States, potential aggressors and military commanders, emphasizing that for waging war they could be held individually accountable. Although international community declared its aim to limit an aggressive war in numerous of international documents, it didn't completely changed the tendency of state to fight. Russian – Ukrainian conflict in 2014 and annexation of Crimea drew world's attention that aggressive war is not only a phenomenon of the past years but also a threat in today's world. In XXI century international community faced new challenges such as cyber – warfare, terrorist attacks. This shows that peace and security in international relations are not achieved. International Criminal Court is a permanent tribunal to persecute and punish individuals for international crimes. But Court's jurisdiction over the crime of aggression is not completely clear and it is debatable whether the Court will have the real power and authority on this issue. International Criminal Court established under Rome Statute is complementary to national criminal jurisdictions. That means that Court, before starting an examination of the situation have to determine that the State is unwilling or unable genuinely to carry out the investigation or prosecution. Debates raises in terms of the role of the Security Council. Security Council has a competence to determine whether an act of aggression was committed, but it should be noted that Security Council's decisions are based on political rather than legal grounds and State can take advantage of the right of veto which leads to situation where an obstacle is made for Court's jurisdiction. Also, many of states which have the highest military power didn't recognized a Court's jurisdiction over a crime of aggression. This uncertainty raises questions whether in the future the Court will be able to exercise jurisdiction over the crime of aggression efficiently.